

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SKIERBIESZÓW

na lata 2007 – 2015

Styczeń 2008

SPIS TREŚCI

<u>1 CZĘŚĆ 1. DIAGNOZA STANU WYJŚCIOWEGO.....</u>	<u>7</u>
1.2Umiejscowienie Gminy Skierbieszów i opis znaczenia położenia i funkcji z tym związanych.....	9
1.8.1.2. Komunikacja zbiorowa.....	60
<u>2 CZĘŚĆ 2. ANALIZA SWOT.....</u>	<u>89</u>
<u>Mocne strony.....</u>	<u>89</u>
<u>Mocne strony.....</u>	<u>90</u>
<u>Mocne strony.....</u>	<u>91</u>
<u>Mocne strony.....</u>	<u>93</u>
<u>Mocne strony.....</u>	<u>94</u>
<u>3 CZĘŚĆ 3. MISJA, CEL NADRZĘDNY, CELE POŚREDNIE I OPERACYJNE.....</u>	<u>96</u>
3.1. Misja Gminy Skierbieszów do 2015 r.....	97
3.2. Generalny (nadrzędny) cel strategiczny.....	97
3.3. Cele pośrednie prowadzące do osiągnięcia celu generalnego – priorytety rozwoju Gminy Skierbieszów.....	98
3.4. Cele operacyjne w dziedzinach działań wspierających rozwój Gminy.....	101
<u>Szczególne miejsce w zakresie polityki ekologicznej Gminy zajmuje ochrona Parku Krajobrazowego.....</u>	<u>106</u>
<u>Wnioski wynikające z oceny zagrożeń środowiska wód powierzchniowych:.....</u>	<u>107</u>
<u>Wnioski wynikające z oceny stanu czystości wód podziemnych:.....</u>	<u>107</u>
Wnioski wynikające z oceny stanu zanieczyszczenia powietrza.....	107
<u>4 CZĘŚĆ 4. ZGODNOŚĆ ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI - UWARUNKOWANIA ZEWNETRZNE ROZWOJU GMINY SKIERBIESZÓW.....</u>	<u>127</u>
4.1. Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Kraju 2007 – 2015.....	127
4.2. Uwarunkowania wynikające z Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007 - 2013.....	130
4.3. Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 - 2020 (SRWL).....	132
5. Transport	135
6. Środowisko i czysta energia	135
7. Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna	135
8. Infrastruktura społeczna	135
9. Pomoc techniczna	135

WSTĘP

Dokument sporządzono zgodnie z wymogami formalnymi i merytorycznymi zawartymi w Vademecum dla jednostek samorządu terytorialnego województwa lubelskiego w zakresie przygotowywania strategii rozwoju lokalnego w latach 2007 – 2015, opracowanym przez Departament Strategii i Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego. Vademecum ma na celu ułatwienie jednostkom samorządu terytorialnego sporządzenia strategii rozwoju lokalnego tak, by były one jak najbardziej spójne z dokumentami na szczeblu krajowym i regionalnym i mogły stanowić źródło odniesień w procesie ubiegania się o środki zewnętrzne.

Posiadanie aktualnej strategii rozwoju lokalnego wraz z wynikającym z niej wieloletnim planem inwestycyjnym będzie warunkiem formalnym ubiegania się o środki w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013*. Uchwałę przyjmującą wraz z tekstem strategii należy przesyłać do Departamentu Strategii i Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w terminie 1 tygodnia od daty uchwalenia.

Strategia rozwoju lokalnego jest w istocie narzędziem wspomagającym planowanie i zarządzanie tymi dziedzinami działalności, które wchodzą w zakres kompetencji samorządu gminnego i tymi, które pozostają poza obligatoryjnym zakresem kompetencji tego szczebla, jednakże stanowią przedmiot żywotnych zainteresowań społeczności lokalnej. Samorząd zabiegający o zewnętrzne czynniki rozwojowe, np. o budowę lub modernizację dróg (krajowych, wojewódzkich czy powiatowych na swoim terenie) pełni funkcję inicjatywną. Programowanie „nie swoich” zadań w strategii gminy jest więc celowe. Stanowi pomost współpracy między samorządem lokalnym, a innymi szczeblami władzy publicznej (administracją samorządową powiatu i województwa oraz administracją rządową). Ze względu na układ kompetencji w zakresie polityki gospodarczej i regionalnej głównym partnerem gminy jest obecnie samorząd wojewódzki. Strategia rozwoju Gminy Skierbieszów powinna być spójna ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego.

Poza wieloszczeblową współpracą w sferze administracji publicznej samorząd Gminy Skierbieszów ma możliwości i celowość nawiązywania partnerstwa publiczno-prywatnego. Ma także misję aktywizowania mieszkańców gminy na rzecz jej rozwoju i kształtowanie inicjatywności oraz postaw obywatelskich. Będzie to wyraz doskonalenia systemu demokratycznego państwa na szczeblu lokalnym.

W istocie **strategia rozwoju (regionu, miasta, gminy, powiatu, innego obszaru) jest koncepcją działania zmierzającego do zrównoważonego i długotrwałego rozwoju, przedstawiona w formie zwięzłego dokumentu zawierającego procedury osiągania zamierzonych celów. Dokument taki powinien składać się z: diagnozy stanu istniejącego, analizy słabych i mocnych stron, celu strategicznego i celów pośrednich, części dotyczącej sposobu realizacji założonych celów, z wyszczególnieniem roli poszczególnych podmiotów, mechanizmu monitorowania i korygowania wdrażanej strategii.** Niektóre elementy strategii wymienione w powyższej definicji są obecnie praktycznie przenoszone do programów operacyjnych, w tym np. do programu rozwoju lokalnego. Stąd też obecnie **strategię rozwoju można określić jako koncepcję działania zmierzającego do długotrwałego i wielostronnie zrównoważonego rozwoju tejże jednostki administracyjnej,** w tym przypadku dla Gminy Skierbieszów.

Dla efektywności realizowanej strategii istotne znaczenie ma zaangażowanie w proces jej opracowywania przedstawicieli wszystkich znaczących instytucji i grup interesu w gminie, co jest zgodne z zasadą uspołecznienia planowania.

Dokument „Strategia rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007 - 2015” składa się z następujących zasadniczych części:

1. Diagnoza stanu istniejącego opisująca rzeczywistość przyrodniczą w gminie i w jej otoczeniu oraz rzeczywistość społeczną i gospodarczą w dziedzinach stanowiących uwarunkowania endogeniczne przyszłego rozwoju;
2. Analiza mocnych i słabych stron, w tym szans i zagrożeń rozwoju (SWOT) opartych na wcześniej wykonanych opisach stanu istniejącego i opinii społeczności lokalnej; projekcja przyszłości zawierająca dwa skrajnie odmienne scenariusze możliwego przebiegu zdarzeń i procesów rozwojowych oparte na maksymalnie korzystnym układzie szans i zagrożeń.
3. Hierarchiczny układ celów zawierający misję (cele nadrzędne strategii), generalny cel strategiczny, priorytety jako cele warunkujące osiągnięcie celu generalnego, cele operacyjne w wybranych dziedzinach.
4. Zgodność ze strategicznymi dokumentami - uwarunkowania zewnętrzne rozwoju Gminy Skierbieszów określone przez opracowania i dokumenty wyższego rzędu krajowe, wojewódzkie i powiatowe.
5. System wdrażania i monitorowania, zawierający wskaźniki osiągnięcia celów, instytucje zaangażowane, raportowanie;
6. Źródła finansowania czyli wskazanie głównych możliwych źródeł finansowania;

7. Opis konsultacji społecznych.

Załącznikiem do Strategii jest Wieloletni Plan Inwestycyjny, stanowiący instrument wdrażania strategii.

Procedura planowania strategicznego stanowi zamknięty cykl, sukcesywnie aktualizowany w elementach szybkozmiennych, w tym w uwarunkowaniach zewnętrznych i wewnętrznych rozwoju gminy oraz w strukturze programów. Podstawą aktualizowania szybkozmiennych elementów strategii będzie jej monitorowanie na tle wspomnianych zmieniających się uwarunkowań, wprowadzanie nowych pomysłów programowych, wdrażanie istniejących programów oraz doskonalenie spójności wewnętrznej i zewnętrznej.

Głównymi wytycznymi dla opracowania Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów były zasady prowadzenia polityki regionalnej państwa, określone w Ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. nr 227, poz. 1658 z późn. Zm.). Ustawa nadrzędną rolę nad innymi strategiami i dokumentami programowymi nadaje **Strategii Rozwoju Kraju 2007 - 2015 (SRK)**, przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r. SRK jest wieloletnim dokumentem strategicznym rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, stanowiącym odniesienie dla innych strategii rządowych, jak i opracowanych przez jednostki samorządu terytorialnego i nadającym priorytet działaniom, jakie będą podejmowane w latach 2007 – 2015 w celu realizacji wizji Polski. SRK jest również podstawową przesłanką dla Narodowej Strategii Spójności (Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007 – 2013 wspierających wzrost gospodarczy i zatrudnienie), Krajowego Planu Strategicznego dla Obszarów Wiejskich i Strategii Rozwoju Rybołówstwa oraz wynikających z nich programów operacyjnych.

Dlatego też, główne ramy instytucjonalne o charakterze zewnętrznym dla Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów będą stanowiły: Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007 – 2015 i Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013 (NSRO) oraz Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 i Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego, uwzględniające w swojej treści priorytety i cele SRK i NSRO. (*Więcej patrz: Część IV*)

Horyzont czasowy Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów pokrywa się z horyzontem czasowym Strategii Rozwoju Kraju, który z kolei odpowiada okresowi nowej perspektywy finansowej UE na lata 2007 – 2013 wraz z zastosowaniem reguły wydatkowania środków n+2 (tj. w ciągu dwóch kolejnych lat).

Założenia kierunków rozwoju i przyjęta na ich podstawie Strategia Rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007 – 2015 stworzy dokument określający politykę gminy na

najbliższe lata. Członkostwo Polski w Unii Europejskiej będzie w znacznej mierze wpływać na poziom życia mieszkańców Polski, a więc także mieszkańców Gminy Skierbieszów. Nowoczesna polityka rozwoju Gminy Skierbieszów jest konieczna dla racjonalnego wykorzystania szans płynących z członkostwa Polski w Unii Europejskiej, w tym głównie dla zapewniania sprawnego i efektywnego wykorzystania środków, zwłaszcza z funduszy unijnych.

1 CZĘŚĆ 1. DIAGNOZA STANU WYJŚCIOWEGO

1.1. Historia gminy

Pierwsza wzmianka w kronikach o miejscowości Skierbieszów pochodzą z ok. 1428 roku, kiedy król Władysław Jagiełło nadał Skierbieszów biskupowi chełmskiemu Janowi z Opatowca Zborowskiemu. Skierbieszów powstał przy gościńcu z Grabowca do Krasnegostawu wzdłuż drogi biegnącej równolegle do rzeki Wolicy jako wieś ulicówka, z kościołem usytuowanym na jej wschodnim krańcu. Nazwa miejscowości pochodzi od staropolskiego słowa "skierbiesz", czyli "skarbnik". W czasach II wojny światowej Skierbieszów nazywał się Heidenstein.

Skierbieszów należał do Grodów Czerwieńskich, które zajął Bolesław Chrobry. W 1453 roku na prośbę biskupa Jana Kraski, król Kazimierz Jagiellończyk pozwolił lokować tutaj miasto. Nie wiadomo jaką zabudowę miał Skierbieszów jako miasto. Najstarsze znane domy pochodziły z końca XIX wieku.

W 1494 roku król Jan Olbracht obdarzył miasto przywilejami na prawie niemieckim. Po lokalizacji miasta wytyczono przy kościele kwadratowy rynek, z którego zachodnich naroży wybiegały dwie ulice oraz jedna ulica z naroża południowo-wschodniego. Z czasem miasto rozwinęło się w stronę zachodnią, tylko tam był bowiem teren nadający się do zabudowy. Z obydwu stron założenia dworskiego powstały dwie wsie: od zachodu Zawoda, od wschodu Sady, tworząc wraz z miastem swoistego rodzaju ośrodek urbanistyczny. Miasto zostało rezydencją biskupów chełmskich, drugą po Kumowie.

W roku 1428 biskup chełmski Jan z Opatowca Zborowski ufundował tu kościół pod wezwaniem Opieki Bożej i Wniebowzięcia NMP, a w 1436 roku erygował i uposażył parafię. Drugi kościół w Skierbieszowie p.w. Św. Ducha przy szpitalu wzmiankowany jest już w 1591 roku. Herbem miasta jest "Ostoja", herb wyobrażony na pieczęciach z XVI i XVII wieku. Pochodzenie herbu nie jest znane.

Nieco później powstał zamek biskupi na wzgórzu za miastem, otoczony rozlewiskami, bagnami. Na wzgórzu zwanym dziś Zamczyskiem stał średniowieczny zamek biskupi, o którym nie zachowały się żadne zapiski w dokumentach. Okoliczna ludność mówi o nim "zamek biskupi". Badania archeologiczne na usypanym na wzgórzu kopcu o wysokości 3 m doprowadziły do odkrycia śladów osadnictwa z XIV.

Zamek był murowany, otoczony ziemno-drewnianymi fortyfikacjami bastejowymi, fosą oraz bagnami, które powodują, że do dzisiaj trudno do niego dotrzeć. Podobno posiadał rozległe podziemia. Całe wzgórze zajmuje powierzchnię 6 ha, a część zamkowa jest oddzielona głęboką na 3,5 m fosą. Po zamku nie zostały żadne ślady murów, są tylko

nierówności i zagłębienia, z których jedno jest podobno zasypaną studnią. Na północny-zachód od Zamczyska znajduje się pagórek, na którym stał drewniany gród obronny. Zamek ten uległ zniszczeniu podczas jednego z częstych napadów nieprzyjacielskich, mogło to stać się w 1659 roku i nie został już odbudowany.

Drugi zamek znajduje się w miejscu (obecnie zabudowania dawnego Ośrodka POM), posiadający rozległe podziemia. Został zbudowany przez Władysława Jagiełłę. Zamek był siedzibą Biskupów, drugą po Kumowie. Budowniczym zamku był biskup Jerzy Zamoyski ok. 1610 r. Do dziś na osiedlu znajdują się nie odwiedzane lochy, których podobno jeszcze nikt nie zwiedził od tamtych czasów, ponieważ w którymś tunelu jest zawałone przejście.

Po 1783 roku, za rządów austriackich, dobra biskupie zostały skonfiskowane i sprzedane hr. Józefowi Ostrogowi. Po zniszczeniu kościoła Św. Ducha w 1719 roku biskup K.J. Szembek zbudował nowy, który został rozebrany w 1773 roku.

W 1795 Skierbieszów znalazł się w zaborze austriackim, w 1809 został przyłączony do Księstwa Warszawskiego, a 6 lat później znalazł się w zaborze rosyjskim.

W 1805 zostało zlikwidowane chełmskie biskupstwo rzymskokatolickie (na rzecz diecezji lubelskiej). W 1817 roku w pałacu hr. J. Ostroga była kaplica prywatna. Po Ostrogach przeszły do Dunin-Borkowskich i za nich w 1822 roku Skierbieszów utracił prawa miejskie.

W czasie pierwszej wojny światowej Skierbieszów przeszedł pod okupację austriacką. Front rosyjski w Galicji załamał się i do Skierbieszowa wkroczyli Austriacy.

Kolejnymi właścicielami Skierbieszowa byli Mościccy, Borzuchowscy, Wydźgowie, ostatnią właścicielką była Maria z Wydźgów Niklewiczowa, autorka wielu powieści m.in. legend o Skierbieszowie.

W 1939 roku Zamojszczyzna była miejscem walk z wojskami niemieckimi, które zakończyły się dzień przed kapitulacją Warszawy. Po zakończeniu wojny obronnej 1939 roku Zamojszczyzna została podzielona pomiędzy Niemcy (większość regionu) a Związek Radziecki (południowo-wschodnia część). W południowo-wschodniej części regionu do dziś pozostały resztki umocnień zwanych linią Mołotowa.

W roku 1942 Skierbieszów i okoliczne wsie zostały wysiedlone przez okupanta, a wielu mieszkańców dostało się do obozów koncentracyjnych. Niemcy dokonali zmiany nazwy miejscowości poprzez wprowadzenie okupacyjnej nazwy nazistowskiej Heidenstein (w

osadzonej tu niemieckiej rodzinie urodził się m.in. obecny prezydent Niemiec - Horst Köhler).

Ludność Skierbieszowa doznała wszystkiego, co tylko wymyślono w planach dotyczących kolonizacji i germanizacji Zamojszczyzny, gdzie miał powstać bastion Bollwerk służący do dalszej ekspansji Niemiec na Wschód.

Akcja wysiedleńcza rozpoczęła się w nocy z 27 na 28 listopada 1942 r. wysiedleniem Skierbieszowa oraz okolicznych wsi: Lipina Nowa, Suchodębie, Sady i Zawoda. Trwała ona do marca 1943 r. Ze względu na wiosenną ofensywę partyzancką akcję przerwano. Pomimo trudnej sytuacji na froncie wschodnim, Niemcy zmobilizowali trzy dywizje SS i w dniach 15 czerwca, 15 lipca wznowili wysiedlenie ludności. Część mieszkańców objętych akcją zbiegła i na własną rękę szukała ratunku, najczęściej udając się do rodzin i znajomych. Całością kierował sekretarz stanu do spraw bezpieczeństwa G.G. SS - Obergruppenführer Krüger. Nad bezpośrednim przebiegiem akcji czuwał szef SS i policji dystryktu lubelskiego Odilo Globocnik.

Skutki tej akcji dla Zamojszczyzny i Skierbieszowa były tragiczne. wysiedlono lub spacyfikowano około 290 wsi, wysiedlono ponad 120 tysięcy ludzi, w tym około 30 tysięcy dzieci, z czego zmarło około 13 tysięcy, a około 4,5 tysiąca wywieziono do Niemiec w celu zgermanizowania.

Po wyzwoleniu w 1944 roku, pierwszy okres Skierbieszowa za Polski Ludowej był bardzo trudny. Skutki wysiedleń ludności odczuwalne były jeszcze bardzo długo. Zniszczenia wojenne, które niejednokrotnie przekraczały 80% budynków i brak jakiegokolwiek infrastruktury powodowały powolną odbudowę całej gminy.

1.2 Umiejscowienie Gminy Skierbieszów i opis znaczenia położenia i funkcji z tym związanych

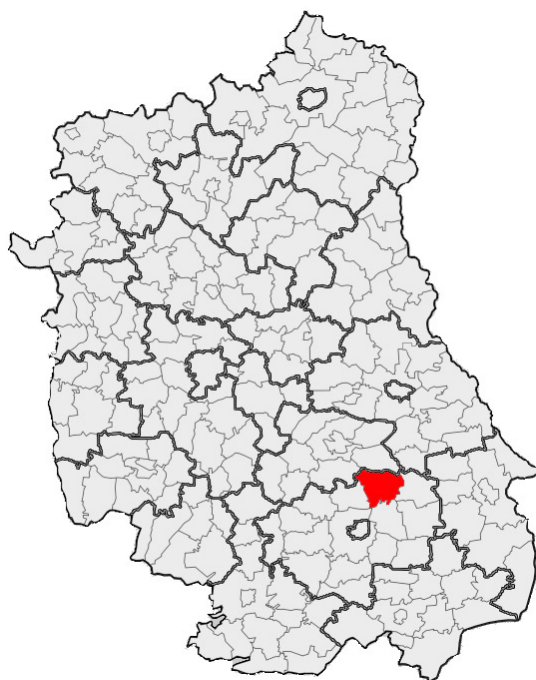
Pod względem administracyjnym gmina Skierbieszów należy do Powiatu zamojskiego w Województwie Lubelskim. Od strony południowej sąsiaduje z Gminą Sitno, od strony wschodniej z Gminą Grabowiec a od zachodniej z Gminą Stary Zamość. Jest również miejscowością graniczącą z Powiatem Krasnostawskim, sąsiadując od strony północnej z gminami Izbica i Kraśniczyn.

Na koniec 2007 r. Gmina Skierbieszów zajmowała powierzchnię 139,2 km² (Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl). W skład Gminy Skierbieszów wchodzi 30 miejscowości. Gmina stanowi 7,43% powierzchni Powiatu Zamojskiego i należy do największych gmin w powiecie zamojskim, jest mniejsza tylko od Gminy Zamość.

Rysunek 1. Lokalizacja Gminy na tle kraju

Rysunek 2. Umieszczenie Gminy w województwie lubelskim

Rysunek 3. Umiejscowienie Gminy w powiecie zamojskim

Pod względem obszaru gmina stanowi 0,55% obszaru Lubelszczyzny. Ponad 78% powierzchni gminy zajmują użytki rolne¹. Powierzchnia gruntów leśnych obejmująca powierzchnię lasów oraz gruntów związanych z gospodarką leśną ogółem to 2 188 ha co stanowi 15,71% powierzchni gminy. Pozostałe grunty i nieużytki stanowią 800 ha co stanowi 5,75 % powierzchni gminy.

Gmina Skierbieszów położona jest na południowy wschód od Lublina, na północ od Zamościa oraz na południe od Białej Podlaskiej. Odległość Gminy od stolicy województwa - Lublina wynosi 86 km, 20 km od Zamościa będącego stolicą powiatu oraz 40 km od Miasta Chełm. Odległości Gminy od granicy z Ukrainą wynosi 57 km, najbliższe przejścia graniczne to Hrebenne, Medyka i Zosin.

1.3. Charakterystyka sieci osadniczej

Na terenie gminy działa 30 jednostek pomocniczych. Są to sołectwa: Dębowiec, Dębowiec-Kolonia, Drewniki, Hajowniki, Huszczka Duża, Huszczka Mała, Iłowiec, Kalinówka, Łaziska, Majdan Skierbieszowski, Marcinówka, Nowa Lipina, Osiczyna, Podhuszczka, Podwysokie, Sady, Skierbieszów-Kolonia, Sławęcín, Stara Lipina, Suchodębie, Sulmice, Szorcówka, Wiszenki, Wiszenki-Kolonia, Wysokie Drugie, Wysokie Pierwsze, Zabytów, Zawoda, Zrąb-Kolonia. Najmniejsze z nich - Marcinówka zamieszkała jest przez jedynie 18 osób.

Sieć osadnicza charakteryzuje się rozproszoną zabudową, ciągnącą się wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych gminy. Na obszarze gminy występuje głównie zabudowa mieszkaniowa zagrodowa oraz usługowa. Warunki budowlane z jakimi można spotkać się na terenie gminy w przeważającej części są warunkami dobrymi (doliny rzeczne i obniżenia, tarasy nadzalewowe, wysoczyzny lessowe). Ze względu na spadki terenu oraz płytko występujące wody gruntowe występują również utrudnione warunki budowlane. Na tarasach zalewowych dolin rzecznych warunki budowlane są złe.

Centrum Gminy i jego siedzibę stanowi Skierbieszów, który posiada miejskie tradycje mimo, że miejscowość od 1822 r. nie posiada tego statusu. Pozostałością miejskiego charakteru jest zachowany układ urbanistyczny oraz kultywowane wydarzenie kulturalne Skierbieszowa – Jarmark „Kiliana”.

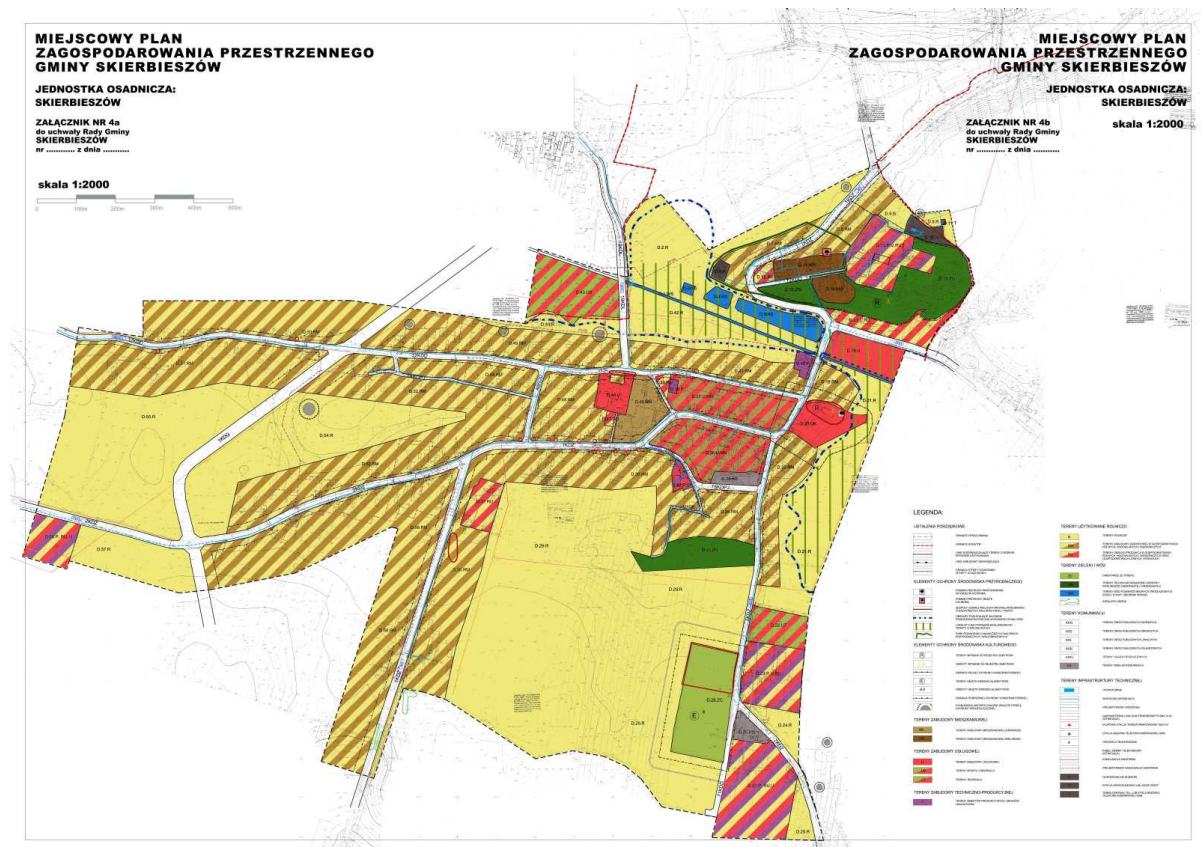
Uchwałą Nr XXVIII/221/2006 Rady Gminy Skierbieszów z dnia 30 czerwca 2006 r. został uchwalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Skierbieszów. Plan objął jednostki osadnicze: Drewniki, Majdan Skierbieszowski,

---

¹ Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl, dane za rok 2005

Kolonia Skierbieszów, Skierbieszów, Kolonia Zrąb, Kolonia Dębowiec, Dębowiec, Kalinówka, Podhuszczka, Sady, Lipina Nowa oraz Hajowniki.

Przyjęty plan zagospodarowania przestrzennego gminy ustala warunki zabudowy i zasady zagospodarowania terenów dla poszczególnych jego funkcji. Uregulowana polityka przestrzenna gminy pozwoli na uzyskanie ładu przestrzennego i podniesienie estetyki krajobrazu przy uwzględnieniu zasad ochrony wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego gminy oraz zapewni ochronę interesów publicznych lokalnych i ponadlokalnych w zakresie: zapewnienia przestrzeni dla celów publicznych, zapewnienie prawidłowej obsługi komunikacyjnej obszaru, zabezpieczenia terenów pod lokalizację obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej, umożliwienia działalności inwestycyjnej różnorodnym podmiotom, przy minimalizacji konfliktów pomiędzy użytkownikami przestrzeni.

Rysunek 4. Sieć osadnicza miejscowości Skierbieszów

Źródło: Urząd Gminy w Skierbieszowie

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Skierbieszów zdefiniował następujące sposoby użytkowania terenu:

- tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej,
- tereny zabudowy wielorodzinnej,
- tereny zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, hodowlanych lub ogrodniczych,
- tereny zabudowy usługowej,
- tereny budownictwa sakralnego,
- tereny otwarte usług sportu i rekreacji,
- tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów,
- tereny obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, hodowlanych i ogrodniczych,
- tereny rolnicze bez prawa zabudowy,
- tereny lasów,
- tereny zieleni urządzonej,
- tereny zieleni nieurządzonej,
- cmentarze,
- tereny wód powierzchniowych (sztuczne zbiorniki wodne, rzeki, stawy),
- tereny dróg publicznych klasy drogi głównej,
- tereny dróg publicznych klasy drogi zbiorczej,
- tereny dróg publicznych klasy drogi lokalnej,
- tereny dróg publicznych klasy drogi dojazdowej,
- tereny urządzeń obsługi komunikacji samochodowej,
- tereny infrastruktury technicznej (elektroenergetyka, gazownictwo, wodociągi, kanalizacja, telekomunikacja)

1.4. Środowisko przyrodnicze – opis zasobów naturalnych

Położenie Gminy Skierbieszów, waha się od ok. 190 do 313 m n.p.m. Kulminacyjny punkt 313 m n.p.m znajduje się w okolicach miejscowości Dębowiec. Obszar gminy Skierbieszów leży w całości w granicach dużej jednostki morfologicznej w randze pod prowincji - Wyżyny Lubelsko - Lwowskiej, mezoregion Działy Grabowieckie. Są to formy w większości zbudowane ze skał górnokredowych, odpornych na wietrzenie opok,

tworzących równoleżnikowe garby, najczęściej pokryte miększą pokrywą lessową, Region ten graniczy od południa z Padołem Zamojskim i Kotliną Hrubieszowską.

Klimat w Skierbieszów, jak niemal w całej Polsce jest klimatem umiarkowanym, przejściowym. Wyróżnia się jednak większym stopniem kontynentalizmu, na co wskazuje dość wysoka roczna amplituda temperatury – najchłodniejszy miesiąc to styczeń (-4,5°C), a najcieplejszy - lipiec (+ 17,3°C). Najniższe temperatury absolutne występują w miesiącu lutym. Średnia temperatura roczna wynosi ok. 7,3°C. Okres bezprzymrozkowy w gminie wynosi od 155 do 165 dni w roku. Długość okresu wegetacyjnego w gminie wynosi przeciętnie 200 – 210 dni.

Istotnym elementem klimatycznym są opady atmosferyczne. Roczny opad na omawianym terenie wynosi od 600 - 650 mm. Miesiącem z najobfitszym opadem jest lipiec, od 80 - 100 mm. Najmniejsze opady notuje się w lutym. W ciągu roku najwięcej opadów występuje w miesiącach letnich, a najmniej jesienią i wiosną.

Kolejnym charakterystycznym elementem klimatu jest zachmurzenie i usłonecznienie. W przebiegu rocznym największym zachmurzeniem charakteryzuje się grudzień kiedy to zachmurzenie dochodzi do 80%. Najmniejsza wartość zachmurzenia występuje w sierpniu i wrześniu kształtując się na poziomie 52 - 55%. Największe usłonecznienie przypada na miesiące letnie i dochodzi do 48%, a najmniejsza występuje w miesiącach zimowych i waha się od 20 do 24%.

Wiatry na omawianym obszarze najczęściej wieją z kierunków zachodnich. Rzadziej występują wiatry południowe, a najrzadziej północne i wschodnie. Dni bezwietrzne występują w miesiącach letnich, głównie w czerwcu i lipcu. Wiatry silne i bardzo silne występują najczęściej w miesiącach: styczniu, lutym oraz listopadzie i grudniu. Przeciętna prędkość wiatru wynosi 3-4 m/s.

Sieć wodna gminy jest rzadka, ponad 80% obszaru położone jest w zlewni rzeki Wolicy prawego dopływu Wieprza. Długość rzeki wynosi 17,4 km., w tym 9,5km. uregulowana. Szerokość koryta zawiera się pomiędzy 3 a 6m. a średnia głębokość wody wynosi 0,5m. Wody tej rzeki zasilają trzy większe dopływy. Jeden zbierający wody z części północnej obszaru gminy od Osiczyny, Wysokiego II, przez Wysokie I, Lipinę Starą do Skierbieszowa. Po drodze łączy się z mniejszym doprowadzającym wody z Majdanu Skierbieszowskiego, Zawody i północnej części Skierbieszowa. Drugi zbiera wody z południowo zachodniej części gminy, z terenów wsi Zrąb, Huszczka Mała, Huszczka Duża i częściowo Kalinówka i Podhuszczka. Trzeci największy zbiera wody z południowej części gminy obejmując obszary wsi Sławęcín, Łaziska i częściowo Majdanu Żukowskiego i Szorcówki, oraz Dębowca, łłowca i przyległych terenów.

Dopływ ten jest na całej długości uregulowany podobnie jak rzeka Wolica, której sieć wodną uzupełniają rowy melioracyjne otwarte.

Poza zasięgiem rzeki Wolicy leży południowa część Dębowca pozostająca w zlewni rzeki Łabuńki. Północna część Marcinówki, Majdanu Skierbieszowskiego, Wiszenek i prawie całych Drewnik leży w zasięgu rzeki Wojsławki. Obie te rzeki płyną poza granicami gminy.

Obok wymienionych istnieje jeszcze szereg niewielkich cieków, stałych i okresowych, w dnach lokalnych dolinek.

Stale większe zbiorniki wodne utworzono w Broczówce, Skierbieszowie, Hajownikach i Łaziskach.

Obszar Gminy Skierbieszów stanowi garb kredowy pokryty lessem. Tereny gminy są bardzo urozmaicone, poprzecinane dolinami i wąwozami o wysokościach względnych do 100 m, przy wysokości bezwzględnej 313 m n.p.m w miejscowości Dębowiec. Na terenie gminy występują surowce mineralne o małym znaczeniu przemysłowym. Z surowców ilastych znajdują się tu głównie lessy które stanowią podstawową bazę dla przemysłu ceramicznego i są wykorzystywane są głównie do wyrobu cegły palonej i klinkieru drogowego. W kilku lokalnych odsłonięciach wydobywa się ręcznie piasek, wykorzystywany do celów budowlanych. Z surowców węglanowych na terenie gminy występują margle i opoki. Nie przedstawiają one większej wartości choć wcześniej były lokalnie eksploatowane do celów budowlanych.

Na obszarze gminy zdecydowanie dominują lessy. Utwór ten pokrywa przeważającą jej część z wyjątkiem tarasu zalewowego Wolicy i niektórych jej większych dopływów, gdzie występują pyły wodnego pochodzenia oraz torfy i namuły torfiaste pochodzenia organicznego. Tylko południowe i północne krańce gminy, sporadycznie, budują inne utwory: piaski, pyły i gliny wodno - lodowcowe. Lessy pokrywające obszar gminy są w większości głębokie. Cechuje je drobno ziarnistość, przy tylko kilku procentowej frakcji piasku i znacznej zawartości części spławialnych około 35%. Są to więc typowe lessy zwykłe i ilaste bardzo do siebie podobne właściwościami fizyko-chemicznymi. Wierzchnie poziomy w większości również o dobrej strukturze stwarzają korzystny układ stosunków powietrzno wodnych.

Z utworów lessowych powstały różne typy gleb. Największą powierzchnię zajmują gleby brunatne najczęściej w wierzchnich poziomach pozbawione węglanów (zakwaszone), wykazujące około 5-6 pH. Ogółem gleb kwaśnych jest ponad 50%, lekko kwaśnych 21%, obojętnych 25% i zasadowych 2,6%.

Gleby brunatne wytworzone z lessów występują w dużych kompleksach w różnych położeniach, od którego obok miąższości warstwy lessu uzależniona jest ich przydatność rolnicza. Z dobrze wykształconym poziomem próchnicznym w terenie równym stanowią najlepsze gleby pszenne zaliczane do pierwszego kompleksu przydatności rolniczej, a głównie II klasy bonitacji. Tylko czarnoziemy wytworzone z lessów są żyźniejsze. Występują one w kilku miejscach na terenie gminy (Hajowniki, Huszczka Duża, Huszczka Mała, Łaziska, Iłowiec).

Zaliczane również do najlepszych gleb pszennych lecz wyżej sklasyfikowane, bo w większości objęte I klasą czarnoziemy na terenie gminy mają poziom próchniczny o miąższości 30-80 cm z zaznaczonymi objawami degradacji lub oglejenia. Tak znaczna miąższość poziomu próchnicznego oraz zawartość próchnicy około 3% i więcej stwarzają najlepszy układ strukturalny oraz bogaty kompleks sorbcyjny.

Bardziej równomiernie po całym obszarze gminy, małymi enklawami obok gleb brunatnych występują pseudo bielice. Gleby tego typu są najczęściej nie wybielicowane. Natężenie procesu oglejenia na lessach jest przeważnie małe i gleby te nie różnią się często od brunatnych. Największą powierzchnię zajmują gleby lessowe klasy III a i III b dobre pszenne, częściowo tylko na zboczach (3–6 stopni nachylenia), podścielone przepuszczalnym podłożem. Na zboczach powyżej 6 stopni większość lessów jest erodowanych oraz okresowo za sucha. Klasyfikowane od III b do klasy V-iej i niżej stanowią gleby kompleksu 3-go pszennego, zalesiane oraz przeznaczone do zadarnienia.

W północnej części gminy na gruntach Drewnik, Wiszenek, Sulmic oraz Dębowca w części południowej gminy występują gleby wytworzone z utworów pyłowo gliniastych i piaszczystych. W mniejszych ilościach występują one również na zboczach wyższego tarasu w dolinie rzeki Wolicy i jej dopływów, na gruntach Hajownik, Zabytowa, Podhuszczki oraz Sadów tworząc gleby żytnio-ziemniaczane kompleksu 6-ego. Większe powierzchnie i to głównie w Dębowcu, oraz Kolonii Wiszenki zajmują piaski gliniaste. Stanowią one dobre gleby żytnio-ziemniaczane klasy IVa i IVb. Gleby wytworzone z piasków są w większości w typie brunatnym wylugowanym. Obok gleb wytworzonych z piasków w bezpośrednim ich sąsiedztwie, występują gleby wytworzone z pyłów i glin przewarstwianych piaskiem, na podłożu skały wapiennej. Są to już gleby pszenno-żytnie, zaliczane w większości do kompleksu 4-ego rzadziej 3-ego i 5-ego. Typologicznie w większości są to pseudo bielice. Na północnych i południowych krańcach obszaru gminy, obok gleb wytworzonych z piasków i glin występują rędziny mieszane. Zwięzłe, zasobne w węglany w całym profilu, stanowią kompleksy pszenne

2 i 3. Sklasyfikowane są od III b do V kompleksu rolniczej przydatności gleb, w zależności od miąższości gleby do skały wapiennej i położenia w rzeźbie terenu. W dolinie rzeki Wolicy i niektórych jej południowych dopływów, największą powierzchnię zajmują gleby bagienne mułowo-torfowe i torfowe, różnej miąższości. Obok nich duże powierzchnie den dolinnych zajmują gleby pyłowe wodnego pochodzenia, oraz lessowate i deluwialne. Gleby te zawierają dużo substancji organicznej i próchnicznej, stanowią żyzne środowisko dla roślin. Zajęte są głównie przez użytki zielone.

Nadmiar wilgoci występujący na przeważającym obszarze doliny rzeki i jej dopływach obniża ich jakość i przydatność rolniczą.

Dużą część tych obszarów, obok gleb torfowych, zajmują gleby mineralne. Najlepsze gleby występują w dolinach na glebach lessowych deluwialnych, czarnoziemach, czarnych ziemiach oraz madach czarnoziemnych i dobrze zmeliorowanych torfach. Na glebach tych występują użytki zielone klasy od II-giej do IV- ej i kompleksy 1z i 2z (bardzo dobry i dobry użytków zielonych).

Duży wpływ na jakość gleb dolin i ich przydatność rolniczą ma układ stosunków wodnych, jakim jest nadmierne uwilgotnienie (wysoki poziom wód gruntowych przy braku lub złej melioracji).

W warunkach tych występujące gleby zaliczone zostały w większości do klasy V-ej. Bardziej zabagnione gleby klasy VI-ej występują w mniejszych ilościach w miejscach największych zagłębień terenu i razem z klasą V-tą zaliczone są do kompleksu 3z - użytki zielone, słabej jakości. W przeważającej części gleby Gminy Skierbieszów stanowią ziemię dobre (około 60 %), ponad 9 % to ziemi bardzo dobre. Najlepsze gleby lessowe (klasa I i II) głównie czarnoziemy występują na gruntach wsi Huszczka Duża, Huszczka Mała, Łaziska, Iłowiec oraz Hojowniki. Z kolei najwięcej pod względem powierzchni gleb dobrych występuje na obszarze wsi Dębowiec, Drewniki, Sulmice i Wisienki.

Powierzchnia lasów w gminie Skierbieszów wynosi 1 989 ha, co stanowi 14,2 % całej powierzchni gminy. Podstawowym zbiorowiskiem leśnym na terenie gminy jest las świeży. Do tego typu siedliskowego należą wszystkie lasy państwowe i większość lasów prywatnych. Jedynie w lasach prywatnych na niewielkich powierzchniach występuje las wilgotny i mieszany (Skierbieszów, Wiszenki, Lipina Stara).

Las świeży (typ siedliskowy lasów nizinnych) zajmuje siedliska żyzne i bardzo żyzne. Występuje na glebach właściwych i zdegradowanych. Gatunkiem panującym jest tu dąb szypułkowy zajmujący 37,01% powierzchni leśnej, a jako gatunki współ panujące

występują tu buk zwyczajny 34,3% i sosna pospolita 4,7% powierzchni leśnej. Z gatunków towarzyszących najwięcej bo 10,17% zajmuje grab zwyczajny, występują tu również brzoza brodawkowata, modrzew europejski i topola osika. W runie gatunkami typowymi tego siedliska są marzanka wonna, dąbrówka rozłogowa podagrycznik pospolity, kopytnik pospolity i przytulia Schultesa. Zbiorowisko to jest zaliczane do klasy Querceto - Fagatea.

Drzewostany najstarsze, w większości bukowe, liczące powyżej 80 lat zajmują 28,65 ha co stanowi około 3,4% powierzchni leśnej. Występują one w większości na terenie projektowanych rezerwatów przyrody (Pańska Dolina, Zabytów i Łaziska. Najwięcej, bo około 30.5% zajmują drzewostany młode w przedziale wieku 40 - 60 lat. Są to przede wszystkim wydzielania bukowe, w których gatunek ten rozwija się bardzo pręźnie, bez potrzeby podsadzeń. Drzewostany w wieku 20–40 lat buduje przede wszystkim dąb, zajmujący aż 165,92 ha upraw w tej klasie wieku. Głównymi gatunkami lasotwórczymi na terenie gminy są dąb zajmujący 37,01% i buk 34,3% powierzchni leśnej. Poza wymienionymi do dominujących gatunków należą: grab, sosna i modrzew.

Poza lasami państwowymi podlegającym Nadleśnictwu Krasnystaw, na terenie gminy Skierbieszów znajdują się lasy prywatne zajmujące 995 ha tj. około 50% powierzchni leśnej gminy. Posiadają one strukturę siedliskową identyczną jak lasy państwowe, są jednak silnie rozczłonkowane a najczęściej tworzą jednolite kompleksy z lasami państwowymi. Drzewostany budujące te lasy mają skład gatunkowy bardzo zbliżony do lasów państwowych.

Porównując aktualne zasięgi kompleksów leśnych z zasięgami sprzed kilkudziesięciu lat można zaobserwować istotne powiększanie się powierzchni leśnych, zwłaszcza lasów prywatnych. Nowe dolesienia „obudowują” kompleksy lasów państwowych, zwłaszcza na obszarach słabszych gleb i stronszych zboczy. Na ogół są to dolesienia zgodne z naturalnym siedliskiem, choć wydaje się iż zbyt duże powierzchnie zajmują młodniki i drągowiny sosnowe. Bardzo korzystnym zjawiskiem jest poszerzanie powierzchni lasów wąwozowych, a zwłaszcza zalesianie powierzchni przy wąwozowych, inicjalnych dla procesów erozji . Zazwyczaj nie są to działania planowe. Innym, korzystnym procesem jest rozszerzanie się powierzchni zarośli łągowych na tarasie zalewowym Wolicy. Jest to proces naturalny i dynamiczny, a efektem może być zwiększenie naturalnej retencji doliny rzecznej.

Poza kompleksami leśnymi i zaroślowymi należy wyróżnić liczne zespoły roślinne oraz drzewa pojedyncze i grupy drzew towarzyszące terenom zabudowanym

System Przyrodniczy Gminy Skierbieszów tworzą:

a) Skierbieszowski Park Krajobrazowy:

Według podziału fizjograficznego tereny Skierbieszowskiego Parku Krajobrazowego położone są w południowej części mezoregionu zwanego Działą Grabowiecką, które wchodzi w skład jednostki wyższego rzędu Wyżyny Lubelskiej. Główny zarys rzeźby terenów Parku jak i całej Wyżyny Lubelskiej ukształtowany został jeszcze w trzeciorzędzie, kiedy nastąpiło posarmackie dźwignięcie z dna morza. Całość obszarów Parku cechuje falisto - pagórkowata rzeźba, wśród której występują różnej wielkości kontury o deniwelacjach względnych 20 - 40 metrów i przeważających skłonach 2 - 9 oraz do 70 metrów i skłonach 10 - 200. Największe wyniosłości Działów Grabowieckich sięgają wysokości ponad 300 metrów n.p.m. Nie mają jednak charakteru wzgórz wyspowych, są to raczej łagodne wypukłości prawdopodobnie kumulacyjnie podwyższone. Materiałem budującym są skały kredowe i opoka dosyć odporna na wietrzenie i denudację, pokryte warstwą lessu o różnej grubości. Less pokrywa prawie całą powierzchnię Działów Grabowieckich. Podatny na spływy pod działaniem wody sprzyja procesom erozji, która obok spękań skały wapiennej podłoża, jej zmiennej twardości, wietrzenia, procesów denudacji i soliflukcji w przeszłości jest czynnikiem kształtującym rzeźbę tego terenu. Działalność ta zaznacza się już na kilkustopniowych skłonach, które występują jednak na małej powierzchni Parku. Większość terenu wykazuje małe skłony, gdzie nie zachodzą zmywy takie, które tworzyłyby nowe formy rzeźby terenu.

W terenach Parku wyróżnić można trzy poziomy zrównań:

- wierzchwinowy poziom wyżynny - położony powyżej 270 metrów n.p.m.,
- średni poziom wyżynny - między poziomiami 270 - 220 metrów n.p.m.,
- najniższy w położeniu - poniżej 220 metrów n.p.m.

Najbardziej zwarte obszary zrównań poza doliną Wolicy występują w poziomie wyższym wzdłuż szosy od Iłowca do Kalinówki, na gruntach Iłowca, Skierbieszowa, Podhuszczki, Huszczek, Zabytowa, Sulmic, Kalinówki, Wiszenek i Łazisk. Skłony zajmują dużą powierzchnię, przeważając na znacznych obszarach nad terenami zrównań - szosa w Zrębie. Na obszarach tych występuje również największy procent skłonów powyżej 10-15° znajdujących się jeszcze w uprawie i większych, które prawie w całości zostały zalesione lub na małych powierzchniach zadarnione.

Szlaki turystyczne Skierbieszowskiego Parku Krajobrazowego to:

1. Szlak po "Działach Grabowieckich" - zielony
2. Szlak "Ariański" - żółty

3. Szlak "Tadeusza Kościuszki" - niebieski

b) Rezerwat przyrody „Broczówka”;

Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych w 1969 r. na terenie Gminy Skierbieszów został powołany Rezerwat przyrody „Broczówka”. Przedmiotem ochrony rezerwatu jest zachowanie zbiorowisk kserotermicznych z rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin stepowych oraz fragmentu grądu i świetlistej dąbrowy. Rezerwat położony jest w odległości 1,5 km na północ od Skierbieszowa, obejmuje fragment zbocza erozyjnego rozcięcia lessowej wierzchowy o powierzchni 6,17 ha. Wśród gatunków chronionych występujących na obszarze rezerwatu najliczniej reprezentowane są rośliny kserotermiczne takie jak: zawilec wielkokwiatowy, miłek wiosenny, goryczka krzyżowa, len złocisty, ożota zwyczajna, wężymord stepowy, storczyk kukawka, ostrożeń pannoński, powojnik prosty, wisienka karłowata oraz reintrodukowany kosaciec bezlistny. Chronione gatunki leśne to: wawrzynek wilczełyko, lilia złotogłów, orlik pospolity, pluskwica europejska, naparstnica zwyczajna. Strefę przejściową pomiędzy zbiorowiskami muraw, a leśnymi zajmują zespoły zaroślowe z dominującą leszczyną trzmieliną, tarniną, szakłakiem oraz dereniem świdwą z domieszką ligustru. Drzewostan grądu tworzy grab z domieszką buka i osiki, warstwę krzewów buduje leszczyna, trzmielina i dereń. W drzewostanie świetlistej dąbrowy występuje grab i dąb szypułkowy. Najcenniejszymi zbiorowiskami rezerwatu są murawy kserotermiczne, które w latach 60-tych zajmowały prawie całe zbocze, obecnie pokrywające powierzchnię około 1 ha. Bogactwo florystyczne oraz zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych „Broczówki” warunkuje bogactwo fauny bezkręgowców. Z dotychczasowych badań wynika, że występuje tu około 140 gatunków ryjkowców, wśród których 22 gatunki to typowe formy kserotermiczne.

c) Parki Podworskie:

Parki podworskie stanowią dość ważny element krajobrazu, a ponad to są skupiskiem wielu interesujących gatunków roślin. Zespoły parkowe na omawianym terenie tworzone były w XIX wieku. Układ architektoniczny i skład gatunkowy poszczególnych parków świadczy o zamożności właścicieli, ich zamiłowaniach i ówczesnej modzie.

1. Hajowniki XIX - wieczny park krajobrazowy o powierzchni około 5 ha, powiększony w obecnym stuleciu o stawy w całości zajmuje ok. 11 ha. Dawny układ przestrzenny zespołu dworskiego wyznaczają pozostałości alei i szpalerów. Drzewostan parku

reprezentowany jest przez 23 gatunki. Krzewy reprezentowane są przez 10 gatunków. Niestety teren parku jest w znacznym stopniu zdewastowany.

2. Kalinówka - pozostałość (ok.2 ha.) XIX-wiecznego parku krajobrazowego z murowanym dworem. W drzewostanie występuje: klon zwyczajny, jesion wyniosły, grab zwyczajny i lipa drobnolistna. Warstwa krzewów reprezentowana jest przez dziką różę i dziki bez czarny.

3. Łaziska Założony w XIX wieku zespół zieleni z parkiem krajobrazowym o powierzchni ok. 3,6 ha, widokowo powiązany ze wzgórzem cerkiewnym. Budynki powstałe na początku XX wieku: dwór, kaplica, gorzelnia, stodoły, spichlerze, kuźnia i magazyny.

4. Skierbieszów Pochodząca z XVIII wieku rezydencja biskupów chełmskich, zamieniona w XIX wieku w siedzibę; dworską o powierzchni 6 ha. Murowany dworek jest w ruinie. Główną częścią parku jest aleja orzechów włoskich. Park w znacznym stopniu zniszczony. Łącznie występuje tu około 16 gatunków drzew.

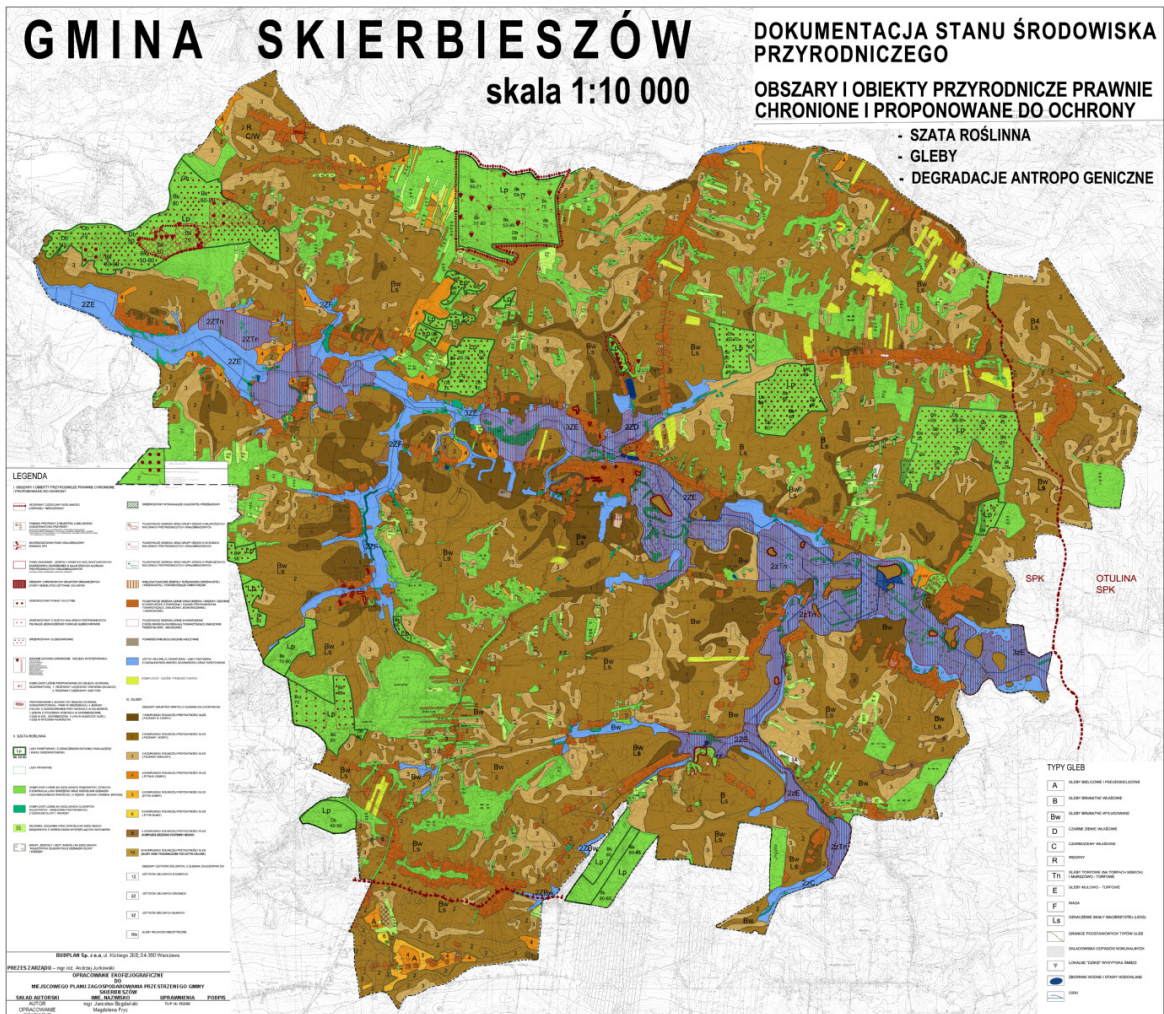
5. Szorcówka - pozostałość zadrzewień dawnego zespołu folwarcznego o powierzchni 2 ha w dużej mierze zdewastowana. Nielicznie występuje tu świerk pospolity, modrzew polski i jesion wyniosły, a z krzewów dziki bez czarny.

Gmina Skierbieszów jest regionem o dużej różnorodności przyrodniczej i krajobrazowej. Posiada szereg walorów zachęcających do wypoczynku i sprzyjających różnorodnym formom turystyki i agroturystyki.

Fauna i flora na terenie gminy jest bardzo zróżnicowana i ciekawa. Lasy Gminy Skierbieszów to głównie lasy jodłowo-debowe. Na terenie gminy występują również lasy dębowo-jodłowo-sosnowe czy też lasy wilgotne: jesionowo dębowe. Fauna Gminy Skierbieszów jest niezbyt zróżnicowana niemniej jednak na terenie gminy (Skierbieszowskiego Parku Krajobrazowego) występujące gatunki ptaków to: orlik krzykliwy, myszołów, płomykówka, puchacz, pustułka, błotniak stawowy, srokoż, bocian czarny, muchołówki, mała i białoszyja, dziwonia, dzięcioł średni, gąsiorek, strumieniówka, perkozy, bąk, rybitwa czarna, rybitwa rzeczna, kokoszka wodna, łabędź niemy, brzęczka, mewa białogłowa czy też jaskółka brzegówka. Na terenie Parku występują też chronione rodzime płazy i gady (żaba jeziorkowa, żaba trawna, żaba moczarowa, traszka zwyczajna, kumak nizinny, ropucha szara i zielona, ropucha paskówka; padalec, jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworodna i zaskroniec). Chronione gatunki ssaków to: jeź wschodni, ryjówka aksamitna, wiewiórka pospolita, chomik europejski, gronostaj, łasica, bóbr europejski, wydra.

Na terenie gminy zarejestrowanych jest 8 obiektów w Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody, 6 obiektów stanowi pomniki przyrody, 1 obiekt to rezerwat przyrody oraz 1 obiekt w postaci użytku ekologicznego. Kolejno są to:

- Lipa drobnolistna w parku podworskim w miejscowości Łaziska o obwodzie ponad 600 cm i wysokości 25 m,
- grupa drzew w parku podworskim w miejscowości Hojowniki (3 lipy drobnolistne o obwodach od 300 do 490 cm i wysokości od 25 do 30 m, 2 buki pospolite o obwodach około 300 cm i wysokości 30 m, 2 klony pospolite o obwodach ponad 250 cm i wysokości 25 m),
- topola biała w parku podworskim obok Stawu w miejscowości Hojowniki o obwodzie ponad 450 cm i wysokości 20 m,
- dwie wierzby białe w północno zachodniej części parku podworskiego w miejscowości Hojowniki o obwodach ponad 400 cm i wysokości 20 m,
- grupa drzew w miejscowości Zabytów na terenie lasów państwowych (30 buków pospolitych o obwodach od 240 cm do ponad 400 cm i wysokości około 30 m, 3 graby pospolite o obwodach od 160 do 320 cm i wysokościach około 23 m, 2 klony o obwodach około 240 cm i wysokościach około 28 m),
- lipa drobnolistna w sąsiedztwie budynków mieszkalnych POM w miejscowości Skierbieszów o obwodzie 350 cm i wysokości około 18 m,
- rezerwat przyrody w miejscowości Broczówka - zbiorowiska kserotermiczne z rzadkimi gatunkami roślin stepowych,
- Użytek ekologiczny w miejscowości Horodyska - pozostałości ekosystemów ze stanowiskami rzadkich gatunków roślin, w szczególności wisienki karłowatej o pow. 1.9202 ha.

Rysunek 5. Obszary i obiekty przyrodnicze prawnie chronione i proponowane do ochrony

W najbliższym czasie na terenie gminy Skierbieszów utworzone zostaną dwa rezerваты: „Sulmice” i „Zabytów”. Projektowane rezerваты są rezerwatami leśnymi częściowymi. Celem ich utworzenia jest zachowanie zbiorowisk grądu bukowego (Tilio-

Carpinetum fagetosum), na północnej granicy zasięgu występowania buka zwyczajnego (*Fagus sylvatica*), wraz z występującym w jego runie szeregiem gatunków rzadkich i chronionych. Różnicowana konfiguracja terenu na którym znajdują się projektowane rezerваты znacznie podnosi walory krajobrazowe tych obiektów. Obszary rezerwatów stwarzają także doskonałe warunki bytowe dla wielu przedstawicieli bogatej fauny leśnej.

Przez gminę prowadzą szlaki turystyczne, wytyczone przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze:

- LU 5601 z zielony „Po Działach Grabowieckich” - Kornelówka - Skierbieszów – Wierzba – 28 km
- Żółty szlak turystyczny - część szlaku "Ariańskiego". Kolonia Zastawie - Kolonia Surhów - Surhów - Majdan Surhowski - Anielpol - Kolonia Wiszenki - południowo-zachodni skraj projektowanego rezerwatu Sulmice - Zawada - Skierbieszów. Szlak wyznaczony na obszarze Działów Grabowieckich i Pagórów Chełmskich, prowadzący po miejscach związanych z życiem i działalnością Pawła Orzechowskiego, właściciela zamku w Krupem, który należał do radykalnego odłamu protestantów - arian, zwanych też braćmi polskimi. Długość szlaku 61,5 km. Rozpoczyna się w Skierbieszowie, a kończy w Rejowcu Fabrycznym,
- Niebieski szlak turystyczny - szlak "Tadeusza Kościuszki" Szlak prowadzi z Obniżenia Dubienki przez krawędź Grzędy Horodelskiej i wzdłuż Działów Grabowieckich na Wyniosłość Giełczewską, umożliwiając penetrację krajoznawczą całej północnej części Grabowiecko-Strzeleckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu i Skierbieszowskiego Parku Krajobrazowego oraz poznanie związków T. Kościuszki, jako bohatera wojny obronnej 1792 roku z ziemią chełmską – 120,5 km.

Warunki przyrodnicze, w połączeniu z brakiem zakładów przemysłowych zanieczyszczających środowisko, stanowią doskonałą podstawę do rozwoju bazy wypoczynkowej szczególnie turystyki indywidualnej.

1.5. Opis zasobów kulturowych

Gmina Skierbieszów jest regionem o bogatej historii i tradycjach kulturowych. Wielowiekowa historia Skierbieszowa wytworzyła specyficzne tradycje i cechy kulturowe, które są widoczne w obrzędach i tradycji.

Na terenie gminy znajdują się obiekty zabytkowe objęte ścisłą ochroną konserwatorską na podstawie przepisów ustawy o ochronie dóbr kultury, wpisane do rejestru zabytków Województwa Lubelskiego. Są to:

- a) Cmentarz wojenny z I wojny światowej w miejscowości Hajowniki. Cmentarz wpisano do rejestru zabytków pod nr Z A/399;
- b) Park podworski w miejscowości Hajowniki. Obiekt wpisano do rejestru zabytków pod nr Z A/227; Park zajmuje około 11 ha, obiekty objęte ochroną to m.in.: zagroda młynarza, młyn drewniany i murowany budynek mieszkalny
- c) Cmentarz wojenny z I wojny światowej wraz z drzewostanem w miejscowości Iłowiec, wpisany do rejestru zabytków pod nr Z A/400;
- d) Cmentarz wojenny z I wojny światowej w miejscowości Lipina Nowa, wpisany do rejestru zabytków pod nr Z A/423;
- e) Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Św. Krzyża (dawna cerkiew prawosławna), w granicach cmentarza kościelnego w miejscowości Kalinówka - wpisany do rejestru zabytków pod nr Z A/445;
- f) Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Niepokalanego Serca NMP (dawna cerkiew prawosławna) w granicach cmentarza kościelnego w miejscowości Łaziska, wpisany do rejestru zabytków pod nr Z A/466.
- g) Zespół dworski: dwór i park, w miejscowości Łaziska wpisany do rejestru zabytków pod nr Z A/215. Najciekawsze obiekty to: dwór murowany z XIX wieku, gorzelnia z 1902 r. stodoła murowana 1915 r., spichlerz murowany z 1910 r., magazyn spirytusu z 1903 r., kuźnia z około 1920 r., park około 4 ha.
- h) Wzgórze „Zamczysko” - dawna siedziba biskupów chełmskich w Skierbieszowie, wpisany do rejestru zabytków pod nr Z A/354. Powierzchnia objęta ochroną to 11,59 ha.
- i) Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP i św. Dominika z wyposażeniem wnętrza oraz dwiema figurami i drzewostanem w granicach cmentarza kościelnego, wpisany do rejestru zabytków pod nr Z A/253. Obiekt murowany ok. 1620 roku.
- i) Cmentarz wojenny z I wojny światowej z drzewostanem w Skierbieszowie, wpisany do rejestru zabytków pod nr Z A/401

Ponadto, pośrednią ochroną konserwatorską objęto następujące obiekty i obszary zabytkowe, dobra kultury, znajdujące się w ewidencji Gminy Skierbieszów:

- w Dębowcu: kapliczka dymkowa, drewniana z XIX w, zespół folwarczny, rządówka drewniana z początku XIX w wraz z towarzyszącą zielenią

- w Łowcu: zespół dworski i dwór drewniany z XIX w, spichlerz murowany z XIX w. wraz z towarzyszącą zielenią, dworek drewniany z 1882 r. z towarzyszącą zielenią.
- w Kalinówce: układ urbanistyczny wsi, cmentarz czynny parafialny, cmentarz nieczynny prawosławny, dwór murowany wraz z parkiem oraz murowaną piwnicą (trzecia ćwierć XIX wieku, Kalinówka 36), chałupa drewniana z 1915 rok (Kalinówka 27), chałupa drewniana z 1910 rok (Kalinówka 30)
- w Hajowniki: kapliczka Matki Boskiej – Kamienna z początku XX wieku, dom murowany w zespole młyna drewnianego z 1915 rok (Hajowniki 40), młyn wodny drewniany 1877 rok (Hajowniki 40)
- w Łaziskach: kaplica murowana z 1914 r., cmentarz czynny – parafialny, cmentarz nieczynny – prawosławny
- w Osicynie: kaplica murowana, domkowa z 1928 r.
- w Podwysokie: cmentarz nieczynny, polsko-katolicki
- w Szorcówce: układ urbanistyczny wsi, zespół folwarczny, dworek drewniany z XIX wieku wraz z towarzyszącą zielenią
- w Skierbieszowie: cmentarz grzebalny czynny z 1817 rok ul. Cmentarna, dom drewniany z 1920 rok (ul. Wąska 19).

Ochroną planistyczną na terenie Gminy Skierbieszów zostały objęte obiekty o charakterze zabytkowym i walorach krajobrazowych i architektonicznych. Są to:

- w Hajowniki: chałupa drewniana z 1910 rok (Hajowniki 48)
- w Skierbieszowie: chałupa drewniana z 1910 rok (ul. Nadrzeczna 11), chałupa drewniana z 1923 rok (ul. Nadrzeczna 7), spichlerz murowany z końca XVIII w. Rejon ul. Parkowej (wzgórze dawnej siedziby biskupów chełmskich)
- w Majdan Skierbieszowski: chałupa drewniana z 1918 rok (Majdan Skierbieszowski 96)

Dodatkowo w ramach planu zagospodarowania przestrzennego gminy ustalono ochronę figur i kapliczek o dużych wartościach kulturowych:

- Figura kamienna z krzyżem z pocz. XX w. - Hajowniki
- Figura Matki Boskiej kamienna z pocz. XXw. – Hajowniki
- Kapliczka Matki Boskiej z pocz. XX w. – Hajowniki

Ponadto na terenie całej Gminy można spotkać obiekty związane z kultem religijnym mieszkańców kaplice i przydrożne świątki.

Jarmark „Kilian”

Już od ponad 100 lat odbywa się w Skierbieszowie jarmark, który nosi nazwę "Kilian". Nie znane są jego początki i okoliczności powstania. Według relacji najstarszych mieszkańców Skierbieszowa i gminy - jarmark "Kilian" był zawsze. Jarmark nosi nazwę, "Kilian", od godności irlandzkiego kaznodziei o tym samym imieniu. Brak jest jasnych przekazów dotyczących powiązania nazwy jarmarku ze znanym świętym, wg. niektórych domysłów opartych na historii Skierbieszowa nazwa jarmarku może być powiązana z odpustami kościelnymi. Według przekazów historycznych Skierbieszów miał trzy kościoły i być może jeden z nich w wielowiekowej historii był pod wezwaniem św. Kiliana. Dlatego też jarmark „Kiliana” może stanowić spuściznę po dawnej tradycji odpustowej. Kolejna teoria związana z genealogią „Kiliana” dotyczy niemieckich osadników, którzy mieli znaczące oddziaływanie na Skierbieszów w czasie II Wojny Światowej. Być może osadnicy przywieźli tu swojego patrona i nazwali jego imieniem jarmark w Skierbieszowie. Jarmark "Kilian" jest corocznym świętem w Skierbieszowie, trwa obecnie trzy dni i przypada zazwyczaj na 6-7-8 lipca. Dzień 8 lipca był dla Skierbieszowa wielkim świętem. W tym dniu nikt w Skierbieszowie ani w całej gminie nie pracował, chociaż nie było to święto państwowe czy kościelne. Jednodniowy jarmark przedźniwny, na który zjeżdżali się handlarze z całej wschodniej połowy dawnego województwa lubelskiego stanowiła niekwestionowaną wizytówkę gminy. Tradycja „Kiliana” wiązała się nie tylko z handlem ale również z dniem załatwiania osobistych porachunków.

Obecnie jarmark "Kilian" to trzy dni zabawy, odpoczynku, degustacji różnych gatunków piwa oraz zakupów. W dniach 6-7-8 lipca mieszkańcy Gminy Skierbieszów kultywują starą tradycję "Kiliana".

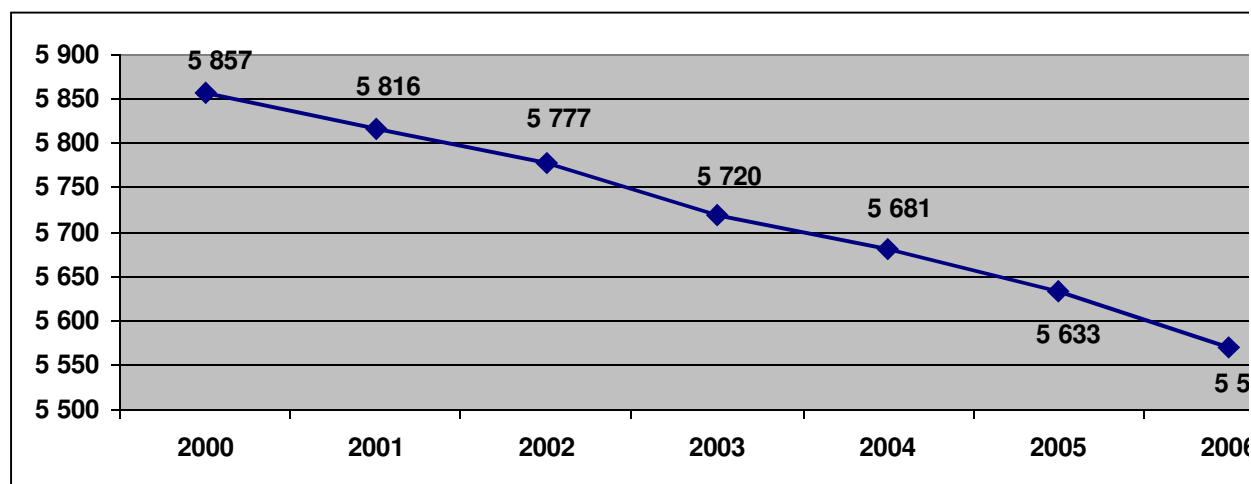
1.6. Sfera społeczna - sytuacja demograficzna

1.6.1. Ludność – dynamika zmian

Wg stanu na dzień 31.12.2006 r. liczba ludności, wg faktycznego miejsca zamieszkania, na terenie Gminy Skierbieszów wynosiła 5.569 osób. (Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl)

Gęstość zaludnienia w gminie na koniec 2006 r. wynosiła 40 osób/km². Jest to wartość niższa od średniej gęstości zaludnienia w gminach wiejskich województwa lubelskiego, wynoszącej 48 osób/km² oraz od średniej dla powiatu zamojskiego wynoszącej 59 osób/km². (Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl).

Stan ludności Gminy Skierbieszów w latach 2000–2006, wg faktycznego miejsca zamieszkania, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1. Ludność Gminy Skierbieszów wg faktycznego miejsca zamieszkania w latach 2000 - 2006

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Na przestrzeni lat 2000 – 2006 liczba ludności Gminy Skierbieszów systematycznie spadała. Jest to trend charakterystyczny dla powiatu zamojskiego oraz dla całego województwa lubelskiego.

Porównanie liczby ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania z terenu Gminy Skierbieszów w latach 2000 – 2006 na tle powiatu zamojskiego oraz województwa lubelskiego w latach 2000 – 2006 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Stan ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania na tle powiatu zamojskiego i województwa lubelskiego.

Wyszczególnienie	Lata						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Gmina Skierbieszów	5 857	5 816	5 777	5 720	5 681	5 633	5 569
Zmiana % w stosunku do roku poprzedniego	-	-0,70	-0,76	-0,99	-0,68	-0,84	-1,14
Powiat zamojski	112 142	111 861	111 541	111 281	110 827	110 424	110 036
Województwo Lubelskie	2 206 200	2 201 720	2 196 992	2 191 172	2 185 156	2 179 611	2 172 766
% ludności powiatu	5,22	5,20	5,18	5,14	5,13	5,10	5,06
% ludności województwa	0,26	0,26	0,26	0,26	0,26	0,26	0,26

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

1.6.2. Przyrost naturalny

Do czynników oddziałujących na liczbę ludności należy niewątpliwie przyrost naturalny².

Analiza przyrostu naturalnego na terenie Gminy Skierbieszów dotyczy lat 2000 – 2006. Poniższa tabela przedstawia dane liczbowe dotyczące przyrostu naturalnego w poszczególnych latach.

Tabela 2. Przyrost naturalny w latach 2000 - 2006

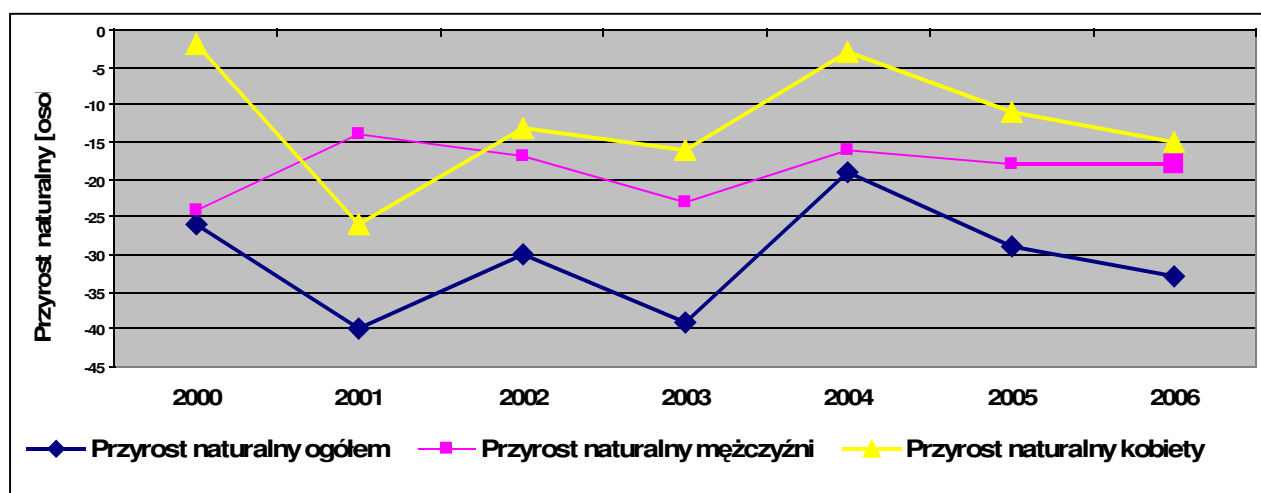
Wyszczególnienie	Lata						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Gmina Skierbieszów							
Przyrost naturalny ogółem	-26	-40	-30	-39	-19	-29	-33
Przyrost naturalny mężczyźni	-24	-14	-17	-23	-16	-18	-18
Przyrost naturalny kobiety	-2	-26	-13	-16	-3	-11	-15
Województwo Lubelskie							
Przyrost naturalny ogółem	-117	-379	-1 904	-1 546	-2 003	-1 836	-1 182
Przyrost naturalny – gminy wiejskie	-1 426	-1 762	-2 390	-2 229	-2 620	-2 398	-2 083
Powiat zamojski							
Przyrost naturalny ogółem	-264	-264	-344	-345	-348	-365	-391

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Na przestrzeni lat 2000 – 2006 w Gminie Skierbieszów notowano ujemny przyrost naturalny. Największy ubytek zanotowano w roku 2001 oraz 2003. Podobny teren występuje w powiecie zamojskim. Największy ubytek zanotowało w 2006 r. Dla województwa lubelskiego w całym badanym okresie występował również ujemny przyrost naturalny. Największy ubytek zanotowano w 2004 roku.

Tendencje w zakresie przyrostu naturalnego ogółem oraz w podziale na mężczyzn i kobiety dla Gminy Skierbieszów przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2. Przyrost naturalny w latach 2000 - 2006

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

² Różnica pomiędzy liczbą urodzeń i liczbą zgonów

Dla Gminy Skierbieszów w 2006 roku przyrost naturalny na 1000 ludności wyniósł - 5,8 osób, dla województwa lubelskiego ogółem oraz dla gmin wiejskich województwa lubelskiego przyrost naturalny był również ujemny i wyniósł odpowiednio -0,5 i -2,0 osoby, a dla powiatu zamojskiego wyniósł -3,5 osoby. (Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl)

1.6.3. Napływ i odpływ ludności – ruch migracyjny

Oprócz przyrostu naturalnego liczba ludności uzależniona jest od napływu i odpływu osób z terenu gminy. Zmiany te w ujęciu ilościowym przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Napływ i odpływ ludności – migracje

Lata	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Zameldowania	49	50	31	66	55	45	35
Wymeldowania	66	69	53	64	68	59	65
Saldo migracji	-17	-19	-22	2	-13	-14	-30

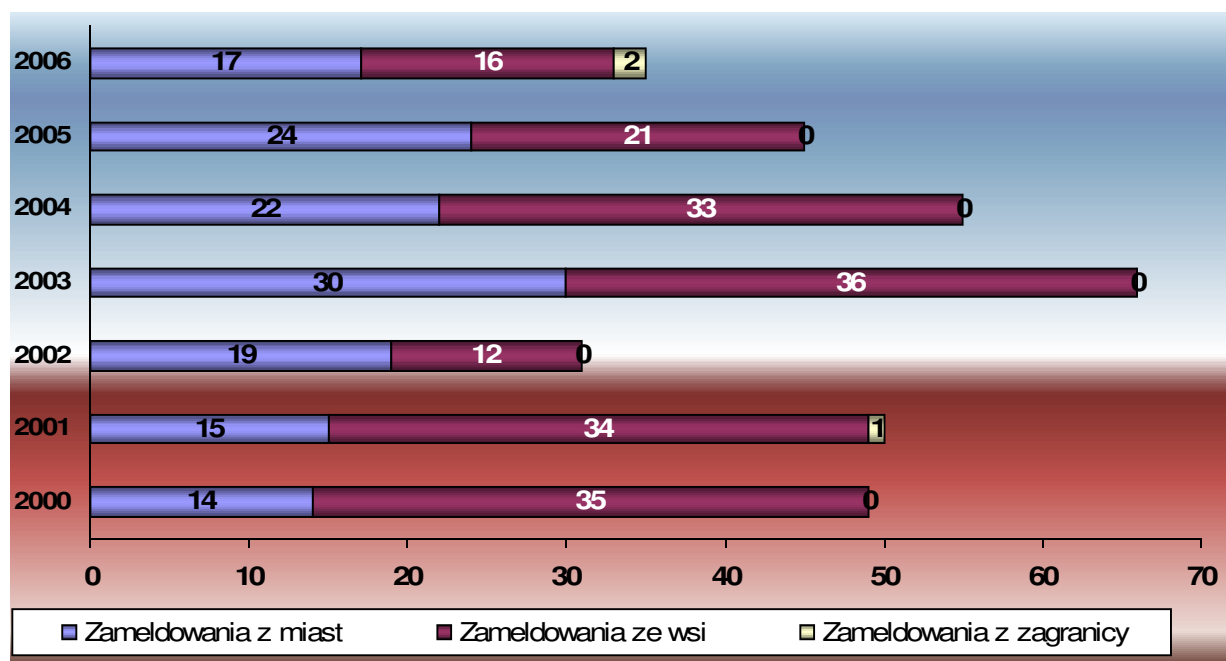
Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Jak wynika z powyższych danych, w większości z analizowanych lat, liczba ludności wymeldowującej się była wyższa od napływu mieszkańców. Dodatkowo saldo migracji obserwujemy jedynie w 2002 r., dodatkowo było ono bardzo niewielkie, bo wniosło zaledwie 2 osoby. Dla analizowanego okresu najmniejsza ilość osób napływających wystąpiła w roku 2002, natomiast największa liczba zanotowana została w roku 2003. Odpływ ludności był najniższy w roku 2002, natomiast najwyższy w roku 2001 i 2004. W roku 2006 wystąpiła największa różnica pomiędzy odpływem i napływem ludności.

Ludność napływająca do Gminy pochodziła głównie ze wsi. W latach 2000 i 2001 stanowiła około 70% ludności napływającej. W latach 2002 i 2005 większą część ludności napływającej stanowiła ludność pochodząca z miast, odpowiednio 61% i 53%. Odpływ ludności z Gminy Skierbieszów w latach 2000 i 2001 dokonywał się głównie do innych wsi, ale od roku 2002 większość osób migruje do miast.

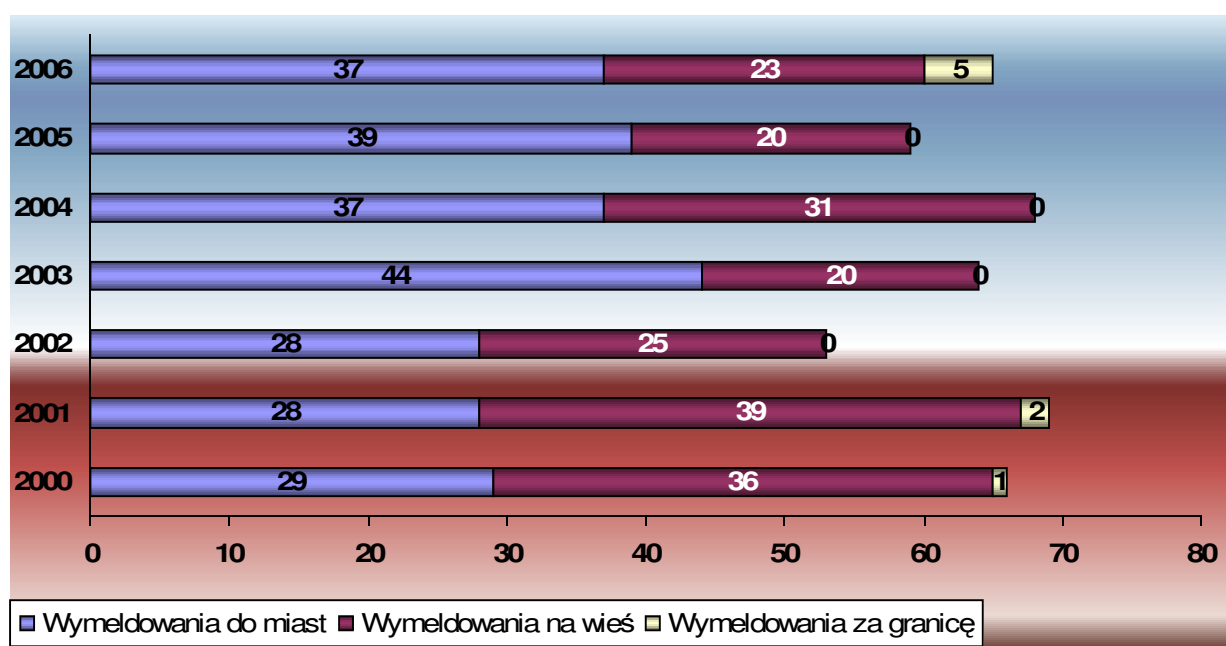
Tendencje w zakresie migracji wg typu i kierunku przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 3. Migracje – napływ ludności

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Wykres 4. Migracje – odpływ ludności

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

1.6.4. Struktura ludności

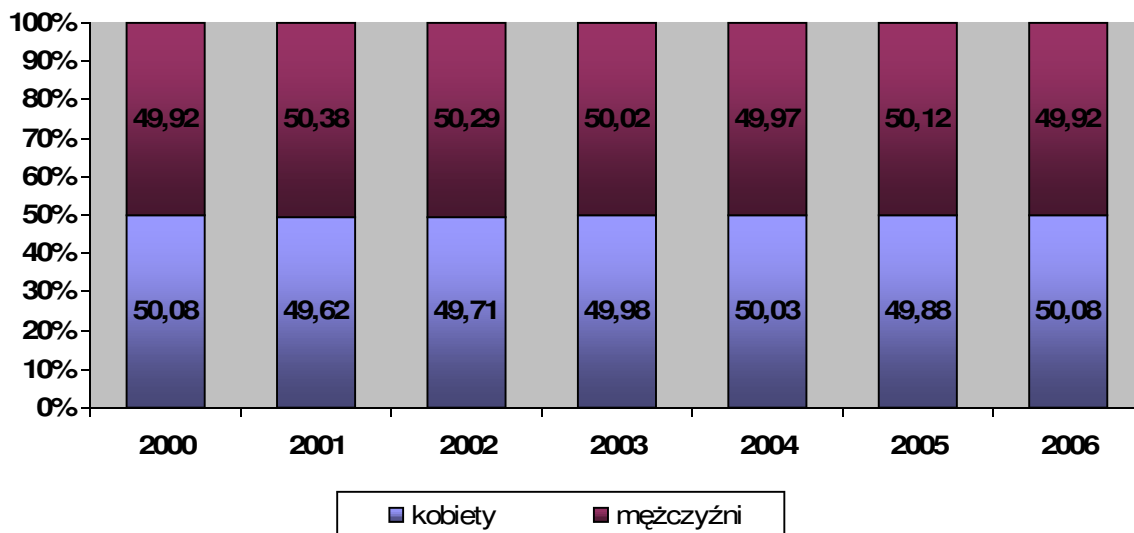
Analiza struktury ludności została przeprowadzona z uwzględnieniem płci, wieku oraz wykształcenia. Analiza ludności pod względem wieku dotyczy ludności wg grup wieku

oraz ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. Struktura ludności została przedstawiona wg danych z lat 2000 – 2006.

Poniższy wykres przedstawia strukturę ludności ze względu na płeć.

Wykres 5. Struktura ludności ze względu na płeć

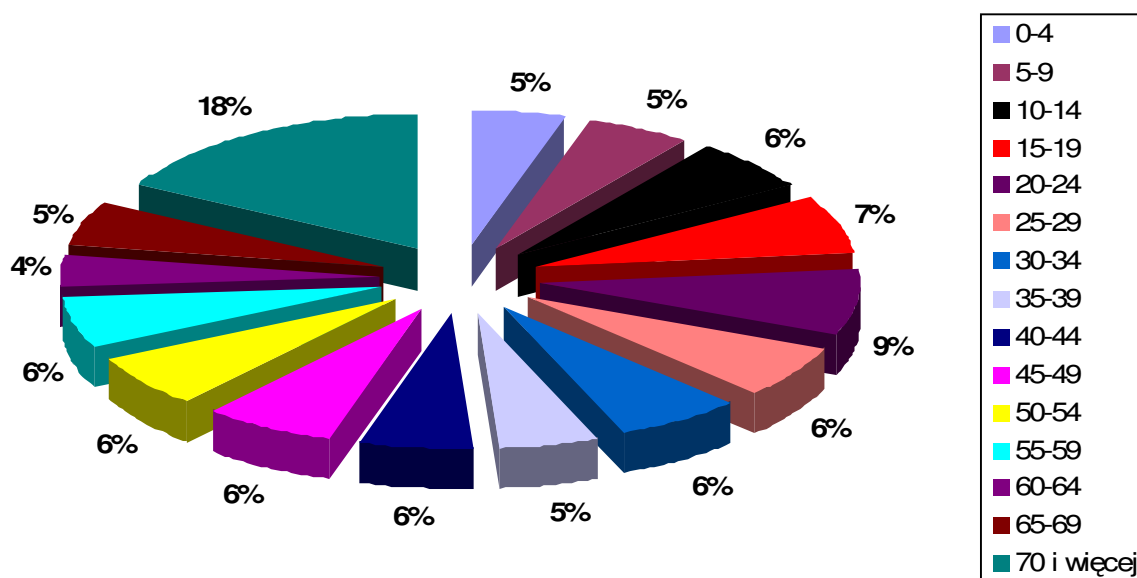

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Różnice w udziale procentowym mężczyzn i kobiet w strukturze ludności są na tyle nieznaczne, że można stwierdzić, że na 100 mężczyzn przypada 100 kobiet. Takie dane za lata 2003 – 2006 podaje Główny Urząd Statystyczny. W powiecie zamojskim i w całym województwie lubelskim liczba kobiet przekracza liczbę mężczyzn. Na 100 mężczyzn w powiecie zamojskim przypadają 103 kobiety, natomiast w województwie lubelskim 106 (Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl).

Struktura ludności wg grup wieku przedstawiona została na poniższym wykresie.

Wykres 6. Ludność wg grup wieku w 2006 r.

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

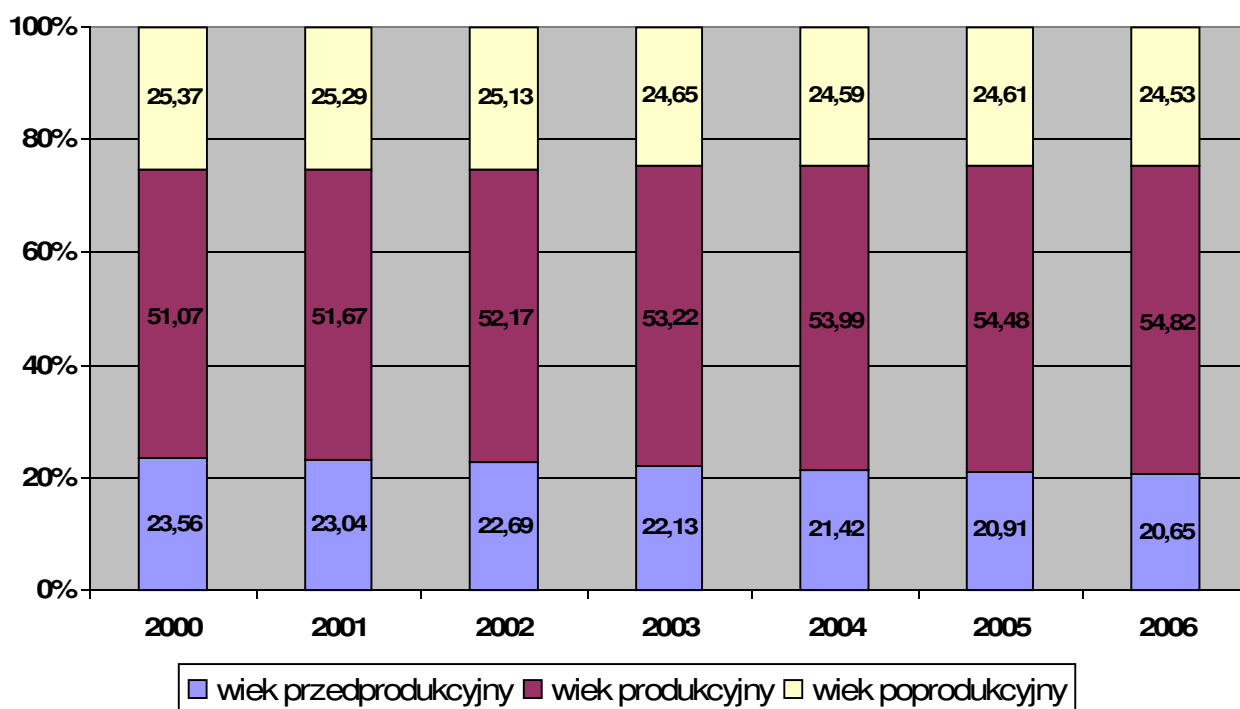
Analiza struktury ludności pod względem wieku uwzględnia następujące grupy ludności: w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64, dla kobiet – 18-59. Przez ludność w wieku nieprodukcyjnym rozumie się ludność w wieku przedprodukcyjnym tj. do 17 lat oraz w wieku poprodukcyjnym tj. mężczyźni powyżej 65, kobiety powyżej 60 roku życia.

Liczba oraz struktura ludności w poszczególnych przedziałach wiekowych w latach 2000 – 2006 przedstawiona została w poniższej tabeli oraz na wykresie.

Tabela 4. Liczba ludności z uwzględnieniem wieku

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Dynamika
Ogółem	5 857	5 816	5 777	5 720	5 681	5 633	5 569	95,08%
Ludność w wieku przedprodukcyjnym								
ogółem	1 380	1 340	1 311	1 266	1 217	1 178	1 150	83,33%
mężczyźni	720	699	684	656	626	610	593	82,36%
kobiety	660	641	627	610	591	568	557	84,39%
Ludność w wieku produkcyjnym								
ogółem	2 991	3 005	3 014	3 044	3 067	3 069	3 053	102,07%
mężczyźni	1 658	1 685	1 671	1 675	1 691	1 693	1 680	101,33%
kobiety	1 333	1 320	1 343	1 369	1 376	1 376	1 373	103,00%
Ludność w wieku poprodukcyjnym								
ogółem	1 486	1 471	1 452	1 410	1 397	1 386	1 366	91,92%
mężczyźni	546	546	550	530	522	520	507	92,86%
kobiety	940	925	902	880	875	866	859	91,38%

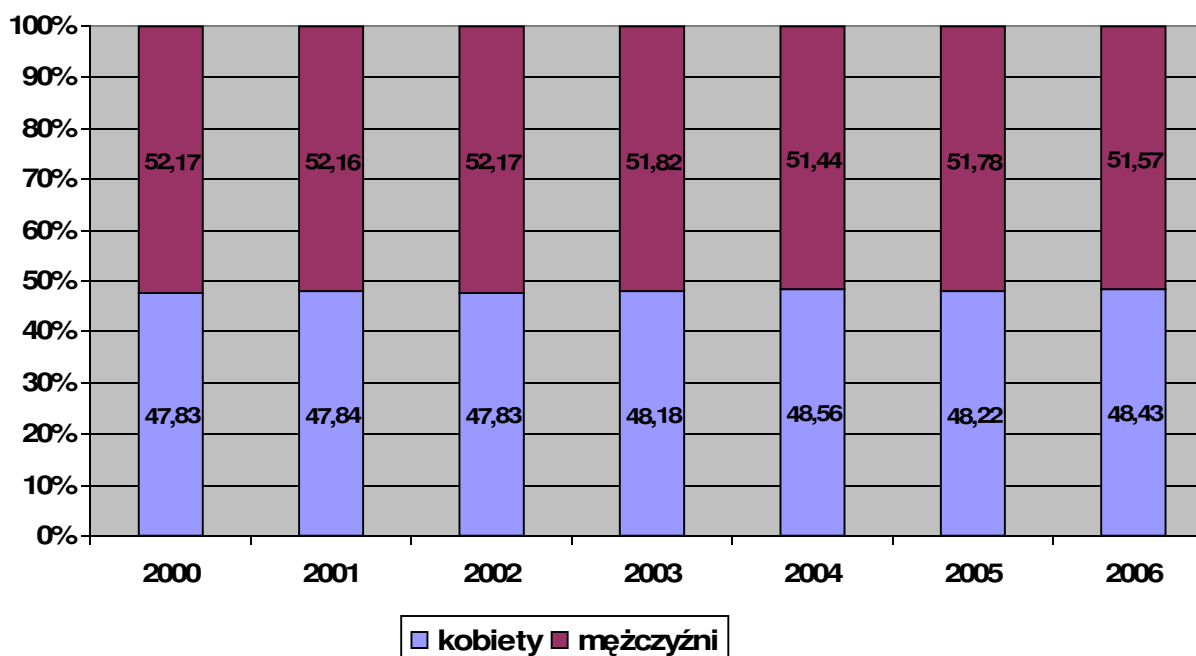
Wykres 7. Struktura wiekowa ludności

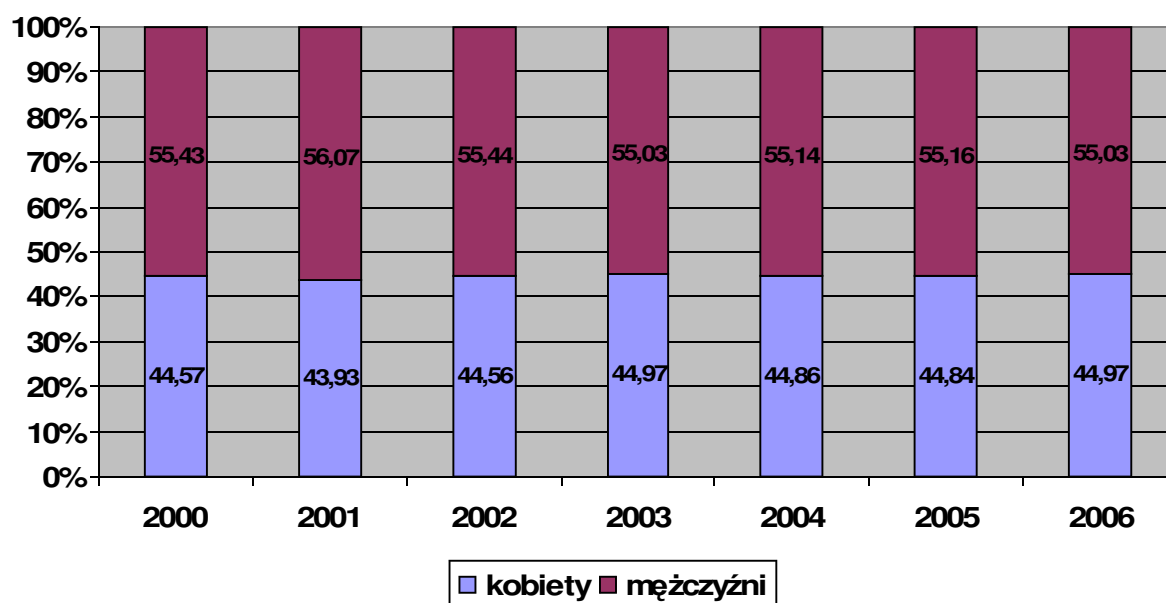
Źródło danych GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Z powyższego wykresu widać, że w strukturze ludności systematycznie spada udział osób w wieku przedprodukcyjnym. W 2000 roku osoby młode (w wieku przedprodukcyjnym) stanowiły 23,56% ogółu ludności, natomiast w roku 2006 już tylko 20,65% ogółu. Zauważalny jest natomiast wzrost udziału osób w wieku produkcyjnym. W 2000 roku osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 51,07% ogółu ludności natomiast w roku 2006 udział tej grupy ludności stanowił 54,82% ogółu ludności. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym nieznacznie, ale systematycznie spada – z 25,37% w 2000 r. do 24,53% w 2006 r. .

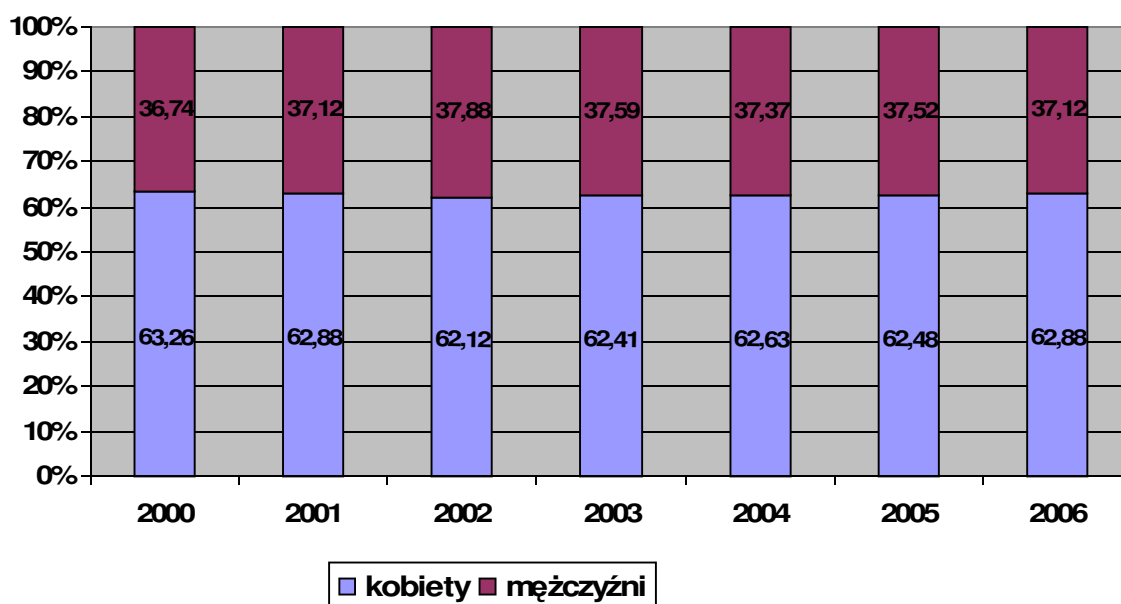
Należy przypuszczać, że w przyszłych latach będzie następował proces starzenia się ludności gminy, co oznacza szybszy wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym.

Źródło danych GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Wykres 9. Struktura ludności w wieku produkcyjnym

Źródło danych GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

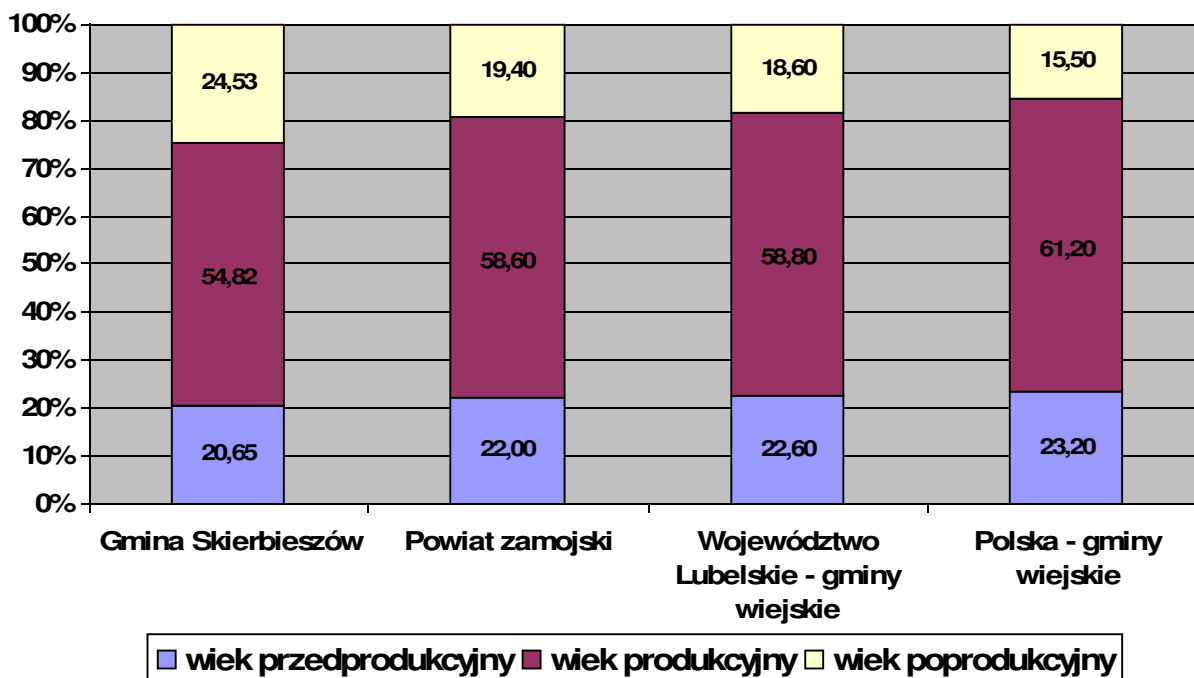
Wykres 10. Struktura ludności w wieku poprodukcyjnym

Źródło danych GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W strukturze ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym większą grupę stanowią mężczyźni, podczas gdy wśród ludności w wieku poprodukcyjnym znaczną większość stanowią kobiety, co może świadczyć o nadumieralności mężczyzn. W tej grupie wiekowej na 100 mężczyzn przypada 215 kobiet.

Strukturę ludności ze względu na wiek Gminy Skierbieszów w 2006 roku na tle powiatu zamojskiego oraz gmin wiejskich województwa lubelskiego i Polski przedstawia poniższy wykres.

Wykres 11. Struktura wiekowa ludności Gminy Skierbieszów w 2006 roku na tle powiatu zamojskiego oraz gmin wiejskich województwa lubelskiego i Polski.

Źródło danych GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W powyższym wykresie wynika, że udział ludności gminy w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności gminy jest niższy niż w powiecie zamojskim oraz gminach wiejskich województwa i kraju. Mniej korzystny jest również wskaźnik udziału ludności w wieku produkcyjnym. W gminie Skierbieszów udział ten wynosi 54,82%, podczas gdy w powiecie zamojskim 58,60%, w gminach wiejskich województwa lubelskiego 58,80%, natomiast w gminach wiejskich Polski 61,20%. Udział ludności Gminy Skierbieszów w wieku poprodukcyjnym, wynoszący prawie ¼ ogółu ludności, jest zdecydowanie wyższy od średnich dla powiatu zamojskiego, gmin wiejskich województwa lubelskiego i kraju.

Zachodzące zmiany struktur wiekowych przyczyniały się do zmian wskaźników obciążenie ekonomicznego. Zmniejszająca się liczba osób w wieku nieprodukcyjnym oraz stosunkowo duży udział ludności w wieku produkcyjnym powodowały, że w gminie Skierbieszów spadał wskaźnik obciążenia ekonomicznego. Jego kształtowanie się w latach 2002-2006 obrazuje Tabela 5, z której wynika, że o ile w 2002 roku na 100 osób pracujących w gminie przypadają prawie 92 osoby niepracujące, to w 2006 roku liczba ta spadła do 82. Pomimo to, wskaźnik ten nadal był dużo wyższy niż przeciętny w Polsce (63,3), województwie (70,0) i powiecie zamojskim (70,6) co obrazuje Tabela 6.

Ponadto, na 100 osób pracujących w gminie w 2006 roku, przypadało prawie 45 osób w wieku poprodukcyjnym (emerytalnym) podczas gdy, w województwie, w gminach wiejskich wskaźnik ten wynosił około 32 osoby a w powiecie zamojskim 33.

Tabela 5. Wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2002 – 2006

Lata	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
2002	91,7	48,2
2003	87,9	46,3
2004	85,2	45,5
2005	83,5	45,2
2006	82,4	44,7

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Tabela 6. Wskaźnik obciążenia demograficznego w Gminie Skierbieszów w 2006 roku na tle powiatu zamojskiego oraz gmin wiejskich województwa lubelskiego i Polski.

Lata	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Gmina Skierbieszów	82,4	44,7
Powiat zamojski	70,6	33,1
Województwo lubelskie – gminy wiejskie	70,0	31,6
Polska – gminy wiejskie	63,3	25,4

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

1.6.5. Poziom wykształcenia

Analiza struktury ludności pod względem wykształcenia została przeprowadzona na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego 2002 r. Uwzględniono ludność z województwa lubelskiego, powiatu zamojskiego oraz Gminy Skierbieszów z podziałem wykształcenia na następujące kategorie: wyższe, policealne, średnie (zawodowe i ogólnokształcące), zasadnicze zawodowe, podstawowe ukończone, niepełne podstawowe i bez wykształcenia. Pozostała część ludności (nie ujęta w poniższym zestawieniu) stanowi grupę o nieustalonym poziomie wykształcenia.

Tabela 7. Ludność w wieku 13 lat i więcej wg płci i poziomu wykształcenia w 2002 r.

Wykształcenie	ogółem	wyższe	policealne	średnie		zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia
				zawodowe	ogólnokształcące			
Województwo Lubelskie	1 837 955	173 237	64 597	354 140	155 264	373 792	618 242	98 683
% ogółu		9,43%	3,51%	19,27%	8,45%	20,34%	33,64%	5,37%
mężczyźni	884 211	73 701	15 131	182 408	46 978	231 557	297 264	37 172
% ogółu	48,11%	42,54%	23,42%	51,51%	30,26%	61,95%	48,08%	37,67%
kobiety	953 744	99 536	49 466	171 732	108 286	142 235	320 978	61 511
% ogółu	51,89%	57,46%	76,58%	48,49%	69,74%	38,05%	51,92%	62,33%
Powiat Zamojski	92 646	4 249	2 304	15 137	4 802	20 971	37 526	7 657
% ogółu		4,59%	2,49%	16,34%	5,18%	22,64%	40,50%	8,26%
Gmina Skierbieszów	4 878	152	71	659	213	1 094	2 231	458
% ogółu		3,12%	1,46%	13,51%	4,37%	22,43%	45,74%	9,39%
mężczyźni	2 444	51	17	342	63	691	1 099	181
% ogółu	50,10%	33,55%	23,94%	51,90%	29,58%	63,16%	49,26%	39,52%
kobiety	2 434	101	54	317	150	403	1 132	277
% ogółu	49,90%	66,45%	76,06%	48,10%	70,42%	36,84%	50,74%	60,48%

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, Narodowy Spis Powszechny 2002 Ludność, www.stat.gov.pl

Z powyższych danych wynika, że ludność Gminy Skierbieszów cechuje niski poziom wykształcenia. W grupie ludności w wieku 13 lat i więcej, zamieszkałej na terenie Gminy najliczniejszą grupę stanowią osoby z wykształceniem podstawowym (45,7%), zasadniczym zawodowym (22,4%) i średnim zawodowym (13,5%).

Wykształcenie wyższe posiada tylko 3,1% mieszkańców a policealne jeszcze mniej bo tylko 1,5%. Są to wartości prawie trzykrotnie niższe od wskaźników dla województwa lubelskiego, które wynoszą odpowiednio: 9,4% i 3,5%. Wyższe wskaźniki z zakresu poziomu wykształcenia ludności notowane są także w powiecie zamojskim. Podobnie jak w województwie i powiecie zamojskim wyższy poziom wykształcenia charakteryzuje kobiety. Spośród osób z wykształceniem wyższym ponad 66% to kobiety. Mężczyźni częściej niż kobiety posiadają wykształcenie średnie i zasadnicze zawodowe.

1.6.6. Zasoby ludzkie – rynek pracy

1.6.6.1. Liczba i struktura pracujących

W roku 2006 liczba osób w wieku produkcyjnym, wg faktycznego miejsca zamieszkania w gminie, wynosiła 3 053, tj. 54,82% ogółu ludności. (Patrz: pkt. 1.6.4 Struktura ludności), co piąta osoba w gminie była w wieku przedprodukcyjnym, a co czwarta w wieku emerytalnym, co prezentuje poniższa tabela.

Tabela 8. Ekonomiczne grupy wiekowe ludności w Gminie Skierbieszów w roku 2006 r.

Wiek	Liczba osób	%
Przedprodukcyjny	1 150	20,65
Produkcyjny	3 053	54,82
Poprodukcyjny	1 366	24,53
Razem	5 569	100,00%

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W zakładach zatrudniających powyżej 9 osób i poza rolnictwem indywidualnym pracowało 210 osób, co stanowiło tylko 6,9% ogólnej liczby osób w wieku produkcyjnym. Większą aktywność zawodową wykazywały kobiety - w ogólnej liczbie pracujących stanowiły prawie 62%. Liczba pracujących w gminie w okresie 2000-2006 obniżyła się z 222 osób w 2000 roku do 210 w 2006 r.

Tabela 9. Pracujący w głównym miejscu pracy wg płci

Pracujący	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
-----------	------	------	------	------	------	------	------

Ogółem	222	187	188	204	196	211	210
Mężczyźni	104	67	68	79	73	83	80
Kobiety	118	120	120	125	123	128	130

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Tabela 10. Pracujący w głównym miejscu pracy wg sektorów i płci

Pracujący	2000	2001	2002	2003
Sektor publiczny - ogółem	177	168	168	167
<i>mężczyźni</i>	<i>79</i>	<i>66</i>	<i>66</i>	<i>67</i>
<i>Kobiety</i>	<i>98</i>	<i>102</i>	<i>102</i>	<i>100</i>
Sektor prywatny - ogółem	45	19	20	37
<i>mężczyźni</i>	<i>25</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>12</i>
<i>Kobiety</i>	<i>20</i>	<i>18</i>	<i>18</i>	<i>25</i>

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Na 1000 mieszkańców gminy przypadało mniej niż 40 osób pracujących w zakładach zatrudniających ponad 9 osób. W porównaniu do lat wcześniejszych wskaźnik ten utrzymał się na prawie niezmiennym poziomie. Z ogólnej liczby 210 pracujących 167 osób zatrudnionych było w sektorze publicznym (w tym 100 kobiet), a tylko 37 w sektorze prywatnym (w tym 25 kobiet). W poszczególnych działach gospodarki pracuje:

3,0% - w rolnictwie

3,4% - w przemyśle i budownictwie

22,1% - w usługach rynkowych (handel, gastronomia, usługi naprawcze, transport, łączność, pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości, wynajem, pozostała działalność usługowa komunalna, socjalna i indywidualna)

71,6% - w usługach nierynkowych (administracji, obronie narodowej, ochrona zdrowia i opieka socjalna, edukacja, ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenia zdrowotne),

Tabela 11. Pracujący w głównym miejscu pracy wg sektorów ekonomicznych i płci*

Pracujący	2000	2001	2002	2003
Ogółem	222	187	188	204
Sektor przemysłowy - ogółem	44	16	15	7
<i>mężczyźni</i>	39	13	12	6
<i>kobiety</i>	5	3	3	1
Sektor usługowy razem - ogółem	171	164	167	191
<i>mężczyźni</i>	58	47	50	67
<i>kobiety</i>	113	117	117	124
Sektor usługowy – usługi rynkowe - ogółem	33	46	32	45
<i>mężczyźni</i>	7	6	8	20
<i>kobiety</i>	26	40	24	25
Sektor usługowy – usługi nierynkowe - ogółem	138	118	135	146
<i>mężczyźni</i>	51	41	42	47
<i>kobiety</i>	87	77	93	99
Sektor rolniczy - ogółem	7	7	6	6
<i>mężczyźni</i>	7	7	6	6
<i>kobiety</i>	0	0	0	0

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

*Dane GUS o pracujących dotyczą podmiotów gospodarki narodowej, zaliczanych do sektora przedsiębiorstw, w których liczba pracujących przekracza 9

Analiza struktury pracujących w sektorach: usługowym, przemysłowym i rolniczym wykazuje, że największa liczba osób pracuje w sektorze usługowym. W sektorze przemysłowym pracuje tylko 3,4% ogólnej liczby pracujących w gminie.

Tendencje w zatrudnieniu w poszczególnych sektorach zostały przedstawione na wykresie nr 12.

Wykres 12. Zatrudnienie w poszczególnych sektorach

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

1.6.6.2. Bezrobocie

Zmiany, jakie zaistniały na rynku na początku lat 90 – tych spowodowały spadek liczby pracujących a tym samym zmniejszenie aktywności zawodowej ludności. Spowodowały zmiany w strukturze ludności pracującej wg sektorów własności (wzrosła liczba pracujących w sektorze prywatnym), a przede wszystkim spowodowały masowy wzrost bezrobocia w całym kraju.

W Gminie Skierbieszów koniec III kw. 2007 r. liczba osób bezrobotnych wynosiła 344 osoby, w tym 168 kobiet (48,84%). W ogólnej grupie bezrobotnych ponad 45% stanowili tzw. długotrwale bezrobotni tj. nie pracujący już od ponad dwu lat. Tylko 3% zarejestrowanych osób posiadało prawo do zasiłku.

Kształtowanie się liczby osób bezrobotnych w gminie Skierbieszów, w ostatnich latach przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12. Liczba i struktura osób bezrobotnych w latach 2001 – III kw. 2007

Bezrobotni zarejestrowani wg płci	2001	2002	2003	2004	2005	2006	III kw. 2007
Ogółem	491	491	506	473	440	417	344
Mężczyźni	264	285	276	252	221	219	176
Kobiety	227	206	230	221	219	198	168
Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy	19	14	13	8	6	7	6
Uprawnieni do zasiłku	80	32	26	11	19	27	12
Długotrwale bezrobotni (pow. 24 m.)	170	185	190	184	124	178	156

Źródło danych: Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie www.wup.lublin.pl oraz GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W latach 2001 – 2006 liczba bezrobotnych była zmienna. Najwyższy poziom bezrobocia osiągnęło w 2003 roku – 506 osób, w kolejnych latach liczba ta systematycznie spadała, osiągając na koniec 2006 roku wielkość 417 osób, a na koniec trzeciego kwartału 2007 roku już 344 osób.

W powiecie zamojskim najwyższy poziom bezrobocia zanotowano w 2004 roku, w którym stopa bezrobocia wyniosła 17,5%. W kolejnych latach w powiecie podobnie jak w gminie Skierbieszów bezrobocie obniżało się, a stopa bezrobocia w 2007 roku wynosiła już 13,4% co oznacza że obniżyła się o ponad 4 punkty.

Porównanie wskaźników bezrobocia w powiecie na tle kraju i województwa lubelskiego prezentuje poniższa tabela.

Tabela 13. Stopa bezrobocia w powiecie zamojskim w latach 2002 – 2007 na tle województwa lubelskiego i Polski.

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Powiat zamojski	14,2%	13,9%	17,5%	16,5%	15,1%	13,4%
Województwo lubelskie	15,8%	15,5%	17,8%	17,0%	15,5%	13,0%
POLSKA	18,1%	18,0%	19,0%	17,6%	14,9%	11,4%

Źródło danych: Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie oraz GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Jak wynika z tabeli w powiecie zamojskim na przestrzeni lat 2002-2006 stopa bezrobocia była niższa niż w kraju i województwie, a po 2004 roku we wszystkich omawianych jednostkach notowano spadek bezrobocia, przy czym w kraju i

województwie bezrobocie obniżało się szybciej niż w powiecie na co wskazuje wyższy wskaźnik bezrobocia w powiecie zamojskim w 2007 r..

Oceny rynku pracy nie można opierać wyłącznie na wskaźnikach bezrobocia, szczególnie w gminach rolniczych. Według oficjalnych statystyk ponad 60% bezrobotnych zamieszkuje w miastach. Statystyki te jednak nie ujmują tzw. bezrobocia ukrytego, z którego mamy do czynienia na obszarach wiejskich. Dla oficjalnych statystyk osoba posiadająca gospodarstwo o wielkości 2 ha nie jest osobą bezrobotną, natomiast w literaturze przedmiotu przyjmuje się, iż podstawowym źródłem utrzymania mogą być gospodarstwa powyżej 5 ha. Istotna jest wartość wskaźnika aktywności zawodowej mieszkańców Gminy, tzn. odsetek osób pracujących w grupie ludności w wieku produkcyjnym. Przeciętnie w Polsce wynosi on nieco ponad 32 %, ale składa się na to ponad 43 % w miastach i 14 % na wsiach. Oznacza to, że w miastach pracują 43 osoby na 100 w wieku produkcyjnym, a na terenach rolniczych na każde 100 osób w wieku produkcyjnym pracuje tylko 14 osób.

Tabela 14. Wskaźnik aktywności zawodowej mieszkańców gminy (2006 r.)

Jednostka terytorialna	% ludności w wieku produkcyjnym	Pracujący ogółem		Pracujący w stosunku do LM w wieku produkcyjnym
		osoby	% udział w ogólnej LM	
Gmina Skierbieszów	54,82%	210	3,77%	6,88%
Powiat zamojski	58,60%	8 414	7,64%	13,05%
Województwo lubelskie - ogółem	62,3%	351 236	16,17%	25,9%
Województwo lubelskie - wie•	58,8%	75 720	7,2%	12,3%
POLSKA ogółem	64,2%	8 038 145	21,0%	32,8%
POLSKA wie•	61,3%	1 315 007	8,9%	14,5%

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W Gminie Skierbieszów, w 2006 roku ponad połowa mieszkańców była w wieku produkcyjnym (54,8%) a liczba pracujących wyniosła tylko 210 osób powodując, że wskaźnik aktywności zawodowej mieszkańców był bardzo niski i wyniósł tylko 6,9% podczas gdy średni wskaźnik dla gmin wiejskich województwa lubelskiego był prawie dwukrotnie wyższy i wyniósł 12,3%, a w kraju dla terenów wiejskich 14,5%. Może to wskazywać na typowo rolniczy charakter gminy, małą mobilność siły roboczej oraz brak miejsc pracy w gminie.

1.6.6.3. Źródła utrzymania, dochody ludności, dochody gospodarstw domowych

Województwo lubelskie, mimo podjęcia działań rozwojowych, nadal należy do słabszych ekonomicznie regionów w kraju i jednych z najsłabszych w Unii Europejskiej. Obserwowany jest niski poziom rozwoju gospodarczego regionu i niska produktywność sfery rynkowej.

Tabela 15. Wartość PKB na mieszkańca w podregionie chełmsko-zamojskim w latach 2001-2005 w zł

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2001	2002	2003	2004	2005
PKB ogółem	mln zł	8 332	8 11	8 952	9 570	10 021
PKB/1 mieszkańca	zł	12 442	12 905	13 479	14 463	15 213
PKB/mieszkańca; Polska=100	%	61,0	61,0	61,1	59,7	59,0
PKB/mieszkańca; wojew.=100	%	85,8	86,6	86,5	86,2	86,5

Źródło: GUS, WWW.stat.gov.pl Komunikat Prezesa GUS „Szacunki wartości PKB na 1 mieszkańca w latach 2001-2005

W 2005 roku, w podregionie chełmsko – zamojskim, gdzie zlokalizowana jest Gmina Skierbieszów, produkt krajowy brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł 15 213 zł i w odniesieniu do 2001 roku wzrósł o 22,3% tj. o ponad jedną piątą. Sytuacja ta nie wygląda jednak korzystnie jeśli odniesiemy wysokość produktu do średniej wysokości PKB na 1 mieszkańca w kraju bądź w województwie. Tabela nr 15 wyraźnie wskazuje, że wartość omawianego wskaźnika kształtuje się znacznie poniżej poziomu uzyskiwanego w kraju bądź w województwie lubelskim. W 2005 roku w podregionie chełmsko-zamojskim uzyskano zaledwie 59% poziomu uzyskiwanego w kraju oraz 86.5% PKB/mieszkańca uzyskiwanego w województwie.

Budżet gminy określa dochody i wydatki stanowiąc podstawowe narzędzie finansowania zadań realizowanych przez gminę.

W roku 2006 dochody gminy na 1 mieszkańca wyniosły 1 887,32 zł i przewyższały średni dochód na jednego mieszkańca gmin powiatu zamojskiego, gdzie wskaźnik ten wyniósł 1747,88 zł. Jednak w odniesieniu do średnich dochodów gmin województwa czy też kraju dochody uzyskiwane w gminie były niższe, co przedstawia poniższa tabela.

Wydatki gminy przeliczone na 1 mieszkańca w 2006 roku wyniosły 1831,64 zł i tylko nieznacznie przewyższały wydatki gmin powiatu. Natomiast w porównaniu do wydatków na 1 mieszkańca w województwie były o 12 % niższe a od wskaźnika uzyskanego w kraju były mniejsze o 25% (czyli o jedną czwartą).

Tabela 16. Dochody i wydatki Gminy Skierbieszów na tle powiatu zamojskiego, województwa lubelskiego i kraju (2006 r.)

Jednostka terytorialna	Dochody na 1 mieszkańca	Wydatki na 1 mieszkańca
Gmina Skierbieszów	1 887,32	1 831,64
Powiat zamojski	1 747,88	1 830,51
Województwo Lubelskie	2 040,05	2 091,70
POLSKA	2 431,28	2 476,04

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Gmina nie należy do ośrodków, w których poziom zamożności społeczeństwa jest wysoki. Zauważalne są także procesy stratyfikacji społecznej z punktu widzenia osiąganych dochodów. Świadczyć o tym może m.in. niski wskaźnik aktywności zawodowej mieszkańców oraz rosnący odsetek mieszkańców znajdujących się w bardzo trudnych warunkach. Wielkość dochodów ludności jest niezwykle ważnym elementem decydującym o możliwości zaspokojenia różnych potrzeb społecznych, głównie socjalnych.

W 2002 roku zgodnie z Narodowym Spisem Powszechnym w Gminie Skierbieszów było 1885 gospodarstw domowych, w których (podobnie jak na obszarach wiejskich województwa lubelskiego) przeważającą część, bo aż 67,3% stanowiły gospodarstwa jednorodzinne (**Tabela Nr 17**). Zanikające są gospodarstwa domowe wielorodzinne. W Gminie stanowiły tylko 0,2% ogółu gospodarstw domowych a w województwie 0,9%.

Tabela 17. Gospodarstwa domowe w Gminie w 2002 roku

Wyszczególnienie	Liczba gosp. domowych w tys.	Struktura % gospodarstw domowych			
		1 rodzinne	2 rodzinne	3 rodzinne i więcej	nierodzinne
Gmina	1,9	67,3	7,5	0,2	25,0
Województwo-wieś	370,2	69,4	13,7	0,9	16,0

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W skład wszystkich gospodarstw domowych w gminie wchodziło 5779 osób. Średnio na 1 gospodarstwo przypadało 3,06 osoby, w województwie na obszarach wiejskich 3,15 a w powiecie zamojskim 3,12. (**Tabela Nr 18**)

Tabela 18. Gospodarstwa domowe według liczby osób.

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw. W tys.	Struktura % gospodarstw domowych				Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym
		1 osobow.	2 osobow.	3 osobow.	4 i więcej osobow.	
Gmina	1,9	23,9	24,3	15,2	36,6	3,06
Powiat zamojski	35,4	22,6	22,6	15,8	39,0	3,12
Wojew. wieś	370,2	22,1	22,3	32,9	22,6	3,15

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Porównując wielkość gospodarstw domowych należy zwrócić uwagę na duży odsetek gospodarstw tworzonych przez jedną osobę zarówno w Gminie (23,9%), powiecie (22,6%) oraz w województwie (22,1%). Stosunkowo dużo, w Gminie i powiecie zamojskim, jest gospodarstw składających się z 4 i więcej osób, gdzie wskaźnik wynosi odpowiednio 36,6% oraz 39% podczas gdy na obszarach wiejskich województwa lubelskiego gospodarstwa te stanowią zaledwie 22,6%.

W 2002 roku z pracy najemnej w gminie utrzymywało się 258 gospodarstw domowych tj. 13,7% ogółu, przy czym dla 148 gospodarstw źródłem utrzymania była praca w sektorze publicznym a dla 110 praca w sektorze prywatnym. Praca na rachunek własny stanowiła źródło utrzymania dla 590 gospodarstw domowych (31,3% ogółu). Łącznie, dochody z pracy najemnej bądź we własnym warsztacie pracy lub gospodarstwie rolnym uzyskiwało 848 gospodarstw domowych tj. 45,6% (mniej niż połowa gospodarstw). Pozostałe tj. 54,4% ogółu gospodarstw posiadało tzw. niezarobkowe źródła utrzymania. W tym:

- Emeryturę pracowniczą - 271 gospodarstw
- Emeryturę rolną - 475 gospodarstw
- Rentę - 219
- Zasiłek dla bezrobotnych - 19
- Zasiłek z pomocy społecznej - 11
- Inne niezarobkowe źródła - 18 (na utrzymaniu)

Wśród utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania 25,2% (co czwarte gospodarstwo) utrzymywało się z emerytury rolnej, 14,4% z emerytury pracowniczej bądź kombatanckiej oraz 11,6% z renty.

Wzrost dochodów realnych ludności warunkujących dojście do pożądanego standardu wymaga dalszej restrukturyzacji i modernizacji sfery gospodarczej oraz stworzenia warunków wysokiego tempa rozwoju gospodarczego i wynikającego stąd wzrostu zapotrzebowania na wysoko wykwalifikowaną, a zatem lepiej wynagradzaną siłę roboczą, dalszego rozwoju prywatnego sektora gospodarki, a także rozwijania warunków do pobudzania rozwoju gospodarczego i przyciągania kapitału oraz umiejętnego wykorzystywania istniejącego potencjału rozwojowego w gminie.

1.6.7. Podstawowe problemy zidentyfikowane w sferze społecznej

Podstawowe problemy zidentyfikowane w sferze społecznej:

- Brak wystarczającej ilości miejsc pracy
- Słaby technicznie stan szkół
- Niski poziom informatyzacji szkół
- Stosunkowo niski poziom wykształcenia mieszkańców
- Proces starzenia się ludności gminy co oznacza szybszy wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym.
- Odływ wykształconej młodzieży z gminy
- Osłabienie potencjału intelektualnego ze względu na duży odpływ wykształconego społeczeństwa
- Postępujące ubożenie społeczeństwa w wyniku braku dochodów i zwiększenie liczby osób zagrożonych patologiami społecznymi.
- Niedostosowanie kwalifikacji zawodowych do wymagań rynku pracy

1.7. Sfera gospodarcza – baza ekonomiczna Gminy.

Usankcjonowanie prawne istnienia wolnego rynku w obrocie towarami i usługami oraz prywatyzacja, przebiegająca z różnym natężeniem w poszczególnych sektorach gospodarki zaowocowała najgłębszymi transformacjami w sferze handlu i usług. Zwłaszcza handel detaliczny był najszybciej rozwijającą się sekcją gospodarki polskiej, w której najwyraźniej uwidoczniły się procesy prywatyzacyjne. Uruchomione zostały blokowane wcześniej przez państwo kanały dystrybucji, otworzył się rynek na towary

importowane, uwolniono ceny, a przede wszystkim nastąpiła reorganizacja tej działalności oraz jej intensywny rozwój.

1.7.1. Główni pracodawcy

Na terenie gminy zlokalizowane są zakłady:

Skowron Jacek – Skierbieszów, ul. Rynek – handel art. Przemysłowymi

Skowron Monika – Skierbieszów, ul. Rynek – handel art. Spożywczymi

Pszenniak Andrzej – Skierbieszów, ul. Cmentarna – handel art. Spożywczymi

Michel Leszek – Skierbieszów, ul. Cmentarna – handel art. Przemysłowymi

Cichosz Mirosław – Skierbieszów, ul. Cmentarna – produkcja trumien, usługi pogrzebowe

Węclawik Jan – Skierbieszów, ul. Zielona – handel art. Spożywczymi i przemysłowymi, produkcja pieczywa

Gil Jadwiga – Skierbieszów, ul. Parkowa – bar, handel art. Spożywczymi

Węclawik Ireneusz – Skierbieszów, ul. Rynek – handel art. Przemysłowymi

Michalska Aneta – Skierbieszów, ul. Rynek – prowadzenie apteki

Boiski Zbigniew – Skierbieszów, ul. Rynek – zakład usług medycznych

Królikowska Bernarda – Skierbieszów, ul. Rynek, zam. Wysokie – handel art. Spożywczymi

Sak Anna – Skierbieszów, ul. Rynek – prowadzenie apteki

Suszko Teresa – Skierbieszów, ul. Zamojska – handel art. Spożywczymi

Suszko Wiesław – Skierbieszów, ul. Zamojska – handel art. Przemysłowymi, usługi transportowe

Janicka Dorota – Lipina Nowa – sklep spożywczo – przemysłowy, usługi transportowe

Stasiuk Maria – Wysokie II – zakład produkcji trumien

Kropornicka Katarzyna – Skierbieszów, ul. Zielona – usługi fryzjerskie

1.7.2. Podmioty gospodarcze – liczba i struktura

Potencjał rynku pracy zależy od liczby pracodawców. Ich stan w regionie jest niewystarczający. Większość spośród podmiotów gospodarczych są to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą związaną z usługami na rynek miejscowy.

Działalność gospodarczą na terenie gminy w 2006 r. prowadziło 250 podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON, z których 239 (95,6 % ogółu) to podmioty sektora prywatnego, a tylko 11 sektora publicznego (4,4% ogółu).

Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON wg sekcji działalności gospodarczej.

SEKCJA PKD	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	16	22	20	26	18	13	18
<i>sektor publiczny</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>sektor prywatny</i>	16	22	20	26	18	13	18
Przetwórstwo przemysłowe	26	18	20	21	21	20	18
<i>sektor publiczny</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>sektor prywatny</i>	26	18	20	21	21	20	18
Budownictwo	28	30	30	30	26	26	27
<i>sektor publiczny</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>sektor prywatny</i>	28	30	30	30	26	26	27
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodów, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	84	95	105	113	109	109	112
<i>sektor publiczny</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>sektor prywatny</i>	84	95	105	113	109	109	112
Hotele i restauracje	5	6	7	7	6	6	5
<i>sektor publiczny</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>sektor prywatny</i>	5	6	7	7	6	6	5
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	8	9	7	13	11	13	12
<i>sektor publiczny</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>sektor prywatny</i>	8	9	7	13	11	13	12
Pośrednictwo finansowe	3	6	8	6	6	7	6
<i>sektor publiczny</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>sektor prywatny</i>	3	6	8	6	6	7	6
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	7	7	7	8	7	6	5
<i>sektor publiczny</i>	1	1	2	2	2	1	1
<i>sektor prywatny</i>	6	6	5	6	5	5	4
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenie społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	23	23	23	23	23	23	23
<i>sektor publiczny</i>	2	2	2	2	2	2	2
<i>sektor prywatny</i>	21	21	21	21	21	21	21
Edukacja	9	11	10	9	8	8	8

<i>sektor publiczny</i>	6	6	5	5	5	6	6
<i>sektor prywatny</i>	3	5	5	4	3	2	2
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	9	5	4	4	4	3	3
<i>sektor publiczny</i>	2	2	2	1	1	1	1
<i>sektor prywatny</i>	7	3	2	3	3	2	2
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	9	12	14	13	13	13	13
<i>sektor publiczny</i>	1	1	1	1	1	1	1
<i>sektor prywatny</i>	8	11	13	12	12	12	12
OGÓŁEM:	227	244	255	273	252	247	250
<i>sektor publiczny</i>	12	12	12	11	11	11	11
<i>sektor prywatny</i>	215	232	243	262	241	236	239

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Najliczniejszą grupę podmiotów, prawie 45% ogółu, stanowią podmioty zarejestrowane w sekcji handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego. Drugą w kolejności popularną grupę stanowi budownictwo gdzie działalność prowadzi 27 podmiotów - wszystkie prywatne.

Tabela 20. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze regon wg sektorów własnościowych

PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ ZAREJESTROWANE W REJESTRZE REGON WG SEKTORÓW WŁASNO•CIOWYCH	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ogółem							
ogółem	227	244	255	273	252	247	250
Sektor publiczny							
podmioty gospodarki narodowej ogółem	12	12	12	11	11	11	11
pa•stwowe i samorz•dowe jednostki prawa bud•etowego ogółem	6	10	10	9	9	9	9
przeds•biorstwa pa•stwowe	0	0	0	0	0	0	0
spółki prawa handlowego	0	-	-	-	-	-	-
spółki handlowe	-	0	0	0	0	0	0
spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego	0	-	-	-	-	-	-
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	-	0	0	0	0	0	0
pa•stwowe i samorz•dowe jednostki prawa bud•etowego, gospodarstwa pomocnicze	0	0	0	0	0	0	0
Sektor prywatny							
podmioty gospodarki narodowej ogółem	215	232	243	262	241	236	239
zakłady osób fizycznych prowadz•cych działalno•• gospodarcz•	176	-	-	-	-	-	-
osoby fizyczne prowadz•ce działalno•• gospodarcz•	-	195	205	223	202	197	199
spółki prawa handlowego	2	-	-	-	-	-	-
spółki handlowe	-	2	3	5	5	5	5
spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego	0	-	-	-	-	-	-
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	-	0	0	0	0	0	0
spółdzielnie	3	3	3	3	3	3	3
fundacje	0	0	0	0	0	0	0
stowarzyszenia i organizacje społeczne	21	21	21	21	21	21	21

Udział sektora prywatnego w gminie /95,6%/ jest podobny jak w powiecie zamojskim 95,7% i w województwie lubelskim 96%. Najliczniejszą grupę podmiotów gospodarczych stanowią podmioty osób fizycznych prowadzące działalność gospodarczą – ok. 79,6%. Na uwagę zasługuje brak na terenie gminy przedsiębiorstw państwowych oraz spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

Liczbę podmiotów gospodarczych Gminy Skierbieszów w 2006 r. na tle powiatu zamojskiego, województwa lubelskiego i całego kraju przedstawiono poniżej.

Tabela 21. Sytuacja porównawcza sfery gospodarczej Gminy Skierbieszów w 2006 r.

Jednostka terytorialna	Liczba przedsiębiorstw					
	Sektor publiczny		Sektor prywatny		Łącznie	
	Ogółem	Na 1000 Mk	Ogółem	Na 1000 Mk	Razem	Na 1000 Mk
Gmina Skierbieszów	11	1,98	239	42,92	250	44,89
Powiat zamojski	230	2,09	5 120	46,53	5 350	48,62
Województwo lubelskie	6 069	2,79	144 510	66,51	150 579	69,30
Polska	138 769	3,64	3 497 270	91,73	3 636 039	95,37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Aktywność gospodarcza mierzona ilością zarejestrowanych podmiotów w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców w gminie jest niższa niż w powiecie zamojskim i województwie lubelskim a ponad dwukrotnie niższa niż w kraju.

Jeżeli rozważy się, że gmina jest typowo rolnicza, nie jest to dobry prognostyk na przyszłość, tak więc niezbędne jest podejmowanie wszelkich starań związanych z pobudzaniem aktywności gospodarczej i tworzeniem nowych podmiotów gospodarczych.

Niewielkie zakłady osób fizycznych przeważające na terenie gminy, które teoretycznie mają sporą elastyczność przy dostosowaniu się do koniecznych zmian, cechuje duża wrażliwość na wahania rynkowe oraz dysponują niewielkim kapitałem. Wynika z tego, że brak aktywności mieszkańców stanowi poważny problem gminy. Dla dalszego rozwoju niezbędne jest stymulowanie aktywności i działań dostosowania do zmian rynkowych.

1.7.3. Rolnictwo

Na terenie gminy w sposobie użytkowania i zagospodarowania terenu dominują użytki rolne. Gmina ma charakter typowo rolniczy. 86% powierzchni gminy zajmują gleby III i IV klasy a z kolei lasy - 14,3%.

Tabela 22. Zestawienie użytków rolnych.

	J. m.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
UŻYTKI ROLNE								
Powierzchnia użytków rolnych								
powierzchnia użytków rolnych								
ogółem	ha	10 910	10 900	10 898	10 503	10 500	10 929	-
w gospodarstwach indywidualnych	ha	10 556	10 483	-	-	-	-	-
grunty orne								
ogółem	ha	9 345	9 358	9 356	8 930	8 927	9 232	-
w gospodarstwach indywidualnych	ha	9 130	9 076	-	-	-	-	-
sady								
ogółem	ha	149	147	147	178	178	157	-
w gospodarstwach indywidualnych	ha	145	143	-	-	-	-	-
łąki								
ogółem	ha	1 099	1 095	1 095	1 095	1 095	1 279	-
w gospodarstwach indywidualnych	ha	980	980	-	-	-	-	-
pastwiska								
ogółem	ha	317	300	300	300	300	261	-
w gospodarstwach indywidualnych	ha	301	284	-	-	-	-	-
LASY								
Lasy i grunty leśne								
ogółem	ha	2 173	2 183	2 185	2 580	2 583	2 188	-
w gospodarstwach indywidualnych	ha	1 029	1 039	-	-	-	-	-
POZOSTAŁE GRUNTY I NIEUŻYTKI								
Pozostałe grunty i nieużytki								
ogółem	ha	834	834	834	834	834	800	-
w gospodarstwach indywidualnych	ha	179	179	-	-	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Struktura gospodarstw rolnych charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem zarówno pod względem wielkości poszczególnych gospodarstw jak również gruntów użytkowanych rolniczo w poszczególnych gospodarstwach. Alternatywą dla produkcji rolnej jest tworzenie i rozwijanie działalności nierolniczej z dużym naciskiem na prowadzenie różnego rodzaju usług, zarówno dla społeczności lokalnej jak i poza teren gminy.

Dużą szansą jest promowanie i rozwijanie agroturystyki zwłaszcza że rejon gminy Skierbieszów jest bardzo mało zindustrializowany posiada duże walory przyrodnicze i historyczne.

Realizacja działania rozwoju agroturystyki i rozwoju sektora mikroprzedsiębiorstw, tworzy warunki dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich przez udzielenie pomocy na podejmowanie lub rozwijanie przez rolników, domowników i małżonków rolników działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem w zakresie produkcji lub usług.

Różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich.

Tabela 23. Gospodarstwa wg rodzaju i grup obszarowych użytków rolnych

Gospodarstwa wg rodzaju i grup obszarowych użytków rolnych		
gospodarstwa rolne		
ogółem	gosp.rol.	1 658
do 1 ha włącznie	gosp.rol.	510
powyżej 1 do mniej niż 2 ha	gosp.rol.	179
od 2 do mniej niż 5 ha	gosp.rol.	307
od 5 do mniej niż 7 ha	gosp.rol.	175
od 7 do mniej niż 10 ha	gosp.rol.	187
od 10 do mniej niż 15 ha	gosp.rol.	178
od 15 do mniej niż 20 ha	gosp.rol.	78
od 20 do mniej niż 50 ha	gosp.rol.	39
od 50 do mniej niż 100 ha	gosp.rol.	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Jedynie w niektórych miejscowościach przeprowadzono scalenie gruntów np.: Łłowiec co zdecydowanie poprawiło strukturę użytków w gospodarstwach.

W strukturze upraw przeważają zboża podstawowe. Uprawa roślin przemysłowych np. buraka cukrowego ze względu na kwotowanie oraz ograniczenia produkcyjne połączone z restrukturyzacją cukrowni zaczyna być coraz bardziej ograniczana.

Brak rozwiniętej sieci skupu i przetwórstwa ogranicza rozwój uprawy warzyw oraz produkcji owoców.

Za najistotniejsze prerogatywy dotyczące obszaru rolniczego gminy możemy zatem uznać:

- tworzenie spółdzielni producenckich, zwłaszcza w celu wytwarzania żywności,
- tworzenie warunków dla rozwoju producentów i rzemiosła,
- szersze przedstawienie sektora rzemiosła, jako ważnej dziedziny gospodarki,
- przyciągnięcie i zatrzymanie siły nabywczej w gminie,
- stworzenie przyjaznych warunków dla inwestorów,
- zorganizowanie bazy skupu i bazy przetwórczej,
- tworzenie gospodarstw agroturystycznych,
- pozyskanie środków unijnych,

1.7.4. Podstawowe problemy zidentyfikowane w sferze gospodarczej

Podstawowe problemy zidentyfikowane w sferze gospodarczej:

- Brak uzbrojonych terenów dla działalności gospodarczej
- Brak bazy obiektowej dla rozwoju zorganizowanej działalności handlowej
- Brak bazy przetwórczej
- Brak organizacji zbytu produktów rolnych
- Brak ukształtowanej infrastruktury ekonomicznej (instytucji otoczenia biznesu)
- Niski poziom wyposażenia w infrastrukturę obsługującą bezpośrednio rozwój małej i średniej przedsiębiorczości
- Brak działań z zakresu kumulowania kapitału z kilku źródeł (w tym Partnerstwo Publiczno Prywatne).
- Brak na terenie gminy organizacji prowadzącej kompleksowe działania na rzecz rozwoju gospodarczego.
- Niedostateczna informacja i promocja gminy pod względem atrakcyjności inwestycyjnej
- Małe zasoby finansowe ludności, brak kapitału lokalnego rzutującego na tempo rozwoju przedsiębiorczości
- Brak wiedzy i doświadczenia w prowadzeniu własnej działalności

- Utrzymująca się niska atrakcyjność inwestycyjna gminy połączona z niskim napływem inwestycji krajowych i zagranicznych.
- Niski stopień nakładów inwestycyjnych połączony z niskim napływem bezpośrednich inwestycji.
- Trudności przedsiębiorstw w pozyskaniu środków z funduszy strukturalnych i dostępnych instrumentów wsparcia oraz niska zdolność współfinansowania projektów inwestycyjnych.
- Odpływ z gminy zasobów ludzkich o wysokich kwalifikacjach

1.8. Infrastruktura techniczna

Infrastruktura techniczna jest szczególnym elementem zagospodarowania gminy mającym wpływ zarówno na sprawność jego funkcjonowania, jak i na możliwości dalszego rozwoju. Kształtuje ona w znacznym stopniu warunki życia ludności oraz lokalne warunki gospodarowania, stanowiąc bazę dostarczania usług komunalnych. Stan i możliwości rozwoju infrastruktury mogą sprzyjać rozwojowi bądź go utrudniać, a nawet stanowić barierę dla rozwoju gminy.

1.8.1. System transportowy

System transportowy jest jednym z najważniejszych czynników decydujących o sprawności funkcjonowania gminy i możliwościach jej rozwoju. Istotnym elementem decydującym o sprawności funkcjonowania gminy i możliwościach jej rozwoju jest sieć drogowo – uliczna gminy i jej powiązanie z układem komunikacji głównych szlaków krajowych i międzynarodowych (drogowym i kolejowym).

1.8.1.1. Komunikacja drogowa

Podstawą dla prawidłowego funkcjonowania transportu jest odpowiednia sieć dróg.

Dostępność komunikacyjna gminy jest dobra. Gmina Skierbieszów powiązana jest z pozostałą częścią kraju następującymi drogami wojewódzkimi i powiatowymi:

- droga wojewódzka nr 843 relacji Chełm – Kraśniczyn - Zamość
- drogi powiatowe nr 48191 i 48200, 48201, 48202, 48203, 48197, 48198,

Tabela 24. Drogi publiczne w gminie.

Wyszczególnienie	J. m.	2003	2004
Drogi gminne			
o nawierzchni twardej	km	15,00	15,00
o nawierzchni twardej ulepszonej	km	8,00	8,00
o nawierzchni gruntowej	km	32,00	32,00

Zródło: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Tabela 25. Drogi na terenie Gminy Skierbieszów.

Nr drogi	Nazwa drogi	Ogólna długość (km)
4835001	Od drogi powiatowej 48191 Zabytów do granicy gminy Izbica	0,2
4835002	Od drogi wojewódzkiej 843 przez Marcinówkę, Podwysokie, Wysokie do drogi powiatowej 48201	7,4
4835003	Od drogi Powiatowej 48198 Huszczka Duża do granicy gminy	2,0
4835004	Od drogi powiatowej 48203 przez Kol. Łaziska do Sławęcina	2,2
4835005	Od drogi wojewódzkiej 483 do drogi powiatowej 48203 przez Suchodębie do Łazisk	4,3
4835006	Od drogi powiatowej 48203 do granicy gminy przez Dębowiec Kol.	2,7
4835007	Od drogi powiatowej 48201 przez Osiczyne	1,3
4835008	Od drogi powiatowej 48199 Zawoda do wojewódzkiej 483-Skierbieszów	3,2
4835009	Od drogi wojewódzkiej 483 do drogi powiatowej 48199 Majdan Skierbieszowski	5,5
4835010	Od drogi wojewódzkiej 483 przez Dębowiec do drogi wojewódzkiej 843	3,7
4835011	Od drogi powiatowej 4819 do granicy gminy Stary Zamość	0,7
4835012	Od drogi gminnej 4835008 Skierbieszów do drogi 843	0,5
4835013	Przez Skierbieszów do drogi wojewódzkiej do powiatowej 48202	0,4
4835014	Od drogi powiatowej 48197 Wiszenki Kol. do Anielpola	2,5
4835015	Od drogi powiatowej 48197 do granicy gminy Izbica	1,0
4835016	Od drogi 48197 do granicy gminy Izbica przez Zabytów	5,0
4835017	Od drogi powiatowej 48191 przez Dąbrowę	0,4
4835018	Przez wieś Sulmice	2,0
4835019	Od drogi 48200 Hajowniki	1,5
4835020	Od drogi wojewódzkiej 843 Skierbieszów Kol.	1,5
4835021	Od 843 Majdan Skierbieszowski	1,4
4835022	Od drogi powiatowej 48203 przez Hajowniki	0,3
4835023	Od drogi powiatowej 48203 przez Szorcówkę do granicy gminy Grabowiec	0,7
4835024	Od drogi powiatowej 48203 do Iłowca	0,4
4835025	Przez Sławęcina	0,8
4835026	Od drogi gminnej 4835005 przez Kol. Łaziska	1,0
4835027	Przez wieś Suchodębie	0,3
4835028	Od drogi powiatowej 48198 przez Huszczkę Dużą	1,2
4835029	Od drogi powiatowej 48203 w Dębowcu	0,2
4835030	Od drogi gminnej 4835006 przez Dębowiec	0,6
4835031	Od drogi powiatowej 48203 Łaziska do drogi 4835004	0,2
4835032	Od Skierbieszowa do Suchodębia	3,2
4835033	Od drogi gminnej 4835032 do wysypiska śmieci	0,2
4835034	Od drogi 848 Skierbieszów do drogi powiatowej 48202	0,8

4835035	Od drogi powiatowej 48197 przez Popówkę	1,6
4835036	Od drogi powiatowej 48197 do szkoły w Kalinówce	0,2
4835037	Droga gruntowa przez Dąbrowę	0,6
4835038	Od drogi powiatowej 48202 do Łowca	0,7
4835039	Od drogi Gp 006 do wysypiska śmieci w Dębowcu	0,5

1.8.1.2. Komunikacja zbiorowa.

Komunikację zbiorową na terenie gminy można rozpatrywać tylko w obszarze zamiejscowym. Głównymi dostawcami usług komunikacyjnych jest Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Zamościu Sp. z o. o. oraz przewoźnicy prywatni. Stan komunikacji jest obecnie dostateczny. Częstotliwość linii autobusowych została przystosowana do potrzeb mieszkańców gminy. Większość linii to trasy przebiegające przez Skierbieszów w kierunku Zamościa. Gmina nie posiada połączeń obsługujących wsie wyłącznie w swoim zakresie.

1.8.2. Infrastruktura ochrony środowiska

1.8.2.1. System zaopatrzenia w wodę

Gmina Skierbieszów jest częściowo zwodociągowana. Na terenie gminy funkcjonuje 7 wodociągów zbiorowych obsługujących 16 sołectw. 14 sołectw pozostaje bez obsługi wodociągowej. Stopień zwodociągowania gminy na koniec 2004 roku wynosił 60%. Część starych przewodów wodociągowych jest wykonana w azbestocemencie i kwalifikuje się do wymiany.

Eksploatację wodociągów prowadzi gmina.

1.8.2.2. System odprowadzania i oczyszczania ścieków.

Na terenie gminy Skierbieszów nie ma uporządkowanej gospodarki ściekowej. Jedyne układy kanalizacyjne istnieją na terenie osiedla d. POM, gdzie skanalizowane jest 7 budynków. Długość sieci wynosi 0,8km. Odbiornikiem ścieków z układu jest wybudowana w 1995 roku gminna oczyszczalnia ścieków, która zrzuca ścieki oczyszczone do rz. Wolicy. Przepustowość oczyszczalni wynosi 200m³/d. Jej wykorzystanie w 2004 roku szacuje się na 25%.

Wieś gminna Skierbieszów posiada opracowaną dokumentację na budowę kanalizacji podciśnieniowej wraz z pozwoleniem na budowę. Planowany termin rozpoczęcia inwestycji 2005 rok. W zakres inwestycji, która ma być zrealizowana w ciągu 3 lat wchodzi budowa studzienek zbiorczo-zaworowych, przewodów podciśnieniowych, przyłączy do studzienek, rurociągu tłoczno-przepompowni próżniowo-tłocznej i modernizacja gminnej oczyszczalni ścieków. W dalszej kolejności do projektowanego układu zostaną włączone sołectwa Sady, Skierbieszów Kolonia i Zawoda.

Nieczystości płynne gromadzone w zbiornikach należących do użytkowników nieruchomości są okresowo wywożone na najbliższy punkt zlewny przy oczyszczalniach ścieków w Skierbieszowie i w Zamościu lub poza kontrolą zanieczyszczają wody powierzchniowe i glebę na terenie gminy.

1.8.2.3. Gospodarka odpadami

Odpady są nieodłącznym atrybutem bytowania i gospodarczej działalności człowieka. Gospodarka odpadami jest ważnym elementem ochrony środowiska.

Na terenie gminy funkcjonuje zorganizowany wywóz odpadów stałych i płynnych na wyznaczone miejsca ich gromadzenia prowadzony przez PGK ZOM w Zamościu. Na terenie gminy na gruntach wsi Dębowiec zlokalizowane jest wygradzone i dozorowane składowisko odpadów komunalnych eksploatowane przez PGK w Zamościu. Stopień wypełnienia wynosi ok.75%. Przewidywany okres eksploatacji to rok 2010. Stan prawny składowiska jest uregulowany. Na składowisku prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów i odzysk surowców wtórnych

1.8.3. System ciepłowniczy i gaz

Potrzeby ciepłe gminy na terenach wiejskich zabezpieczane są w oparciu o źródła indywidualne (kotłownie wbudowane, piece stałopalne, piece kaflowe, ogrzewanie elektryczne akumulacyjne).

1.8.4. Elektroenergetyka

Pod względem zaopatrzenia w energię elektryczną, jedynym dostawcą na terenie gminy Skierbieszów jest Zamojska Korporacja Energetyczna S. A. Obejmuje ona całą gminę siecią średniego niskiego napięcia. Utrzymaniem sieci zajmuje się Rejonowy Zakład Energetyczny w Zamościu. Energia elektryczna wykorzystywana jest przede wszystkim do oświetlania budynków i terenów zabudowanych. Na terenie gminy większość odbiorców posiada liczniki dwutaryfowe do wykorzystywania w gospodarstwach rolnych odbiorników energii o dużej mocy. Energia elektryczna dla potrzeb powiatu zamojskiego dostarczana jest głównie z elektrowni w Dobrotworze na Ukrainie. Część mocy pokrywana jest z polskiego systemu energetycznego oraz małych elektrowni wodnych działających na terenie powiatu w miejscowościach: Nielisz, Michałów, Zwierzyniec, Tworyczów i Klemensów. Rejonowy Zakład Energetyczny posiada opracowany program modernizacji i rozbudowy sieci energetycznej na terenie całego powiatu.

1.8.5. Telekomunikacja i łączność

Na terenie całego Powiatu Zamojskiego następuje gwałtowny rozwój sieci telefonii stacjonarnej. Przyczyną tego jest bliskość Zamościa, a więc wzmożone zainteresowanie operatorów tymi terenami.

Centrala okręgowa TPSA w Zamościu zapewnia wysoką jakość usług w okolicznych gminach. Głównym operatorem telefonii stacjonarnej na terenie powiatu jest TPSA, ale pojawienie się nowych operatorów stwarza perspektywę dalszej poprawy sytuacji w tym zakresie. Operatorzy telekomunikacyjni poszerzają zakres usług oferując dzierżawę łącz i stałe łącza do sieci teleinformatycznych np.: POLPAK, ISDN, SDI, NEOSTRADA.

Teren Powiatu Zamojskiego obsługują operatorzy sieci komórkowych –(PTK CENTERTEL, ERA GSM, PLUS GSM). Zlokalizowali oni tu swoje Stacje Bazowe, zapewniając zasięg dla swoich usług. W chwili obecnej nie ma problemów z zasięgiem, choć sporadycznie jeszcze zdarzają się kłopoty na terenach leśnych.

Podobnie jak w powiecie telefonia przewodowa w gminie jest wysoko rozwinięta. Utrzymuje się wysokie tempo wzrostu liczby abonentów telefonicznych.

Rozwój Gminy Skierbieszów wymaga budowy infrastruktury telekomunikacyjnej, ta zaś uwarunkowana jest tempem realizacji projektów inwestycyjnych w budownictwie jedno i wielorodzinnym i rozwojem przedsiębiorczości na terenie gminy.

Gmina przygotowuje się do rozbudowania i wdrożenia planu upowszechnienia dla mieszkańców gminy szerokopasmowego dostępu do internetu celem stworzenia społeczeństwa informacyjnego. Coraz większego znaczenia w gospodarce i życiu społecznym nabiera dostęp do informacji. Jawność życia publicznego, a także obywatelskie prawo dostępu do informacji, zagwarantowane przez Konstytucję RP, która stanowi, zgodnie z art. 54, iż każdy obywatel ma wolność pozyskiwania informacji, nakłada w tej mierze na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek stworzenia sprawnego systemu komunikacji społecznej, w tym także drogą elektroniczną, a w związku z tym budowy zintegrowanej infrastruktury informatycznej o zaawansowanych możliwościach usługowych.

Korzyści płynące z rozwoju informatyzacji w Gminie mają wiele płaszczyzn – od wymiaru pojedynczego obywatela (dostęp do informacji, możliwość zdalnego załatwiania spraw, telenauka, telepraca i inne), poprzez podmioty gospodarcze (e-biznes, e-commerce) do Urzędu Gminy – udostępnianie informacji, promocja gminy, zarządzanie kryzysowe i inne)

Podstawowe problemy zidentyfikowane w sferze infrastruktury technicznej:

Podstawowe problemy zidentyfikowane w sferze infrastruktury technicznej:

- Zła jakość dróg gminnych.
- Niedostateczne oświetlenie ulic.
- Niski poziom bezpieczeństwa ruchu (niebezpieczne skrzyżowania, brak chodników, słaba widoczność, niewystarczające oznakowanie dróg)
- Brak ścieżek rowerowych
- Niedostateczna infrastruktura techniczna (brak ujęć wody i sieci wodociągowej, kanalizacji, gazyfikacji przewodowej)
- Niski stopień skanalizowania gminy.
- Słaby rozwój telekomunikacji, w tym niedostateczny dostęp do Internetu
- Zły stan techniczny obiektów komunalnych
- Brak kompleksowej teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej.

1.9. Infrastruktura społeczna

Potrzeby i preferencje społeczności lokalnej dotyczą szeroko rozumianego środowiska życia. Składają się na to trzy grupy potrzeb społecznych. Obejmują one sfery materialnych warunków bytu oraz zapewniających bezpieczeństwo i umożliwiających rozwój osobowości. Stopień i warunki zaspokajania tych potrzeb zależne są w dużej mierze od istniejących przepisów prawa, ogólnego poziomu społeczno-gospodarczego oraz skuteczności funkcjonowania władz publicznych, a także wielkości środków finansowych przeznaczanych na zaspokajanie określonych potrzeb społecznych.

Infrastruktura społeczna jest to zespół urządzeń publicznych zaspokajających potrzeby socjalne, oświatowe i kulturalne ludności, służących postępowi społecznemu. Do infrastruktury społecznej zaliczamy infrastrukturę z zakresu:

- kultury,
- sportu i wypoczynku
- turystyczna,
- oświaty i wychowania
- ochrony zdrowia i opieki społecznej,
- bezpieczeństwa,

Pomimo pewnych wątpliwości co do zaliczania do infrastruktury społecznej zasobów mieszkaniowych, w Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów taka analiza została zawarta, gdyż infrastruktura mieszkaniowa wpływa w sposób bardzo wyraźny na warunki życia mieszkańców Gminy.

Istotne znaczenie w zaspakajaniu materialnych warunków bytu ma – opisana w pkt. 1.8. Infrastruktura techniczna czyli takie elementy jak usługi wodociągowe, kanalizacyjne, ciepłownictwo, elektroenergetyka, gazownictwo, komunikacja, łączność oraz utylizacja odpadów.

1.9.1. Infrastruktura kultury i uczestnictwo w kulturze

Na terenie Gminy Skierbieszów główną jednostką działającą na polu kultury jest Gminny Ośrodek Kultury w Skierbieszowie, który wspólnie z biblioteką publiczną tworzą jedną jednostkę budżetową. Działalność swoją prowadzi od roku 1968 i dysponuje następującymi pomieszczeniami:

- sala widowiskowa ze sceną na 200 miejsc,
- dwa pokoje o różnym przeznaczeniu,
- pokój socjalny,
- pomieszczenia biurowe,
- łazienka.

Obecnie GOK zatrudnia 3 osoby: dyrektora i instruktora na pełnym etacie oraz sprzątaczkę na pół etatu.

Oferta kulturalna skierowana do mieszkańców oparta jest na prowadzeniu następujących grup,

zespołów i kół zainteresowań:

1. Chór „Legion” - członkami są osoby w wieku emerytalnym,
2. Trzy ludowe zespoły śpiewacze na terenie gminy: w Dębowcu, Wysokim Skierbieszowskim i w Kol. Wiszenki, w których śpiewają osoby dorosłe w starszym wieku,
3. Dziecięcy zespół wokalny „Skierki”, w którym śpiewają dzieci z klas I-IV
4. Kółko plastyczne dla dzieci ze szkoły podstawowej,
5. Dziecięcy zespół tańca nowoczesnego „Gracja”,
6. Kółko teatralne dla młodzieży gimnazjalnej,
7. Klub brydża sportowego dla dorosłych
8. Młodzieżowa sekcja tenisa stołowego.

Z innych podmiotów realizujących zadania z zakresu kultury należy wymienić fakt funkcjonowania przy Gimnazjum Publicznym w Skierbieszowie Galerii „Łącznik”, która jest unikalnym miejscem na terenach wiejskich prezentującym malarstwo i aktywizującym mieszkańców w zakresie kultury.

Do najważniejszych wydarzeń kulturalnych należą:

- Jarmark Kiliana,

- konkursy plastyczne o charakterze wojewódzkim i ogólnopolskim organizowane przez Gimnazjum Publiczne w Skierbieszowie.

Tabela 26. Uczestnictwo w kulturze w Gminie Skierbieszów na tle powiatu zamojskiego i województwa lubelskiego (2005 r.)

Wyszczególnienie	Gmina Skierbieszów	Powiat zamojski	Województwo lubelskie
Instytucje (bez bibliotek)	1	8	190
Imprezy	31	398	14 125
Uczestnicy imprez	7 100	71 453	2 030 884
Zespoły artystyczne	10	45	1 380
Członkowie zespołów artystycznych	125	541	19 943
Koła (kluby)	3	19	583
Członkowie kół (klubów)	55	252	11 970

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Inną ważną placówką działającą w obszarze kultury jest Gminna Biblioteka Publiczna.

Wskaźnikiem statystycznym, dotyczącym kultury, umożliwiającym zaprezentowanie Gminy Skierbieszów na tle powiatu i województwa są zasoby biblioteczne.

Tabela 27. Zestawienie z zakresu zasobów Gminnej Biblioteki Publicznej w latach 2000 – 2006.

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Biblioteki i filie	2	2	2	2	2	2	1
Pracownicy biblioteki	2	2	2	2	2	2	3
Księgozbiór (wol.)	28 291	27 125	27 103	26 589	26 235	24 039	18 637
Czytelnicy w ciągu roku	920	922	903	928	920	845	813
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz (wol.)	21 604	21 384	20 624	20 254	21 305	19 843	19 247

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Tabela 28. Biblioteki – wskaźniki. Zestawienie porównawcze z zakresu zasobów bibliotecznych (2005 r.)

Wyszczególnienie	Biblioteki i filie	Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną	Księgozbiór (wol.)	Czytelnicy	Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach
			Na 1000 ludności		
Gmina Skierbieszów	2	2 816,50	4 267,53	150,01	23,48
Powiat zamojski	34	2 568,00	3 899,96	137,73	20,35
Województwo lubelskie	642	2 937,48	3 170,37	198,15	19,00

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

1.9.2. Sport i rekreacja

W obszarze potrzeb rozwojowych gminy znajdują się także potrzeby kultury fizycznej i rekreacji. Są one uwarunkowane z jednej strony zasobami wolnego czasu oraz finansami ludności, z drugiej zaś odpowiednimi terenami (tereny zieleni, kompleksy leśne, akwenty wodne itp.) oraz z urządzeniami typu: ogólnodostępne boiska, hale sportowe, baseny itp.

Na terenie Gminy funkcjonuje jeden klub sportowy: Gminny Klub Sportowy „Ostoja” Skierbieszów, który działa od 1955 roku. W jego skład wchodzi następujące drużyny:

1. drużyna piłki nożnej – seniorzy,
2. drużyna piłki nożnej – juniorzy,
3. drużyna piłki nożnej – trampkarze starsi.

Baza jaką dysponuje klub to murowany budynek szatni i boisko trawiaste. W okresie jesienno zimowym klub korzysta z sali gimnastycznej w Skierbieszowie. Zdecydowanie największe szanse na zaspokojenie swoich potrzeb w zakresie sportu mają dzieci i młodzież, które mają możliwość korzystania z zajęć obowiązkowych i dodatkowych prowadzonych w szkołach w ramach Uczniowskiego Klubu Sportowego „Ostoja”. Jako koła działają następujące sekcje i koła sportowe:

- koło piłki nożnej,
- koło piłki siatkowej.

Na terenie Gminy znajduje się 1 sala gimnastyczna o wymiarach 38 m x 19 m z zapleczem (trzy szatnie, natryski, siłownia, sala do zajęć korekcyjnych), która zlokalizowana jest w Skierbieszowie, gdzie na co dzień korzystają z niej uczniowie Szkoły Podstawowej i Gimnazjum.

Hala sportowa jest również udostępniana mieszkańcom Gminy, z czego tygodniowo, według szacunków, korzysta około 30 osób.

Zaspokojenie potrzeb ludności w podstawową infrastrukturę sportowo-rekreacyjną należy uznać za niewystarczające i w przyszłości należy podjąć kroki w celu poprawy tego aspektu.

Położenie Gminy w odległości około 20 km od Zamościa utrudnia bowiem korzystanie z infrastruktury znajdującej się w tym mieście.

1.9.3. Infrastruktura turystyczna

Gmina jest regionem o dużej różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej, bogatej historii i tradycjach kulturowych. Posiada szereg walorów zachęcających do wypoczynku i sprzyjających różnorodnym formom turystyki, agroturystyki. Funkcje turystyczne są jednak słabo rozwinięte.

Warunki przyrodnicze, w połączeniu z brakiem zakładów przemysłowych zanieczyszczających środowisko, stanowią doskonałą podstawę do rozwoju bazy wypoczynkowej szczególnie turystyki indywidualnej.

Mówiąc o turystyce w Gminie Skierbieszów należy przede wszystkim powiedzieć o Skierbieszowskim Parku Krajobrazowym. Jest to najmłodszy park krajobrazowy, a jednocześnie największy z Parków Krajobrazowych tworzących Zespół Parków Krajobrazowych Zamojszczyzny. Park utworzony został w 1995 roku i zajmuje powierzchnię 35 488 ha. Dalsze 12 479 ha zajmuje otulina Parku. Celem utworzenia Parku była ochrona unikalnych walorów przyrodniczych, historycznych, kulturowych i krajobrazowych Działów Grabowieckich oraz mozaiki siedlisk muraw kserotermicznych i lasów bukowych przy północno-wschodniej granicy ich gromadnego występowania z charakterystyczną florą i fauną.

Głównym walorem krajobrazu Parku jest urozmaicona, falisto-pagórkowata rzeźba terenu z systemem głębokich wąwozów erozyjnych, wyciętych w grubiej – miejscami na kilkanaście metrów – warstwie lessu, pokrywającej niemal cały Park.

Teren Parku jednak nie posiada praktycznie żadnej infrastruktury turystycznej, co przekłada się na atrakcyjność Parku i dochodu ludności, która z tytułu lokalizacji Parku nie odczuwa praktycznie żadnych korzyści. I choć ideą Parku nie jest zapewnienie ludności dodatkowych źródeł dochodu, to często funkcjonowanie Parku Krajobrazowego stanowi dodatkowy atut miejscowości położonych w jego obrębie. Wydaje się, że w dłuższej perspektywie można przekształcić ten zasób w mocną stronę Gminy, ale bardzo istotne będą działania podejmowane przez Gminę. Nawet w porównaniu do pozostałych Parków Krajobrazowych na terenie dawnego województwa zamojskiego Park Skierbieszowski. W działalności władz Gminy jak i mieszkańców pojawiają się pewne elementy wskazujące nie tylko na wzrost świadomości potencjału jakim jest Park, ale również na dążenie do jego wykorzystania:

1. W listopadzie 2005 powstał film o Skierbieszowie.
2. W sierpniu 2005 odbył się cykl audycji w Katolickim Radiu Zamość pod ogólnym tytułem: Skierbieszowski Park Krajobrazowy – ogólna charakterystyka, zasoby naturalne SPK, rezerwaty przyrody, działalność proekologiczna gminy – stan obecny i plany na przyszłość.
3. 29 czerwca 2005 roku utworzono uchwałą Rady Gminy Skierbieszów użytku ekologiczny "Horodysko".

4. W październiku 2005 Wójt Gminy wspólnie z Zespołem Zamojskich Parków Krajobrazowych zorganizował spotkanie z przewodnikami wycieczek po Zamościu Roztoczu w rocznicę 10-lecia powstania Parku.

3. Na terenie gminy działa pięć gospodarstw agroturystycznych w następujących miejscowościach: Skierbieszów, Kol. Skierbieszów, Zawoda, Sady.

Na terenie Gminy istnieją i są w trakcie zatwierdzania następujące rezerwy przyrody:

- a) Broczówka,
- b) Łaziska,
- c) Zabytów,
- d) Sulmice.

1.9.4. Infrastruktura edukacyjna

Wyszkolenie ludności, zapewnienie warunków umożliwiających rozwój osobowości i zdobywania wiedzy jest elementem niezwykle istotnym wpływającym na poziom życia ludności. Analizy oparto na założeniu, że w procesie globalizacji gospodarki, wdrażania innowacji i postępu technicznego oraz procesów informatyzacji i automatyzacji, inwestowanie w system edukacji na wszystkich jego szczeblach musi być priorytetowym zadaniem współczesnego państwa. Edukacja została uznana za podstawowy element inwestowania w kapitał ludzki, decydujący o możliwości sprostania wymaganiom współczesności i szansach rozwojowych gospodarki oraz poziomie życia ludności. Specyfika obszarów wiejskich charakteryzujących się dużym odsetkiem niepracujących kobiet i tradycyjnym podziałem ról w rodzinach oraz niewysokie dochody gospodarstw domowych sprawiają iż tylko niewielka część populacji dzieci w wieku przedszkolnym uczęszcza do placówek tego typu.

W Gminie Skierbieszów działa obecnie 1 przedszkole (75miejsc), do którego w roku 2006 uczęszczało 58 dzieci.

Tabela 29. Wychowanie przedszkolne w Gminie Skierbieszów w latach 2000 – 2006

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Miejsca	120	120	78	78	78	75	75
Dzieci	51	47	55	49	61	70	58

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Szkolnictwo podstawowe realizowane jest w publicznych szkołach podstawowych w miejscowościach: Skierbieszów, Dębowiec, Sulmice. Najmniejszą szkołą jest szkoła podstawowa w Sulmicach, w której w roku szkolnym 2005/2006 uczyło się 53 uczniów. Największą natomiast jest Szkoła Podstawowa w Skierbieszowie, w której w roku

szkolnym 2005/2006 uczyło się 341 uczniów. Łącznie w oświacie na terenie Gminy Skierbieszów w roku 2005 było zatrudnionych 70 nauczycieli, którzy w przeliczeniu na pełne etaty tworzyli 63 etaty. Najwięcej zatrudniał Szkoła Podstawowa w Skierbieszowie – 29 nauczycieli, najmniej Szkoła Podstawowa w Sulmicach 9 etatów³.

Łącznie we wszystkich szkołach podstawowych naukę pobiera 380 uczniów. Przy czym podobnie jak w kraju i województwie obserwuje się w gminie systematyczny spadek liczby uczniów w szkołach (tabela 22). W latach 2000-2006 liczba dzieci spadła z 484 do 380 (prawie o 100). Na 1 oddział przypada 18 uczniów, natomiast w powiecie zamojskim i w województwie lubelskim ok. 24 uczniów.

Tabela 30. Liczba uczniów w szkołach podstawowych w latach 2000 – 2006

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Gmina Skierbieszów	484	469	454	439	405	391	380
Powiat zamojski	9 811	9 613	9 272	9 052	8 674	8 156	7 803
Województwo lubelskie – gminy wiejskie	95 709	93 685	90 962	87 422	83 445	79 337	75 711

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W szkolnictwie ponadpodstawowym funkcjonuje na terenie Gminy Publiczne Gimnazjum do którego w 2006 r. uczęszczało 216 uczniów. Podobnie jak w szkolnictwie podstawowym obserwuje się także tendencję spadkową liczby uczniów w szkole. Na jedno pomieszczenie w szkole przypada około 20 uczniów. Spadek liczby uczniów w gimnazjum notowany jest także w gminach wiejskich województwa lubelskiego i w całym kraju.

Tabela 23. Liczba uczniów w gimnazjach w latach 2000 – 2006

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Gmina Skierbieszów	169	247	232	236	238	234	216
Powiat zamojski	3 485	5 097	5 036	4 980	4 937	4 888	4 746
Województwo lubelskie – gminy wiejskie	31 572	46 729	46 425	46 840	47 250	47 257	45 600

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W szkołach w latach 2001-2005 istniały następujące koła zainteresowań dla uczniów:
koło plastyczne,

³ Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Skierbieszów

- zespół wokalny,
- koło humanistyczne,
- koło matematyczno – przyrodnicze,
- 2 koła sportowe dziewcząt i chłopców,
- koło wokalne – muzyczne⁴.

Wyposażenie szkół należy uznać za dobre. W każdej szkole znajduje się pracownia komputerowa (*patrz: tabela 24*). Z sali gimnastycznej znajdującej się w Skierbieszowie korzystają uczniowie Szkoły Podstawowej i Gimnazjum. W 2006 r. łącznie w szkołach znajdowało się 39 pomieszczeń szkolnych, w których naukę pobierali uczniowie podzieleni na 30 oddziałów. (*Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl*)

W dobie informatyzacji i tworzenia społeczeństwa informacyjnego poziom nauczania w ogromnym stopniu zależy od wyposażenia placówek oświatowych w sprzęt komputerowy i dostęp do Internetu.

Tabela 31. Komputery w szkołach* w 2006 r.

Wyszczególnienie	Gmina Skierbieszów	Powiat zamojski	Województwo Lubelskie – gminy wiejskie
Pracownie komputerowe			
<i>szkoły podstawowe</i>	4	70	723
<i>gimnazja</i>	1	23	222
Liczba komputerów			
<i>szkoły podstawowe</i>	48	1 054	10 775
<i>gimnazja</i>	21	467	3 869
Komputery podłączone do internetu (szt.)			
<i>szkoły podstawowe</i>	48	812	8 249
<i>gimnazja</i>	20	407	3 514
Udział szkół wyposażonych w komputery (%)			
<i>szkoły podstawowe</i>	100,0	64,9	76,5
<i>gimnazja</i>	100,0	80,8	73,1
Uczniowie przypadający na 1 komputer			
<i>szkoły podstawowe</i>	9	11	11
<i>gimnazja</i>	11	14	15

*analiza dotyczy szkół podstawowych i gimnazjów dla dzieci i młodzieży bez specjalnych
 Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

W 3 szkołach podstawowych funkcjonują 4 pracownie komputerowe, w gimnazjum 1. Szkoła podstawowa posiada 48 komputerów, gimnazjum 21 sztuk.

⁴ Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Skierbieszów

Prawie wszystkie komputery są podłączone do internetu: w szkołach podstawowych wszystkie, w gimnazjum 20. Na jeden komputer w szkolnictwie podstawowym przypada 9 uczniów a w gimnazjum 11. Jest to sytuacja znacznie korzystniejsza niż w wielu gminach powiatu zamojskiego.

Na terenie gminy nie ma szkół zawodowych i średnich.

Istniejący system kształcenia na poziomie przedszkolnym, podstawowym oraz gimnazjalnym wydaje się być wystarczającym na potrzeby gminy. Oświatę w zakresie licealnym i wyższym zapewnia oferta powiatu bądź miasta Zamość. Zmiany wywołane zmniejszaniem się liczby dzieci w szkołach wymagają dokonania zmian w funkcjonowaniu oświaty. Istnieje potrzeba dostosowywania zarówno programów nauczania jak i bazy szkół i placówek oświatowych do unijnych standardów edukacji dzieci i młodzieży.

1.9.5. Mieszkalnictwo

Według stanu na koniec 2006 r. w Gminie Skierbieszów znajdowało się 1 761 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 144 952 m², w tym 12 w zasobach komunalnych, 3 będące własnością zakładów pracy, 1 742 w zasobach prywatnych, a 4 to zasoby pozostałych podmiotów. W porównaniu z rokiem 2002 liczba mieszkań zwiększyła się 7. Na terenie Gminy ma miejsce bardzo korzystna sytuacja własnościowa budynków mieszkalnych, których 99% znajduje się w rękach prywatnych.

Tabela 32. Zasoby mieszkaniowe Gminy Skierbieszów wg form własności

Zasoby mieszkaniowe wg form własności		2002	2003	2004	2005	2006
ogółem						
mieszkania	miesz.	1 754	1 757	1 758	1 761	1 761
izby	izba	6 379	6 548	6 554	6 572	6 572
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	140 870	144 278	144 446	144 952	144 952
zasoby gmin (komunalne)						
mieszkania	miesz.	14	14	14	12	12
izby	izba	43	43	43	35	35
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	878	878	878	760	760
zasoby zakładów pracy						
mieszkania	miesz.	3	3	3	3	3
izby	izba	10	10	10	10	10
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	236	236	236	236	236
zasoby osób fizycznych						
mieszkania	miesz.	1 733	1 736	1 737	1 742	1 742
izby	izba	6 465	6 480	6 486	6 512	6 512
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	142 413	142 808	142 976	143 600	143 600
zasoby pozostałych podmiotów						
mieszkania	miesz.	4	4	4	4	4
izby	izba	15	15	15	15	15
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	356	356	356	356	356

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Wszystkie nowe mieszkania w analizowanym okresie oddano w budownictwie indywidualnym.

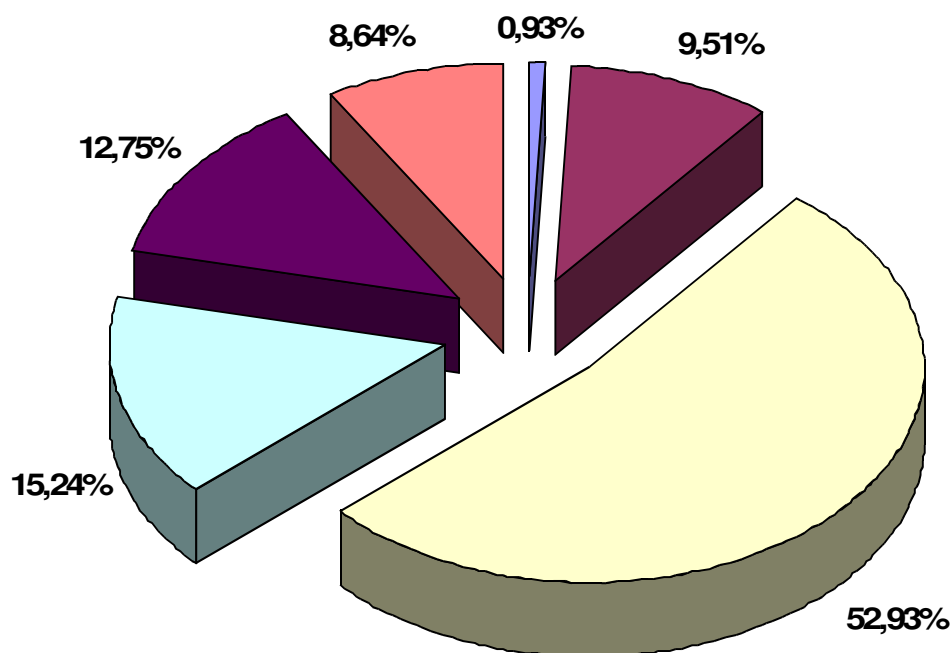
Tabela 33. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2000 – 2006

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Mieszkania	0	0	0	3	1	3	0
Izby	0	0	0	15	6	18	0
Powierzchnia użytkowa	0	0	0	395	168	506	0

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Struktura wiekowa budynków zilustrowana została poniżej.

Wykres 13. Struktura wiekowa budynków mieszkalnych znajdujących się na terenie Gminy Skierbieszów

■ przed 1918 ■ 1918 - 1944 ■ 1945 - 1970 ■ 1971 - 1978 ■ 1989 - 1988 ■ 1989 - 2002

Źródło: Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Skierbieszów

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w 2006 roku w Gminie Skierbieszów wyniosła 82,3 m². Jest to wartość mniej korzystna od wartości średniej krajowej dla gmin wiejskich (86,0 m²), niższa od wskaźnika dla gmin wiejskich województwa lubelskiego (84,4 m²) i powiatu zamojskiego (86,2 m²).

Przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 osobę w Gminie Skierbieszów wynosiła 26,0 m², w powiecie zamojskim 26,5 m², w gminach wiejskich województwa lubelskiego 25,5 m², a w całym kraju dla gmin wiejskich 24,7. Liczba osób przypadająca na jedno mieszkanie w Gminie Skierbieszów wynosiła 3,16, w powiecie zamojskim 3,25, w gminach wiejskich województwa lubelskiego 3,32, a w gminach wiejskich w Polsce 3,48. Wskaźnik liczby osób na 1 izbę w przypadku Gminy Skierbieszów to 0,85, dla powiatu zamojskiego było to 0,86, dla gmin wiejskich województwa lubelskiego 0,87, natomiast dla gmin wiejskich całego kraju 0,85.

Dla porównania warunków mieszkaniowych Gminy Skierbieszów w tabeli 26 zaprezentowano wskaźniki charakteryzujące Gminę na tle kraju, województwa i powiatu. Wskaźniki te, oddające pośrednio informację o poziomie życia mieszkańców, nie odbiegają istotnie od średnich poszczególnych jednostek terytorialnych. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania jest wprawdzie niższa do wielkości krajowej, wojewódzkiej i powiatowej, ale przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę oraz zagęszczenie mieszkań są zbliżone do wielkości krajowych, wojewódzkich i powiatowych, a często są korzystniejsze. Na przykład liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie wynosi 3,16 i jest niższa od średnich pozostałych analizowanych jednostek terytorialnych..

Tabela 34. Analiza sytuacji mieszkaniowej Gminy.

Jednostka terytorialna	Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	Przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę	Liczba osób na izbę	Liczba osób na 1 mieszkanie
Gmina Skierbieszów	82,3	26,0	0,85	3,16
Powiat zamojski	86,2	26,5	0,86	3,25
Województwo Lubelskie – gminy wiejskie	84,4	25,5	0,87	3,32

POLSKA – gminy wiejskie	86,0	24,7	0,85	3,48
-------------------------	------	------	------	------

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Dużo gorsze niż na obszarach wiejskich powiatu zamojskiego, województwa lubelskiego oraz całego kraju jest natomiast wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje. Wyposażenie mieszkań w łazienkę oraz centralne ogrzewanie pokrywa nieco ponad 40% ogółu mieszkań. W przypadku powiatu, województwa i kraju, żaden ze wskaźników wyposażenia w instalacje nie spada poniżej 50%.

Tabela 35. Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań (2006 r.)

Jednostka terytorialna	wodociąg	łazienka	centralne ogrzewanie
Gmina Skierbieszów	66,2	43,4	42,9
Powiat zamojski – na wsi	75,4	56,7	50,2
Województwo Lubelskie – gminy wiejskie	79,3	60,2	53,6
POLSKA – gminy wiejskie	87,9	74,5	63,7

Źródło danych: GUS, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

1.9.6. Infrastruktura ochrony zdrowia i opieki społecznej

1.9.6.1. Ochrona zdrowia

W całym kraju obserwujemy tendencję starzenia się i pogarszania stanu zdrowie całego społeczeństwa. Powoduje to występowanie większej liczby zachorowań będących skutkiem tego procesu. Najczęściej występującymi chorobami są choroby związane z układem krążenia i sercem, choroby układu oddechowego oraz układu nerwowego. Głównymi przyczynami najcięższych zachorowań są złe warunki bytowe oraz niezdrowy tryb życia Polaków. Ważnym elementem przeciwdziałania wzrastającej ilości zachorowań jest profilaktyka.

Zabezpieczenie specjalistycznych usług medycznych realizowane jest przez Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Skierbieszowie. Zatrudnionych w nim jest:

- chirurg,
- specjalista medycyny rodzinnej i chorób wewnętrznych,
- specjalista medycyny rodzinnej i pediatrii
- felczer medycyny

Do najważniejszych schorzeń występujących na terenie Gminy:

1. choroby układu krążenia (niedokrwienie serca, nadciśnienie),
2. choroby układu kostno-stawowego (choroby zwyrodnieniowe stawów, choroby kręgosłupa)
3. choroby układu oddechowego (ostre infekcje, POCHP)
4. cukrzyca
5. nowotwory

Na terenie gminy funkcjonują 2 apteki.

Tabela 36. Liczba ludności na 1 aptekę

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006
Gmina Skierbieszów	2 889	2 860	2 841	2 817	2 785
Powiat zamojski	4 648	4 637	4 618	4 601	4 585
Województwo lubelskie – gminy wiejskie	4 918	4 885	4 958	4 812	4 569
Polska – gminy wiejskie	6 974	6 785	6 842	6 756	6 628

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl

Pod względem liczby ludności przypadającej w 2006 r. na 1 aptekę (2785 osób) zaspokojenie potrzeb na tle powiatu zamojskiego oraz gmin wiejskich województwa lubelskiego i kraju jest zadawalające.

1.9.6.2. Pomoc i opieka społeczna⁵

Zmiana sytuacji gospodarczej na początku lat 90-tych wpłynęła na wzrost udzielanej pomocy społecznej środowiskom najbardziej potrzebującym. Szczególne znaczenie wobec przewidywanych tendencji demograficznych ma problem opieki nad ludźmi w podeszłym wieku. Stąd też dużą wagę należy przykładać do zapewnienia tej grupie godziwych warunków życia. Wiązać to się będzie z koniecznością budowy domów opieki społecznej (stacjonarnych i dziennego pobytu), tanich domów komunalnych, a także zapewnienia opieki w domu dla osób samotnych.

W skutecznym rozwiązywaniu problemów socjalnych i przeciwdziałania patologiom społecznym muszą uczestniczyć zarówno władze państwowe, jak i samorządowe poprzez działalność jednostek pomocy społecznej gminy oraz we współpracy z organizacjami pozarządowymi i kościelnymi.

Jedyną jednostką działającą na polu pomocy społecznej w rozumieniu ustawy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej z siedzibą w Skierbieszowie. Dodatkowo należy jeszcze wspomnieć o Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Społecznych. Rola Ośrodka Pomocy Społecznej jest szczególnie ważna na terenach wiejskich, gdzie w

⁵ Opracowano na podstawie: Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Skierbieszów

myśl tworzenia i realizacji polityki społecznej należy współpracować czy nawet oddawać pewne usługi i zadania innym podmiotom. Terany wiejskie są pod tym względem w dużo trudniejszej sytuacji gdyż bardzo często brak jest sektora społecznego lub jest on bardzo słaby. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej funkcjonuje jako jednostka organizacyjna gminy, realizując zadania zlecone własne – zgodnie ze statutem uchwalonym przez Radę Gminy. Zadania pomocy społecznej ujęte w statucie wynikają z ustawy o pomocy społecznej i przepisów wykonawczych. Do najważniejszych działań GOPS należy zaliczyć:

1. Świadczenia niematerialne

- usługi opiekuńcze,
- kierowanie do domów pomocy społecznej,
- sprawienie pogrzebu,
- opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne,
- rozwój infrastruktury pomocy społecznej

2. Świadczenia finansowe

- zasiłki stałe, okresowe, celowe i celowe specjalne,
- świadczenia rodzinne, zaliczka alimentacyjna,
- dodatki mieszkaniowe.

3. Świadczenia rzeczowe

- dożywianie dzieci w szkole,
- pomoc dla usamodzielnianych w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych

4. Pracę socjalną.

W GOPS zatrudnionych jest łącznie 5 osób:

- kierownik,
- 2 pracowników socjalnych,
- inspektor ds. świadczeń rodzinnych
- inspektor ds. finansów.

W 2005 r. z różnorodnych świadczeń GOPS skorzystało 538 osób. Osoby te pochodziły z 312 rodzin. Do najczęściej przyznawanych świadczeń należą:

- wykupienie lub dofinansowanie posiłku dla dzieci w szkołach,
- przyznanie zasiłków okresowych,

- przyznawanie zasiłków celowych.

Tabela 37. Powody przyznawania pomocy społecznej rodzinom przez GOPS Skierbieszów.

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005
Ubóstwo	245	257	340	344
Bezdomność	0	0	1	0
Potrzeba ochrony macierzyństwa	29	28	10	0
Bezrobocie	131	143	165	181
Niepełnosprawność	80	82	48	37
Długotrwała choroba	25	27	24	24
Bezradność w sprawach opiek.-wychowawczej i prowadzenie gospodarstwa domowego	132	145	130	163
Przemoc w rodzinie	0	0	3	3
Alkoholizm	10	10	14	16
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	2	3	5	0
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu placówki opiek.-wychowawczej	0	0	1	2

Z przedstawionych powyżej danych na pierwszy rzut oka wybijają się trzy najczęstsze powody przyznawania pomocy społecznej. Są to:

- ubóstwo,
- bezrobocie,
- bezradność w sprawach opiek.-wychowawczej i prowadzenie gospodarstwa domowego.

Ta grupa problemów charakteryzuje się nie tylko zdecydowanie największym udziałem w powodów przyznawania pomocy społecznej, ale również wykazuje tendencje rosnącą. Każdy z tych problemów corocznie jest powodem przyznania powyżej 150 świadczeń, a łącznie problemy z tej grupy stanowią blisko 90% powodów przyznawania pomocy społecznej. Kolejną grupę stanowią problemy, które na terenie gminy występują w niewielkim natężeniu lub ich udział w świadczeniach pomocy społecznej jest niewielki. Zaliczyć tu należy:

- niepełnosprawność,
- długotrwała choroba,
- alkoholizm.

Ostatnią grupą, która daje się wyodrębnić, składa się z następujących problemów:

- bezdomność,
- przemoc w rodzinie,
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,

- trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu placówki opiek.-wychowawczej.

Problemy te występują sporadycznie i nie daje się zaobserwować żadnej tendencji. Brak też jest innych źródeł stwierdzających ich większe nasilenie.

1.9.7. Bezpieczeństwo⁶

Na terenie Gminy Skierbieszów w zakresie bezpieczeństwa działa jeden Posterunek Policji, w której zatrudnionych jest pięciu funkcjonariuszy dysponujących jednym radiowozem.

Struktura przestępstw i wykroczeń w latach 2003-2005 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 38. Wybrane kategorie przestępstw w Gminie Skierbieszów.

Wyszczególnienie	2003	2004	2005
<i>Kradzieże</i>	11	19	7
<i>Bójki i pobicia</i>	3	9	2
<i>Uszkodzenia mienia</i>	2	6	6
<i>Przestępstwa drogowe</i>	24	31	38
<i>Inne różne</i>	21	18	16
Razem	61	83	65

Generalnie Gminę należy postrzegać jako miejsce bezpieczne, co związane jest z jej wiejskim charakterem oraz z położeniem daleko od osiedli miejskich. Przez teren Gminy nie przebiega również droga o znaczeniu międzynarodowym czy krajowym, co również wpływa na stosunkowo niedużą liczbę wypadków. W przyszłości należy się spodziewać utrzymania tej tendencji, co pozwala zakwalifikować Gminę jako miejsce stosunkowo bezpieczne.

1.9.8. Podstawowe problemy zidentyfikowane w obszarze infrastruktury społecznej

Podstawowe problemy zidentyfikowane w sferze infrastruktury społecznej:

- Zła jakość dróg gminnych.

⁶ Źródło danych: *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Skierbieszów*

- Niedostateczne oświetlenie ulic.
- Niski poziom bezpieczeństwa ruchu (niebezpieczne skrzyżowania, brak chodników, słaba widoczność, niewystarczające oznakowanie dróg)
- Brak ścieżek rowerowych
- Niedostateczna infrastruktura techniczna (brak ujęć wody i sieci wodociągowej, kanalizacji, gazyfikacji przewodowej)
- Niski stopień skanalizowania gminy.
- Słaby rozwój telekomunikacji, w tym niedostateczny dostęp do Internetu
- Zły stan techniczny obiektów komunalnych
- Brak kompleksowej teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej.

1.10. Zarządzanie Gminą i współpraca z organizacjami pozarządowymi

1.10.1. Dochody i wydatki budżetu Gminy

Dochody budżetu Gminy Skierbieszów w latach 2000 - 2006 kształtowały się na poziomie od 5 402 352 zł do 10 576 537 zł. Na dochody budżetu składają się dochody własne, dochody z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa, subwencje, dotacje z budżetu państwa, funduszy celowych oraz środki na dofinansowanie zadań ze źródeł pozabudżetowych.

Procentowy udział dochodów własnych kształtował się na poziomie począwszy od 33,19% w roku 2000 r. i spadł do 24,72% w roku 2006 r. w stosunku do kwoty dochodów ogółem. Tendencja ta jest porównywalna do ogólnej sytuacji gmin zarówno w najbliższym otoczeniu gminy – Powiecie Zamojskim jak też i w odniesieniu do gmin z całego Województwa Lubelskiego. Poziom dochodów własnych w stosunku do dochodów ogółem Gminy Skierbieszów w latach 2000 – 2006 kształtował się na poziomie najniższym w 2006 r osiągnął niecałe 25%, natomiast najwyższy poziom w analizowanym okresie został osiągnięty w 2000 r. i wyniósł ponad 33%. Średni poziom dochodów własnych gminy Skierbieszów w analizowanym okresie był wyższy od średniej gmin Powiatu Zamojskiego i wyniósł on prawie 30% przy średniej gmin wynoszącej niecałe 28%. Niekorzystnie zaś wygląda analiza porównawcza średniego poziom dochodów własnych gminy w odniesieniu do średniego poziomu gmin w Województwie lubelskim, który ukształtował się na poziomie 37%. W 2006 roku ta różnica sięgnęła ponad 12,69 %, a średnia dla tego okresu kształtuje się na poziomie 7 % różnicy na niekorzyść Gminy Skierbieszów. Poniższa tabela przedstawia zestawienie kwot dochodu budżetu Gminy na tle dochodów budżetów gmin z Powiatu Zamojskiego oraz województwa lubelskiego w latach 2000 – 2006.

Tabela 39. Dochody budżetu Gminy i gmin województwa lubelskiego w latach 2000 - 2006

Nazwa	2000 r.	2001 r.	2002 r.	2003 r.	2004 r.	2005 r.	2006 r.
Gmina Skierbieszów							
Dochody ogółem	5 402 352	7 000 963	7 401 303	7 440 948	8 092 696	8 673 350	10 576 537
Dochody własne	1 793 025	2 011 858	2 397 179	2 266 177	2 621 762	2 425 833	2 614 978
% dochodu ogółem	33,19%	28,74%	32,39%	30,46%	32,40%	27,97%	24,72%
Gminy - Powiatu Zamojskiego							
Dochody ogółem	108 819 987	121 495 472	133 376 383	140 177 087	156 828 619	175 003 384	192 660 179
Dochody własne	33 144 595	35 726 977	36 613 961	38 217 780	44 288 847	46 541 327	49 897 832
% dochodu ogółem	30,46%	29,41%	27,45%	27,26%	28,24%	26,59%	25,90%
Gminy - Województwo Lubelskie							
Dochody ogółem	2 794 146 113	3 030 969 784	3 181 048 808	3 240 512 530	3 577 931 904	3 968 760 803	4 437 616 062
Dochody własne	1 037 742 181	1 080 702 370	1 103 285 575	1 164 033 090	1 406 504 065	1 526 622 708	1 660 106 697
% dochodu ogółem	37,14%	35,66%	34,68%	35,92%	39,31%	38,47%	37,41%

Zródło. GUS, Bank Danych Regionalnych

Wydatki z budżetu Gminy, w latach 2000 – 2006, kształtowały się na poziomie począwszy od 6 261 704 zł w 2000 r. i sięgnęły 10 264 503 zł w 2006 r. Największa różnica pomiędzy wydatkami a dochodami gminy w analizowanym okresie dotyczyła roku 2000, w którym wydatki były wyższe od kwoty dochodów o 15,91 %. Wynik finansowy gminy w analizowanym okresie tylko dwukrotnie był dodatni. W 2004 kwota wydatków była niższa od dochodów o 4,30%, nadwyżka finansowa wyniosła 347 660 zł. Średnie zadłużenie gminy Skierbieszów z analizowanego okresu wyniosło 3,76%. Porównawczo w tym samym okresie średnie zadłużenie gmin Powiatu Zamojskiego kształtowało się na poziomie 1,62 %, a średnia dla Gmin Województwa Lubelskiego wyniosła 2,06 %. Łączne dochody budżetów gmin dla Województwa Lubelskiego były niższe od wydatków w analizowanym okresie, i tylko rok 2005 ma tendencję odwrotną. Gmina Skierbieszów dwukrotnie zakończyła rok budżetowy nadwyżką finansową, były to lata 2004 r. i 2006 r. Generalnie poziom kondycji finansowej gminy jest porównywalny, a nawet lepszy od uśrednionych wyników dla Powiatu Zamojskiego, czy też uśrednionych wyników dla Województwa Lubelskiego. W analizowanym okresie widoczny jest znaczący spadek zadłużenia gminy tak więc świadczy to o skutecznym i umiejętnym gospodarowaniu środkami publicznymi.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie kwot dochodu i wydatków dla Gminy na tle województwa lubelskiego.

Tabela 40. Dochody i wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego

Nazwa	2000 r.	2001 r.	2002 r.	2003 r.	2004 r.	2005 r.	2006 r.
Gmina Skierbieszów							
Dochody ogółem	5 402 352	7 000 963	7 401 303	7 440 948	8 092 696	8 673 350	10 576 537
Wydatki ogółem	6 261 704	7 828 207	7 473 193	7 753 320	7 745 036	8 730 111	10 264 503
Deficyt/Nadwyżka	-859 352	-827 244	-71 890	-312 372	347 660	-56 761	312 034
jako % dochodu	-15,91%	-11,82%	-0,97%	-4,20%	4,30%	-0,65%	2,95%
Gminy - Powiatu Zamojskiego							

Strategia Rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007 - 2015

Dochody ogółem	108 819 987	121 495 472	133 376 383	140 177 087	156 828 619	175 003 384	192 660 179
Wydatki ogółem	112 184 158	125 741 964	137 238 285	140 809 256	156 993 612	169 035 856	201 767 705
Deficyt/Nadwyżka	-3 364 171	-4 246 492	-3 861 902	-632 169	-164 993	5 967 528	-9 107 525
jako % dochodu	-3,09%	-3,50%	-2,90%	-0,45%	-0,11%	3,41%	-4,73%
Gminy - Województwo Lubelskie							
Dochody ogółem	2 794 146 113	3 030 969 784	3 181 048 808	3 240 512 530	3 577 931 904	3 968 760 803	4 437 616 062
Wydatki ogółem	2 876 096 527	3 138 329 874	3 274 178 594	3 298 978 308	3 625 117 574	3 942 304 712	4 549 970 413
Deficyt/Nadwyżka	-81 950 414	-107 360 090	-93 129 786	-58 465 778	-47 185 670	26 456 091	-112 354 351
jako % dochodu	-2,93%	-3,54%	-2,93%	-1,80%	-1,32%	0,67%	-2,53%

Źródło. Obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank danych regionalnych

Dynamika wysokości dochodów ogółem w przeliczeniu na jednego mieszkańca Gminy Skierbieszów jest porównywalna do uśrednionych dochodów gmin Województwa Lubelskiego i waha się w granicach około 88% średniej Lubelszczyzny, przy czym należy tutaj zaznaczyć że w tym samym okresie średnia dla gmin Powiatu Zamojskiego wyniosła 85%. Dynamika wysokości dochodów Gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca jest bardzo zbliżona do średniej dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca dla Gmin Powiatu Zamojskiego. Analiza porównawcza gminy do średniej gmin powiatu w latach 2002 - 2006 wypada na korzyść gminy Skierbieszów. Tylko w 2005 roku poziom dochodów w gminie był niższy niż średnia gmin Powiatu Zamojskiego, a różnica ta sięgnęła zaledwie 52,41 zł. Niepokojąca jest natomiast dysproporcja dochodów własnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca Gminy Skierbieszów w odniesieniu do uśrednionej wysokości dochodów gmin Lubelszczyzny, w roku 2006 ta proporcja sięgała 12 %, nie mniej jednak podobną tendencję można zaobserwować dla uśrednionych wyników gmin powiatu. Struktura udziału procentowego dochodów własnych była najniższa w 2006 roku i osiągnęła 25 %, średnia dla analizowanego okresu wyniosła około 29 %. Dla porównania średnia dla tego samego okresu w Powiecie Zamojskim wyniosła 27 % a dla całej Lubelszczyzny ponad 37 %. Wysokość wydatków w przeliczeniu na jednego mieszkańca przedstawia poniższa tabela.

Tabela 41. Dochody na jednego mieszkańca

Nazwa	2000 r.	2001 r.	2002 r.	2003 r.	2004 r.	2005 r.	2006 r.
Gmina Skierbieszów							
ogółem	-	-	1 280,72	1 290,49	1 418,78	1 529,96	1 887,32
dochody własne	-	-	414,81	393,02	459,64	427,91	466,63
dochody własne - dochody podatkowe	-	-	-	-	-	259,02	259,70
Gminy - Powiatu Zamojskiego							
ogółem	-	-	1 195,78	1 257,83	1 411,73	1 582,37	1 747,88
dochody własne	-	-	328,26	342,93	398,68	420,82	452,69
dochody własne - dochody podatkowe	-	-	-	-	-	230,74	234,69
Gminy - Województwo Lubelskie							
ogółem	-	-	1 446,57	1 477,20	1 635,31	1 818,70	2 040,05
dochody własne	-	-	501,72	530,63	642,85	699,58	763,18

dochody własne - dochody podatkowe	-	-	-	-	-	288,01	296,72
---------------------------------------	---	---	---	---	---	--------	--------

Źródło. GUS, Bank Danych Regionalnych

W przypadku województwa lubelskiego średnie wydatki budżetów gmin na jednego mieszkańca wyniosły 1 488,92 zł, w roku 2002, i wzrosły do 2 091,70 w roku 2006. Dla Gminy Skierbieszów wydatki w przeliczeniu na jednego mieszkańca kształtowały się w wysokości w roku 2002 r na wysokości 1 293,16 zł. Wysokość wydatków sukcesywnie rosła i ukształtowała się w wysokości 1831,64 zł w 2006 roku. Wydatki na mieszkańca w Gminie Skierbieszów są porównywalne do uśrednionej wysokości gmin Powiatu Zamojskiego, natomiast znaczącą dysproporcję można zauważyć w odniesieniu do Gmin Lubelszczyzny, w roku 2006 ta różnica wyniosła ponad 260 zł.

Tabela 42. Wydatki na jednego mieszkańca

Nazwa	2000 r.	2001 r.	2002 r.	2003 r.	2004 r.	2005 r.	2006 r.
Gmina Skierbieszów							
ogółem	-	-	1 293,16	1 344,66	1 357,83	1 539,97	1 831,64
na oświatę i wychowanie	-	-	678,04	701,86	649,45	646,83	669,08
na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	-	-	17,27	17,29	25,06	28,14	30,28
Gminy - Powiatu Zamojskiego							
ogółem	-	-	1 230,41	1 263,50	1 413,21	1 528,41	1 830,51
na oświatę i wychowanie	-	-	648,88	668,59	703,65	716,88	735,13
na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	-	-	22,93	22,74	25,30	30,86	37,82
Gminy - Województwo Lubelskie							
ogółem	-	-	1 488,92	1 503,85	1 656,88	1 806,58	2 091,70
na oświatę i wychowanie	-	-	623,45	663,04	761,82	782,14	819,79
na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	-	-	36,94	40,81	41,60	47,25	60,07

Źródło. GUS, Bank Danych Regionalnych

Największą grupę wydatków Gminy Skierbieszów stanowią wydatki związane z oświatą i wychowaniem. W latach 2000 – 2006 kształtowały się na poziomie około 55% w roku 2000 r. wydatków ogółem i spadł do poziomu 36,50% w 2006 r. Kolejną bardzo znaczącą grupą wydatkowanych środków związana jest z wydatkami w obszarze „pomocy społecznej i pozostałymi zadaniami w zakresie polityki społecznej”. W ramach tej grupy wydatków jest widoczna stała tendencja wzrostowa. W roku 2006 wysokości tych wydatków sięgnęła kwoty 1 979 738 zł, co stanowiło 19,29% budżetu. Dla porównania w roku 2000 r. wydatki te kwotowo wyniosły 544 217 zł co stanowiło 8,69% rozchodów Gminy.

W zakresie wydatków rodzajowych największe obciążenie wydatków Gminy stanowią „wydatki bieżące”. W zależności od roku budżetowego kształtują się one na wysokości od 69,45% w 2000 r. i sięgają szczytowa wartość w roku 2003 r. stanowiąc 70,56 %

Począwszy od roku 2004 obserwowalna jest korzystna stała tendencja spadkowa tych wydatków. W roku 2006 stanowiły one 63,31% wydatków.

Wydatki inwestycyjne Gminy Skierbieszów w poszczególnych latach analizowanego okresu utrzymują się na podobnej wysokości kwotowej, natomiast procentowy udział tych wydatków stale spada. Wydatki inwestycyjne stanowiły 20,11 % budżetu w roku 2000 r. natomiast w roku 2006 r. spadły do poziomu 15,71% ogółu budżetu.

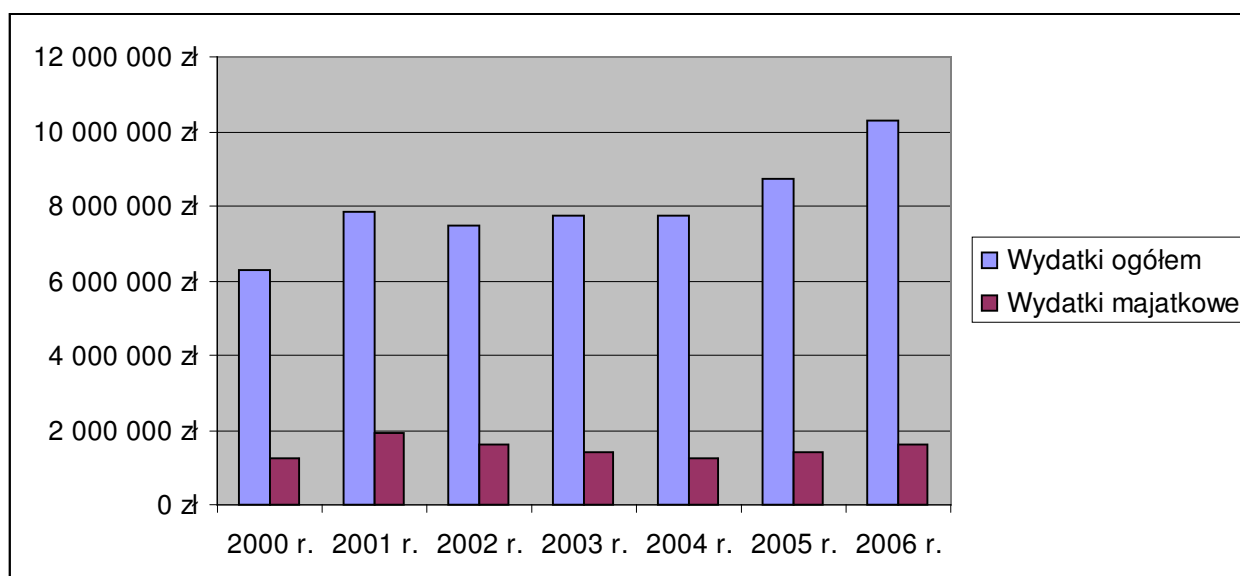
Kwoty wydatków budżetu Gminy Skierbieszów według rodzajów i wybranych działów przedstawia poniższa tabela:

Tabela 43. Wydatki budżetu wg działów

Nazwa	2000 r.	2001 r.	2002 r.	2003 r.	2004 r.	2005 r.	2006 r.
Wydatki ogółem	6 261 704	7 828 207	7 473 193	7 753 320	7 745 036	8 730 111	10 264 503
wydatki wg rodzajów							
Dotacje	86 000	0	0	3 500	160 331	160 500	170 700
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	535 573	693 943	836 649	747 455	744 029	1 184 550	1 986 357
Wydatki bieżące jednostek budżetowych	4 348 713	4 978 424	4 785 231	5 470 840	5 400 843	5 872 371	6 396 065
Wydatki majątkowe	1 259 053	1 926 064	1 609 506	1 394 553	1 255 905	1 382 856	1 612 994
Pozostałe wydatki	32 365	229 776	241 807	136 972	183 928	129 834	98 387
wydatki wg wybranych działów							
Wydatki na rolnictwo i łowiectwo	261 183	223 349	356 629	246 738	210 897	181 092	23 867
Transport i łączność	405 775	480 616	322 096	442 808	508 753	761 977	1 454 635
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	246 778	587 823	486 032	580 008	671 966	845 562	823 028
Gospodarka mieszkaniowa	58 997	0	0	0	0	0	0
Oświata i wychowanie	3 443 500	4 217 195	3 918 399	4 046 905	3 704 455	3 666 870	3 749 527
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	98 153	99 338	99 800	99 700	142 960	159 500	169 700
Ochrona zdrowia	30 320	35 171	29 545	36 161	32 111	32 404	32 003
Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	544 217	597 449	693 598	642 716	718 770	1 106 968	1 979 738
Kultura fizyczna i sport	34 353	39 456	35 018	40 501	0	0	0
Administracja publiczna	829 971	998 445	1 034 154	1 118 257	1 088 580	1 098 621	1 265 206

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Regionalnych

Poniższy wykres obrazuje wysokość wydatków ogółem w stosunku do wydatków inwestycyjnych Gminy. Najniższy poziom wydatków inwestycyjnych wystąpił w roku 2006 i stanowił 15,71 % wydatków. Najwyższy poziom procentowy wydatków zanotowano w 2001 r. gdzie sięgnęły one wysokości 24,60 % wydatków ogółem. Uśredniony wynik wysokości wydatków inwestycyjnych Skierbieszowa w latach 2000 -2006 kształtuje się na poziomie około 18,86 % ogółu wydatków.

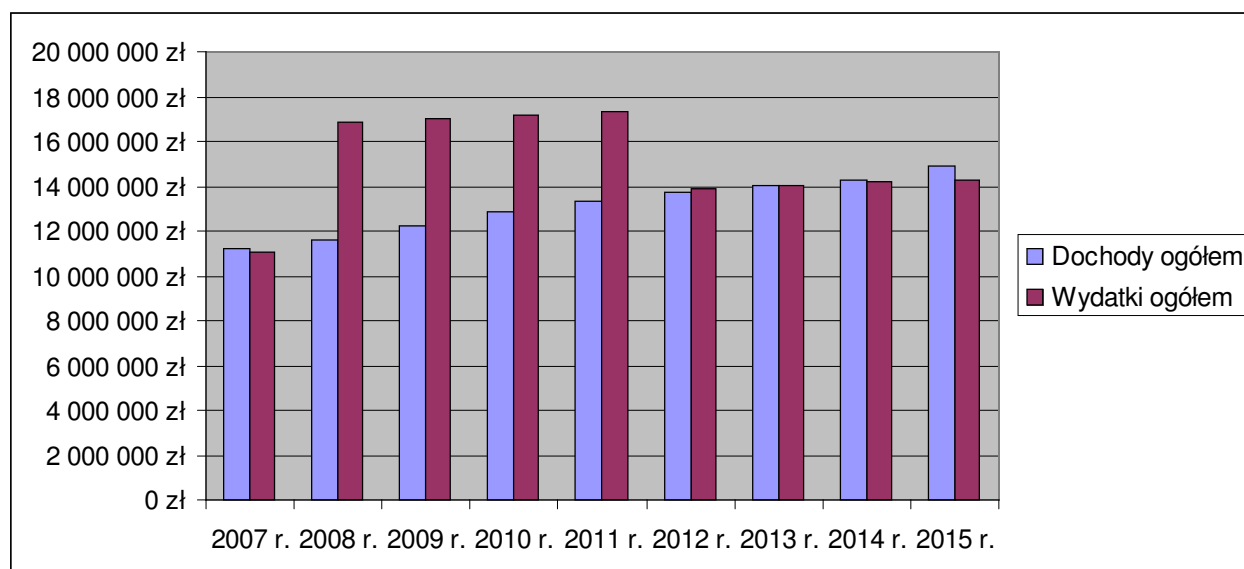
Wykres 14. Porównanie wydatków ogółem do wydatków inwestycyjnych gminy

W analizowanym okresie 2007-2015 na podstawie obserwacji lat poprzednich oraz w odniesieniu do przesłanek wynikających ze strategii rozwoju, założono prognozę struktury dochodów i wydatków w perspektywie najbliższych ośmiu lat. Zakłada się, że dochody Gminy w tym okresie wzrosną o około 32 % w stosunku do dochodów w roku 2007

Analiza wydatków została oparta o te same kryteria oceny i ich wzrost został oszacowany do kwoty ok. 17 mln w latach 2008 - 2011 zł, co będzie związane ze znacznym nasileniem wydatków inwestycyjnych w związku z przystąpieniem do realizacji zadań wynikającej z WPI . Pomimo wzrostu wydatków w początkowym okresie ocenia się, iż w latach 2012 - 2015 nastąpi zmniejszenie poziomu wydatków i wysokość dochodów wzrośnie do poziomu, w którym gmina nie będzie miała deficytu budżetowego.

Tabela 44. Prognoza dochodów i wydatków Gminy na lata 2008 – 2015

	2007 r.	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.
Dochody ogółem	11 239 545	11 641 298	12 223 363	12 834 531	13 347 912	13 748 350	14 023 317	14 303 783	14 875 934
Wydatki ogółem	11 066 340	16 851 599	17 020 115	17 190 316	17 362 219	13 889 775	14 028 673	14 168 960	14 310 650

Wykres 15. Analiza porównawcza wysokości dochodów i wydatków gminy.

1.10.2. Planowanie strategiczne

Planowanie strategiczne jest sformalizowanym procesem długofalowego planowania stosowanego do określania i realizacji celów rozwoju społeczno-gospodarczego. Celem planowania strategicznego jest zapewnić konsekwentnego ukierunkowania działalności i wyznaczenia jasno określonych zadań i metod jego rozwoju.

Na poziomie krajowym i wojewódzkim planowanie strategiczne nabrało szczególnego znaczenia po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Od jakości opracowanych instrumentów planowania strategicznego w dużym stopniu zależało, i nadal zależy, efektywne wsparcie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski i jej regionów ze środków Unii Europejskiej, w tym z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Stąd też, na szczeblu krajowym na lata 2004 – 2006 sporządzono chociażby Narodowy Plan Rozwoju 2004 -2006 oraz Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004 – 2006. W obecnym okresie programowania podstawowymi dokumentami strategicznymi określającymi cele i priorytety polityki rozwoju w perspektywie najbliższych lat oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewniać, będą Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 oraz Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia.

Na szczeblu regionalnym, obowiązek sporządzenia strategii rozwoju leży w gestii samorządu województwa. W latach 2007 – 2013 każde z szesnastu województw będzie realizowało własny program operacyjny, finansowany przez Europejski Funduszu Rozwoju Regionalnego. W województwie lubelskim, oprócz Regionalnego Programu Operacyjnego, opracowano takie dokumenty strategiczne jak:

- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020
- Studium programowo - przestrzenne rozwoju obszarów nadgranicznych w województwie lubelskim

Rozwój jednostek samorządowych niższego szczebla również wymaga przygotowania kompleksowych dokumentów planistycznych.

Dokumenty strategiczne opracowane przez Gminę Skierbieszów:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Skierbieszów – Uchwała Nr XXV/168/2002 Rady Gminy Skierbieszów z dnia 28 lutego 2002 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Skierbieszów – Uchwała Nr XXVIII/221/2006 Rady Gminy Skierbieszów z dnia 30 czerwca 2006 r.
- Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Skierbieszów.

1.10.3. Promocja Gminy

Główną jednostką odpowiedzialną za promocję jest Gminny Ośrodek Kultury w Skierbieszowie. Do podstawowych zadań Gminnego Ośrodka Kultury należy:

- organizowanie różnorodnych form edukacji kulturalnej i wychowania przez sztukę,
- stwarzanie warunków dla amatorskiego ruchu artystycznego, kół i klubów zainteresowań, sekcji i zespołów,
- organizowanie koncertów, wystaw, odczytów, imprez artystycznych, rozrywkowych, turystycznych,
- upowszechnianie dorobku i osiągnięć GOK poprzez prezentację i popularyzację twórców ludowych i zespołów amatorskich ruchu artystycznego,
- współdziałanie z instytucjami i organizacjami społecznymi w zakresie lepszego zaspokajania potrzeb kulturalnych mieszkańców.

Promocja gminy za pośrednictwem Gminnego Ośrodka Kultury to przede wszystkim organizacja szeregu imprez kulturalnych o zasięgu lokalnym jak i regionalnym.

Dodatkowo w gminie Skierbieszów jest wydzielone stanowisko pracy ds. promocji i rozwoju gminy. Promocja gminy odbywać się będzie poprzez umieszczanie artykułów promujących gminę w lokalnej prasie: Tygodnik Zamojski, Kronika Tygodnia, Kurier Lubelski, biuletynach informacyjnych: Panorama Firm oraz innych mediach, Katolickie Radio Zamość, Radio ESKA, prowadzenie samorządowego portalu internetowego.

1.10.4. Kapitał społeczny – działalność organizacji pozarządowych

Aktywność podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego jest istotną cechą społeczeństwa demokratycznego, elementem spajającym i aktywizującym społeczność lokalną. W celu osiągnięcia obopólnych korzyści niezbędna jest również długoterminowa współpraca sektora samorządowego i pozarządowego.

Aktywność społeczna w Gminie Skierbieszów nosi bardzo specyficzne znamiona, co przejawia się w faktach:

- na terenie Gminy działa stosunkowo duża liczba organizacji kombatanckich,
- brak jest form aktywności, które są charakterystyczne dla terenów wiejskich tj. Koła Gospodyń Wiejskich.

Do najprężniejszych i najliczniejszych organizacji pozarządowych należą organizacje kombatanckie, których funkcjonowanie jest związane z tragiczną przeszłością Gminy i samego Skierbieszowa, w którym rozpoczęto 27 listopada 1942 r. zaczęto akcję wysiedleńczą Zamojszczyzny. Na tym polu działa, aż pięć organizacji:

1. Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych – Zarząd Koła w Skierbieszowie
2. Polski Związek byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych – koło terenowa w Skierbieszowie
3. Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej – koło rejonowe w Skierbieszowie
4. Stowarzyszenie Dzieci Ofiar Wojny 1939 – 1945 Ziemi Zamojskiej – oddział Gminy Skierbieszów
5. Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów – koło Gminne w Skierbieszowie

Mówiąc o aktywności społecznej należy również wspomnieć o takich wydarzeniach i inicjatywach, które są organizowane przez pracowników samorządu, bądź nauczycieli, a które ukierunkowane są na pobudzenie aktywności i rozwój społeczności lokalnych.

Należy tutaj wspomnieć przede wszystkim o:

1. Organizowanym Jarmarku „Kiliana”,
2. Konkursach plastycznych,
3. Prowadzeniu Galerii Łącznik,
4. Podpisanie porozumienia o współpracy z samorządem miasta Kamień Koszyrski i gminą Pniewno na Ukrainie,
5. Chór Legion, którego członkami jest 18 osób w wieku emerytalnym, działający przy Gminnym Ośrodku Kultury

6. Dodatkowo na terenie Gminy działają trzy zespoły śpiewaczy (w miejscowościach: Dębowiec, Wysokim i Kolonia Wiszenki), w których uczestniczą osoby starsze. Łączna liczba członków tych zespołów oceniana jest na 25 osób.

Oprócz działalności organizacji kombatanckich i aktywności samorządu terytorialnego pewną aktywność wykazują również Caritas działający przy parafii rzymskokatolickiej w Skierbieszowie oraz Fundacja na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Potrzebujących Pomocy „Otwórzmy Swoje Serca” z siedzibą w Zamościu. Aktywność tego ostatniego ukierunkowana jest na utworzenie warsztatów terapii zajęciowej na terenie Gminy Skierbieszów.

2 CZĘŚĆ 2. ANALIZA SWOT

Celem analizy SWOT jest wskazanie istotnych słabych i mocnych stron Gminy, jakie wynikają z istniejącego stanu jej zagospodarowania i z dotychczas osiągniętego poziomu rozwoju, z cech środowiska przyrodniczego oraz ze struktury społeczno - demograficznej. Słabe strony są cechami niekorzystnymi dla dalszego rozwoju Gminy natomiast mocne strony są czynnikami w różnym stopniu sprzyjającymi rozwojowi.

Wynikiem analizy SWOT jest kwalifikacja znaczenia słabych i mocnych stron Gminy Skierbieszów, jako zagrożeń i szans na pobudzenie dalszego jej rozwoju i doprowadzenie do uruchomienia samoczynnych mechanizmów rozwojowych, to znaczy mechanizmów pozostających poza aktywnym oddziaływaniem władz samorządowych Gminy. Zagrożenia wynikają z wielu słabych stron i z negatywnych uwarunkowań zewnętrznych, często połączonych między sobą. Szanse są oparte na mocnych stronach, ich połączonym działaniu w przyszłości oraz na współdziałaniu z nimi wielu korzystnych uwarunkowań zewnętrznych.

Ocenie Gminy w kategoriach słabych i mocnych stron oraz zagrożeń i szans poddano wszystkie dziedziny i kwestie opracowane w diagnozie stanu istniejącego, a mające największe znaczenie dla rozwoju Gminy Skierbieszów. W poniższym zestawieniu umieszczono najważniejsze z nich.

POŁOŻENIE, WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA	
Mocne strony	Słabe strony

<ul style="list-style-type: none"> • Strategiczne położenie Gminy w niedalekiej odległości od ośrodków miejskich (Zamość, Krasnystaw, Lublin, Chełm). • Wolne tereny rekreacyjne do rozwoju różnych form turystyki (w tym agroturystyki), • Położenie w obszarze transgranicznym Euroregionu „Bug” • 	<ul style="list-style-type: none"> • Słabe powiązania z innymi ośrodkami w regionie
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost znaczenia wschodniej granicy państwowej w ramach członkostwa w Unii Europejskiej, zwłaszcza po wejściu Polski do systemu Schengen 1 stycznia 2008 r. Wzrost atrakcyjności Skierbieszowa jako gminy w obszarze o wyjątkowych walorach krajobrazowo - przyrodniczych • Możliwość skorzystania z funduszy Unii Europejskiej • Wykreowanie pozytywnego wizerunku Gminy Skierbieszów jako ważnego ośrodka o rozwiniętych funkcjach produkcyjnych i usługowych • Wykorzystanie położenia przygranicznego gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • Nieskuteczne wykorzystanie korzyści położenia Gminy na obszarach o wysokich walorach krajobrazowo - przyrodniczych • Zaniedbania w realizacji powiązań komunikacyjnych obszarów Lubelszczyzny, w tym Gminy Skierbieszów, z innymi regionami w Polsce • Peryferyzacja obszarów transgranicznych, w tym Gminy Skierbieszów • Niewykorzystanie środków zewnętrznych na realizację projektów (w tym na skutek barier administracyjnych, prawnych, finansowych)
SFERA SPOŁECZNA	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • W miarę stabilna liczba mieszkańców, co wyróżnia Gminę Skierbieszów na tle powiatu zamojskiego i województwa lubelskiego, w przypadku których notuje się systematyczny spadek liczby ludności. • Dodatnie saldo migracji 	<ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom kapitału społecznego w gminie (słaba aktywność społeczna, niski poziom czytelnictwa, słaba świadomość ekologiczna mieszkańców Brak wystarczającej ilości miejsc pracy • Słaby technicznie stan szkół • Niski poziom informatyzacji szkół • Stosunkowo niski poziom wykształcenia mieszkańców

	<ul style="list-style-type: none"> • Brak perspektyw dla młodzieży • Bierność i akceptacja bezrobocia
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury i usług społeczeństwa informacyjnego • Możliwość wykorzystania dyspozycyjnej siły roboczej. • Wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez programy stypendialne, podniesienie jakości kształcenia. • Wykorzystanie możliwości wsparcia programów prospołecznych dotacjami zewnętrznymi, w tym z funduszy europejskich. • Doksztalcanie rolników • Aktywność organizacji pozarządowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Proces starzenia się ludności gminy co oznacza szybszy wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym. • Odptyw wykształconej młodzieży z gminy • Osłabienie potencjału intelektualnego ze względu na duży odptyw wykształconego społeczeństwa • Postępujące ubożenie społeczeństwa w wyniku braku dochodów i zwiększenie liczby osób zagrożonych patologiami społecznymi. • Niedostosowanie kwalifikacji zawodowych do wymagań rynku pracy. • Niewiara i niechęć mieszkańców do poprawy swojej sytuacji życiowej (połączona ze zwiększającą się zależnością mieszkańców od pomocy społecznej).
SFERA GOSPODARCZA	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Proinwestycyjna polityka władz lokalnych w oparciu o środki własne i pomocowe. • Względnie tania siła robocza. • Systematyczny wzrost liczby pracujących 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozdrobnienie gospodarstw rolnych oraz ich niska dochodowość • Brak rozwiniętego zaplecza do skupu i przetwarzania produktów rolnych, • Słabo rozwinięty sektor przedsiębiorczości pozarolniczej , • Brak uzbrojonych terenów dla działalności gospodarczej • Brak bazy obiektowej dla rozwoju zorganizowanej działalności handlowej • Brak bazy przetwórczej

	<ul style="list-style-type: none"> • Brak organizacji zbytu produktów rolnych • Brak ukształtowanej infrastruktury ekonomicznej (instytucji otoczenia biznesu) • Niski poziom wyposażenia w infrastrukturę obsługującą bezpośrednio rozwój małej i średniej przedsiębiorczości • Brak działań z zakresu kumulowania kapitału z kilku źródeł (w tym Partnerstwo Publiczno Prywatne). • Brak na terenie gminy organizacji prowadzącej kompleksowe działania na rzecz rozwoju gospodarczego. • Niedostateczna informacja i promocja gminy pod względem atrakcyjności inwestycyjnej • Małe zasoby finansowe ludności, brak kapitału lokalnego rzutującego na tempo rozwoju przedsiębiorczości • Brak wiedzy i doświadczenia w prowadzeniu własnej działalności
Szanse	Zagrożenia

<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja i postępująca specjalizacja rolnictwa, w tym rozwój rolnictwa niszowego (np. rolnictwa ekologicznego, rolnictwa produkującego na potrzeby sektora produkującego energię odnawialną), • Wykorzystanie środków unijnych na tworzenie, rozbudowę i modernizację infrastruktury służącej rozwojowi gospodarczemu i na rozwój gospodarczej współpracy transgranicznej. • Rozwój instytucji partnerstwa publiczno-prywatnego i możliwości finansowania projektów rozwojowych w gminie • Wprowadzenie kompleksowego systemu promocji gospodarczej i obsługi inwestora. 	<ul style="list-style-type: none"> • Utrzymująca się niska atrakcyjność inwestycyjna gminy połączona z niskim napływem inwestycji krajowych i zagranicznych. • Niski stopień nakładów inwestycyjnych połączony z niskim napływem bezpośrednich inwestycji. • Trudności przedsiębiorstw w pozyskaniu środków z funduszy strukturalnych i dostępnych instrumentów wsparcia oraz niska zdolność współfinansowania projektów inwestycyjnych. • Odpływ z gminy zasobów ludzkich o wysokich kwalifikacjach. • Obniżanie się konkurencyjności gminy spowodowane między innymi niskim standardem infrastruktury, niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości i turystyki
---	--

KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE, TURYSTYKA I REKREACJA	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Tereny o czystym środowisku oraz istniejące otoczenie o walorach krajobrazowych, będące szansą na rozwój turystyki krajoznawczej, turystyki kwalifikowanej, agroturystyki itp. • Wielokulturowe dziedzictwo reprezentowane przez zachowane zabytki. • Dobre warunki rozwoju rekreacji dla mieszkańców i turystów. • Atrakcyjność przyrodnicza i kulturowa gminy (stanowiąca podstawę do rozwijania branż turystycznej i rekreacyjnej) 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak zaplecza infrastrukturalnego i środków dla rewitalizacji i ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego. • Słaba baza turystyczna, w tym niewystarczająca ilość obiektów noclegowych i gastronomicznych. • Niewystarczające wyposażenie w urządzenia i właściwie zagospodarowane tereny rekreacyjne • Brak instytucji obsługi ruchu turystycznego • Niewystarczająca promocja gminy pod względem turystyki oraz walorów kulturowych i środowiskowych.
Szanse	Zagrożenia

<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój turystyki, agroturystyki i rekreacji w oparciu o istniejące walory naturalne, obiekty zabytkowe i kulturowe • Podstawy do budowy kapitału kulturowego (tradycje organizowania festiwali i imprez kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych) • Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do rozwoju turystyki. • Pozyskanie środków pomocowych na remonty, renowację i rewaloryzację obiektów dziedzictwa kulturowego. • Pozyskanie środków pomocowych na działania promocyjne. • Pomoc państwa w ochronie i odnowie zabytków. • Podniesienie atrakcyjności turystycznej w oparciu o istniejące walory naturalne (Skierbieszowski Park Krajobrazowy), obiekty zabytkowe i kulturowe. • Rozwój rozrywki tematycznej i imprez opartych na możliwościach regionu – przyroda, kultura, rzemiosło, folklor. • Transgraniczna integracja systemów szlaków turystycznych • Rosnące zainteresowanie turystyką kwalifikowaną, biznesową, ekologiczną i agroturystyką. • Prognozowany wzrost zapotrzebowania na produkty i usługi turystyczne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Podobna atrakcyjność sąsiednich terenów • Konkurencja na rynku usług agroturystycznych • Brak kapitału hamujący rozwój infrastruktury turystycznej.
--	---

SFERA INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I TECHNICZNEJ

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Zorganizowany system wywozu odpadów 	<ul style="list-style-type: none"> • Zła jakość dróg gminnych. • Niedostateczne oświetlenie ulic. • Niski poziom bezpieczeństwa ruchu (niebezpieczne skrzyżowania, brak chodników, słaba widoczność, niewystarczające oznakowanie dróg)

	<ul style="list-style-type: none"> • Brak ścieżek rowerowych • Niedostateczna infrastruktura techniczna (brak ujęć wody i sieci wodociągowej, kanalizacji, gazyfikacji przewodowej) • Niski stopień skanalizowania gminy • Słaby rozwój telekomunikacji, w tym niedostateczny dostęp do Internetu • Zły stan techniczny obiektów komunalnych • Brak kompleksowej teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie dla działań związanych z rozwojem budownictwa mieszkaniowego • Modernizacja oraz rozbudowa sieci dróg krajowych i wojewódzkich. • Dalsza rozbudowa infrastruktury technicznej w tym kanalizacyjnej oraz drogowej w celu stworzenia warunków rozwoju • Wykorzystanie dostępnych środków unijnych na rozbudowę i modernizację infrastruktury. • Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci i urządzeń wodno-kanalizacyjnych. • Większe możliwości rozwoju gospodarczego terenów wyposażonych w infrastrukturę techniczną. • Dynamiczny rozwój sieci internetowej i komputeryzacji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak środków krajowych i regionalnych na budowę kluczowej infrastruktury transportowej. • Dalsze pogarszanie się stanu technicznego dróg. • Transgraniczna peryferyzacja obszarów w przypadku opóźnień w powstawaniu nowych połączeń drogowych.

3 CZĘŚĆ 3. MISJA, CEL NADRZĘDNY, CELE POŚREDNIE I OPERACYJNE

Wizja rozwoju powinna odpowiedzieć na pytanie, jak będzie wyglądała sytuacja społeczno-gospodarcza gminy po upływie danego okresu czasu i wskutek przeprowadzenia działań strategicznych. Rozwój gminy jest złożonym procesem i zależy od bardzo wielu czynników. Mieszkańcy Gminy Skierbieszów oczekują zmian, które doprowadzą do wzrostu standardu życia. Temu celowi ma służyć strategia rozwoju Gminy, która z kolei powinna być spójna z polityką rozwojową państwa, województwa i powiatu.

Przeprowadzona analiza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Skierbieszów wskazała na jej podobieństwo z wieloma innymi gminami wiejskimi Lubelszczyzny. Podstawą gospodarowania jest nieefektywne rolnictwo o niskim poziomie produkcji towarowej, generujące ukryte bezrobocie i nie zapewniające odpowiednio wysokich dochodów. Dodatkowo braki w podstawowej infrastrukturze oraz informacji gospodarczej nie zachęcają potencjalnych inwestorów do lokowania zakładów na obszarze gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007 – 2015 zawiera trzyszczeblowy układ celów, podporządkowanych realizacji określonej misji Strategii. Wybór misji i celów Strategii odzwierciedla z jednej strony aspiracje rozwojowe Gminy, z drugiej zaś wynika z analizy mocnych i słabych stron Gminy, a także jej zewnętrznych uwarunkowań rozwoju. Cele Strategii tworzą uporządkowaną i spójną strukturę hierarchiczną, na którą składają się:

- **Misja Gminy Skierbieszów** – odnosząca się do głównej idei dokumentu Strategii i wskazująca na pożądaný stan, do jakiego należy dążyć wdrażając poszczególne cele Strategii;
- **Generalny cel strategiczny (nadrzędny)** – określający główny kierunek działań prorozwojowych Gminy ze wskazaniem dwóch podstawowych zasad osiągnięcia celu nadrzędnego;
- **Cele pośrednie (priorytety)** – prowadzące do osiągnięcia celu nadrzędnego i będące w istocie rzeczy osiami rozwoju Gminy (priorytetami);
- **Cele operacyjne** – zdefiniowane dla każdego z priorytetów i precyzujące w jaki sposób poszczególne priorytety będą wdrażane za pomocą określonych działań lub grup działań.

3.1. Misja Gminy Skierbieszów do 2015 r.

Misja strategii jest odpowiedzią na pytanie o zasadniczym znaczeniu, po co jest opracowana i wdrażana strategia wspomagająca rozwój Gminy. Misja wyraża główny motyw działań na rzecz rozwoju, określonych w strategii. Wszystkie inne cele są podporządkowane misji. Stąd też nazywa się je celami strategicznymi. Uwzględniając motywy mieszkańców, uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne a także specyfikę naszych czasów - przynależność Polski do Unii Europejskiej a zatem możliwość korzystania z funduszy strukturalnych tej organizacji, wizję rozwoju Gminy Skierbieszów wyraża się następującym hasłem:

Gmina Skierbieszów - atrakcyjne miejsce zamieszkania, wypoczynku i przedsiębiorczości – centrum zrównoważonego i trwałego rozwoju, gmina bezpieczna i czysta, bogata w walory krajobrazowe i przyrodnicze.

Misja została oparta na motywach marketingu gminnego prowadzącego do wzrostu atrakcyjności życia i inwestowania w gminie. Misja wywołuje układ podporządkowanych jej celów strategicznych, w tym cel generalny, priorytetowe kierunki działań i podporządkowane im cele szczegółowe.

3.2. Generalny (nadrzędny) cel strategiczny

Generalny cel strategiczny wytycza główny kierunek wspomagania rozwoju Gminy. Ma bezpośrednio lub pośrednio wywoływać rozwój wszystkich oczekiwanych w Gminie funkcji zewnętrznych i lokalnych.

Celem generalnym Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007 – 2015 jest:

Spółeczno-gospodarczy rozwój Gminy powiązany z ochroną środowiska krajobrazowego i przyrodniczego poprzez zwiększenie konkurencyjności Gminy i maksymalne wykorzystanie jej wewnętrznych potencjałów rozwojowych.

Cel nadrzędny składa się z dwóch zasadniczych części: opisu pożądanego stanu, do jakiego należy dążyć realizując Strategię (społeczno-ekonomiczny rozwój Gminy) oraz wskazania metody czy też drogi dojścia do tego stanu (zwiększenie konkurencyjności Gminy oraz maksymalne wykorzystanie jej wewnętrznych potencjałów.)

Uzasadnienie wyboru celu generalnego

W Strategii proponuje się, aby osiągnięcie celu generalnego było oparte na zwiększaniu szeroko rozumianej konkurencyjności Gminy oraz maksymalnym wykorzystaniu jej wewnętrznych potencjałów rozwojowych

Zwiększenie konkurencyjności regionów (województw) jest jednym z głównych celów polskiej i europejskiej polityki regionalnej, co znajduje swoje odzwierciedlenie w odpowiednich dokumentach strategicznych UE i Polski (*Patrz: Część IV*). W Strategii Rozwoju Kraju 2007 – 2015 jako jeden z priorytetów wskazuje się „Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej”, a jednym z podstawowych kierunków działań w tym kierunku jest „podniesienie konkurencyjności polskich regionów”. Również w dokumencie „Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013” wśród celów horyzontalnych wymienia się „wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”. Zwiększenie konkurencyjności województwa lubelskiego zależy z kolei od skutecznego rozwoju i zwiększania konkurencyjności i atrakcyjności poszczególnych powiatów, miast i gmin, a więc m.in. Gminy Skierbieszów.

Z kolei wykorzystanie wewnętrznych potencjałów rozwojowych Gminy wynika z jednej z głównych zasad polityki regionalnej państwa wobec regionów. Znajduje to swoje pełne odzwierciedlenie między innymi w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007 – 2013, gdzie jako jeden z celów strategicznych wskazuje się „wspieranie podejmowania zróżnicowanych przedsięwzięć rozwojowych przy lepszym wykorzystaniu potencjałów endogenicznych regionów”.

Warunkiem wzrostu rangi Gminy jest jej rozwój w oparciu o jej kluczową siłę rozwojową – bogactwo krajobrazowe i przyrodnicze. Rozwój gospodarczy gminy w obszarze turystyki i agroturystyk, rozwój bazy ekonomicznej, poprawa standardów funkcjonowania Gminy i jej wizerunku jako atrakcyjnego ośrodka zamieszkania i inwestowania to główne wyzwania jakie stoją w najbliższych latach przed władzami i mieszkańcami gminy. Z tych oczekiwań wprost wynikają priorytety rozwojowe. Jedną z funkcji strategii jest doprowadzenie gminy do daleko idącej samoczynności rozwojowej, polegającej na zmniejszaniu potrzeb działań interwencyjnych głównie na rzecz sprawnej gospodarki rynkowej.

3.3. Cele pośrednie prowadzące do osiągnięcia celu generalnego – priorytety rozwoju Gminy Skierbieszów.

Cel nadrzędny Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów będzie możliwy do osiągnięcia poprzez realizację pięciu celów pośrednich, będących w istocie rzeczy priorytetami Strategii.

Priorytety rozwojowe są wypadkową uwarunkowań wewnętrznych rozwoju, wskazanych w analizie SWOT i uwarunkowań zewnętrznych określonych w celach strategicznych dokumentów wyższego, w tym: Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego, Strategii

Rozwoju Kraju 2007 – 2015, Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007 – 2013.

Podkreślenia wymaga fakt, że granica pomiędzy poszczególnymi priorytetami jest płynna tzn. zrealizowanie działań służących osiągnięciu jednego z priorytetów ma bezpośredni lub pośredni wpływ na realizację innego priorytetu. Oczekiwany rozwój społeczno-gospodarczy gminy będzie możliwy pod warunkiem, że podejmie się równoczesne działania w ramach wszystkich zdefiniowanych niżej priorytetów.

Priorytetami rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007-2015 są:

Priorytet 1. Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców.

Działania w ramach tego priorytetu służyć mają przede wszystkim podniesieniu standardu życia mieszkańców Gminy. Ich realizacja będzie miała jednak szersze oddziaływanie ponieważ poprawią się również warunki prowadzenia działalności gospodarczej oraz rolniczej. W ten sposób inicjatywy podejmowane w ramach tego Priorytetu przyczynią się do realizacji Priorytetu 2 i 3. Ponadto, ich przeprowadzenie jest niezbędne dla zwiększenia atrakcyjności turystycznej i kulturalnej Gminy, czyli pośrednio służą realizacji Priorytetu 5.

Priorytet 2. Stworzenie warunków restrukturyzacji rolnictwa oraz aktywizacja ludności wiejskiej.

Działania w ramach tego Priorytetu powinny doprowadzić do podniesienia opłacalności produkcji rolnej, restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa, zwiększenia konkurencyjności i dochodowości działalności rolniczej i leśnej oraz aktywizacji ludności wiejskiej, zwłaszcza w zakresie pozyskiwania środków w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Priorytet 3. Kreowanie wizerunku Gminy jako obszaru o ważnych funkcjach turystyki, rekreacji i kultury.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz kulturowe Gminy nie są obecnie należycie wykorzystane. Promowanie atutów rozwojowych Gminy: turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych, inwestycyjnych oraz aktywne działania w przyciąganiu inwestycji z zewnątrz powinno stanowić podstawę prowadzonej w Gminie efektywnej polityki rozwoju. Realizacja tego Priorytetu pozwoli na uzyskiwanie istotnych dochodów przez mieszkańców w sektorach turystyki, agroturystyki, rekreacji.

**Priorytet 4.   *Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i aktywności
pozarolniczej***

Działania w ramach tego Priorytetu mają służyć tworzeniu warunków dla powstawania nowych przedsiębiorstw oraz wzmocnienia już funkcjonujących na terenie Gminy. Powinny doprowadzić do pokonania barier mentalnych, finansowych i organizacyjnych tkwiących w mieszkańcach i ograniczających ich przedsiębiorczość. W efekcie Priorytet ten powinien prowadzić do ograniczenia zjawisk bezrobocia, migracji ludności oraz innych niekorzystnych trendów demograficznych. Wśród działań wspierających rozwój przedsiębiorczości będzie m.in. różnicowanie gospodarki wiejskiej w kierunku działalności nierolniczej czy też tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, czyli działania wdrażane w ramach Priorytetu 2. Dla przyspieszenia rozwoju gospodarczego gminy konieczne jest też przyciągnięcie inwestorów zewnętrznych. W sytuacji nasilającej się konkurencji lokalizacja inwestycji uzależniona jest od oferowanych warunków, w tym: stosowanych ulg podatkowych, dostępności odpowiednich kadr, a także dostępu do podstawowej infrastruktury. Rozwój lokalnej gospodarki powinien bazować głównie na naturalnych walorach gminy oraz bliskości miasta Zamość.

Priorytet 5.   *Rozwój kapitału ludzkiego, zwiększenie świadomości obywatelskiej i integracji społecznej.*

Na postęp ekonomiczny coraz większy wpływ ma jakość zasobów ludzkich. Rozwój gospodarczy musi być bezwzględnie wspierany przez efektywne wykorzystanie zasobów pracy. Rozwój przedsiębiorczości, powstawanie mikroprzedsiębiorstw oraz restrukturyzacja rolnictwa wymaga wykwalifikowanych zasobów ludzkich. Lepiej wykształceni i wykwalifikowani ludzie łatwiej poruszają się po współczesnym rynku pracy i działalności gospodarczej. Wykształcone, świadome społeczeństwo jest bardziej otwarte na zmiany, chętniej podejmuje ryzyko, współpracuje i jest bardziej skłonne do zachowań altruistycznych. Niestety, poziom wykształcenia mieszkańców gminy nie należy do najwyższych, dlatego też konieczne są wysiłki na rzecz uzupełniania kwalifikacji zawodowych mieszkańców oraz dbania o jakość kształcenia dzieci i młodzieży.

Z drugiej strony należy podjąć działania na rzecz zatrzymania na obszarze gminy osób wykształconych i aktywnych. Podstawową zachętą są oczywiście miejsca pracy, ale obecnie coraz większego znaczenia nabiera otoczenie, w jakim się mieszka i stosunki panujące w danej społeczności. Dlatego niezwykle istotne jest budowanie w mieszkańcach przywiązania do regionu i gminy oraz kształtowanie lokalnej tożsamości.

3.4. Cele operacyjne w dziedzinach działań wspierających rozwój Gminy.

Grupa celów operacyjnych jest kolejną konkretyzacją celów strategicznych wyższego rzędu, w tym celu generalnego i priorytetów rozwojowych. Stanowi podstawę programowania operacyjnego na szczeblu administracji lokalnej. W miarę potrzeb ich zestaw powinien być cyklicznie aktualizowany w ramach wybranych pięciu priorytetów.

PRIORYTET 1. POPRAWA WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

Warunki i jakość życia warunkowane są przede wszystkim od funkcjonowania infrastruktury o odpowiedniej gęstości i jakości. Chodzi tu o infrastrukturę techniczną oraz społeczną. Infrastruktura techniczna określa techniczne warunki funkcjonowania i rozwoju Gminy Skierbieszów, w tym funkcji produkcyjnych i usługowych. Infrastruktura społeczna warunkuje zaspokajanie podstawowych potrzeb mieszkańców Gminy w zakresie powszechnej edukacji, ochrony zdrowia, opieki i pomocy społecznej, życia kulturalnego oraz codziennej rekreacji poza własnym mieszkaniem. Szczególne miejsce

w infrastrukturze społecznej zajmuje poprawa poziomu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych, warunkujących rozwój życia rodzinnego.

Cel operacyjny 1.1. Budowa, przebudowa i modernizacja dróg wraz z infrastrukturą towarzyszącą.

Dostępność komunikacyjna jest jednym z fundamentalnych uwarunkowań rozwoju, elementem istotnym w ocenie atrakcyjności inwestycyjnej i jakości życia. Przez Gminę Skierbieszów przebiega droga wojewódzka 843 Zamość - Skierbieszów - Chełm umożliwiających komunikację Gminy z tymi ośrodkami Miejskimi. Gmina posiada dobre nasycenie siecią dróg lokalnych oraz korzystny układ pod względem możliwości połączeń poszczególnych miejscowości z gminą, gminy z powiatem i województwem. Drogi gminne pod względem ilości (długości) zaspokajają potrzeby komunikacyjne. Zastrzeżenia budzi ich stan (brak utwardzenia nawierzchni), rozmieszczenie (ciągi nitkowane nie powiązane przecznicami) oraz funkcjonalność użytkowania (wąskie nieuregulowane pasy drogowe). Poprawa stanu sieci drogowej sprzyjać będzie poprawie jakości usług transportowych i mobilności osób oraz zwiększeniu współpracy gospodarczej, wymiany handlowej i ruchu turystycznego.

Realizacja celu koncentruje się na następujących kierunkach działań:

- Rozwój transportu lokalnego zmierzającego w kierunku zabezpieczenia dostępności do terenów gospodarczych i rolniczych.
- Rozwój sieci transportowej i komunikacji zapewniający zachowanie ekosystemów przyrodniczych, harmonii i estetyki krajobrazowej terenu.
- Stosowanie czynnych i biernych sposobów ochrony środowiska przy planowaniu (projektowaniu) i realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury transportowej.
- W ramach budowy i modernizacji dróg uwzględnianie elementów infrastruktury towarzyszącej (pobocza, parkingi, przystanki autobusowe, chodniki, ścieżki rowerowe, dojazdy do gospodarstw agroturystycznych, odwodnienia).
- Koordynacja komunikacji autobusowej. Współdziałanie z PKS w celu poprawy jakości połączeń komunikacyjnych Gminy z otoczeniem. Chodzi przede wszystkim o ułatwienie mieszkańcom Gminy dojazdów do pracy poza miejscem zamieszkania oraz otwarcie na przyjezdnych spoza Gminy, Zapewnienie dogodnego połączenia drogowego (autobusowego) z Lublinem i miastami sąsiadującymi, Zwiększenie ilości bezpośrednich połączeń autobusowych na trasie Skierbieszów – Zamość oraz Skierbieszów - Krasnystaw. Dotyczy to takich usprawnień jak nowe połączenia, nowy rozkład.

Zadania planowane do realizacji w ramach celu operacyjnego 1.1:

- Budowa drogi Huszczka Duża – Zrąb,
- Budowa drogi Huszczka Duża – Wierzba,
- Budowa drogi Sławęcín – Rozdoły Podźródła,
- Budowa drogi Dębówiec – Dębówiec Kolonia,
- Budowa drogi Kalinówka – Dąbrowa i Popówka,
- Budowa dróg po scaleniovych w Majdanie Skierbieszowskim, Marcinówce, Drewnikach i Podwysockim,
- Budowa ciągów pieszych w Skierbieszowie przy drodze wojewódzkiej Zamość – Chełm – ul. Rynek.
- Budowa ciągów pieszych przy drogach powiatowych,
- Stabilizacja dróg Sławęcín, Suchodębie oraz nawierzchni ulicy Nadrzeczna, Suchodębie wraz z ciągiem pieszym przy ulicy Nadrzeczna
- Budowa systemu odwodnienia dróg gminnych.
- Budowa nowych odcinków zewnętrznej sieci oświetleniowej z oprawami sodowymi z uwzględnieniem sieci osadniczej Gminy Skierbieszów

Działania Gminy Skierbieszów w kierunku polepszenia połączenia pomiędzy Gminą, a otoczeniem regionalnym i krajowym poprzez skomunikowanie sieci głównych dróg gminnych do drogi wojewódzkiej oraz powiatowych wpisują się w działania samorządu województwa lubelskiego realizujące cel operacyjny 3.1 Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 - 2020: „**Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa**”. Są nimi m.in.:

- rozbudowa sieci dróg i infrastruktury na obszarach wiejskich oraz na terenach atrakcyjnych turystycznie (w tym: zwiększenie dostępności drogowej miejscowości i siedlisk ludzkich, rozwój infrastruktury ruchu turystycznego, modernizacja i wykorzystanie do celów turystycznych kolei wąskotorowej i kolei regionalnych).

W SRWL podkreśla się konieczność wykorzystania atutu przygranicznego usytuowania województwa lubelskiego i położenia na międzynarodowych szlakach komunikacyjnych. Planowany jest rozwój tych szlaków uzupełniony o drogi szybkiego ruchu oraz inne drogi łączące województwo z sąsiednimi regionami, a także prowadzące do przejść granicznych⁷.

Cel operacyjny 1.2. Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego Gminy i racjonalne wykorzystywanie zasobów przyrodniczych

---

⁷ Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020, Tom II. Cele i priorytety strategii oraz system wdrażania, s. 53

Słabo rozwinięta infrastruktura ochrony środowiska wpływa na obniżenie atrakcyjności danego obszaru zarówno pod względem gospodarczym jak i społecznym. Niska dostępność do ułatwień cywilizacyjnych ma negatywny wpływ na jakość życia mieszkańców.

Gminę Skierbieszów cechują bardzo dobre warunki do prowadzenia działalności rolniczej i rozwijania turystyki. Jednak wzmagająca się presja urbanizacyjna, może powodować szybką degradację środowiska i uniemożliwić w przyszłości pełne wykorzystanie tych potencjałów.

Główne kierunki działań:

- inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną (w szczególności na obszarze intensywnej zabudowy mieszkaniowej i obszarach okalających obszary chronione, przydomowe oczyszczalnie ścieków na obszarach o rozproszonej zabudowie);
- uporządkowanie gospodarki odpadami (selektywna zbiórka odpadów, szczególnie w obszarze intensywnej zabudowy, stworzenie efektywnego systemu zbiórki i wywozu odpadów, w tym odpadów z zawartością azbestu), ważnym jest także rozwiązanie sprawy Składowiska Odpadów Komunalnych w Kolonii Dębowiec czyli określenie kierunku dalszych prac przy tworzeniu Zakładu Utylizacji Odpadów i modernizacji obecnego składowiska
- uzupełnianie sieci gazowej i zapobieganie „niskiej emisji” poprzez promowanie wykorzystywania odnawialnych źródeł energii,
- Likwidacja „dzikich wysypisk” śmieci komunalnych.

Gmina Skierbieszów jest typową gminą rolniczą w związku z tym zagrożenia dla środowiska przyrodniczego pochodzą głównie z tego kierunku działalności. Kierunki działań Gminy Skierbieszów w dziedzinie polityki ekologicznej:

1) W zakresie jakości wód :

- eliminacja wylewania ścieków i gnojowicy do gruntu w pobliżu wód powierzchniowych - ograniczenie zanieczyszczeń ze źródeł punktowych,
- zaopatrzenie mieszkańców gminy w wodę do celów socjalnych o dobrej jakości do 90%),
- zmniejszenie zanieczyszczeń ze źródeł rozproszonych trafiających do wód ze spływami powierzchniowymi z terenów rolnych,
- poprawa czystości wód w rzekach przepływających przez teren gminy,
- utrzymanie stanu i poprawa jakości wód podziemnych.

2) W zakresie jakości powietrza atmosferycznego:

- dalsza poprawa jakości powietrza,
- zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza poprzez zmianę wykorzystywanych źródeł energii na bardziej przyjazne dla środowiska,
- gazyfikacja gminy,
- wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii (biomasa, wiatr, słońce, ciepło ziemi),
- eliminowanie spalania odpadów w paleniskach domowych,
- ograniczenie palenia ognia otwartego na powierzchni ziemi (eliminacja wypalanie traw, słomy oraz palenia śmieci).

3) W zakresie gospodarki odpadami:

- wprowadzenie nowoczesnego gospodarowania odpadami komunalnymi, zapewniającego wzrost odzysku odpadów i zmniejszenie masy odpadów deponowanych na składowiskach,
- wdrożenie programu gospodarki odpadami niebezpiecznymi,
- zwiększenie odzysku odpadów przemysłowych,
- bezpieczne składowanie odpadów reszkowych,
- rozwiązanie sprawy Składowiska Odpadów Komunalnych w Kolonii Dębowiec
- rozwiązywanie problemów w zakresie właściwego unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest (w szczególności pokrycia z eternitu),

4) W zakresie ochrony przed hałasem:

- ograniczenie hałasu przy głównych drogach,
- rozważne planowanie inwestycji powodujących nadmierną emisję hałasu.

5) W zakresie racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych:

- zmniejszenie materiałochłonności, wodochłonności i energochłonności,
- wzrost wykorzystania źródeł energii odnawialnej,
- ochrona ekosystemów leśnych,
- opracowanie i realizacja planów zalesiania.

6) Kształtowanie świadomości ekologicznej:

- realizowanie programu edukacyjnego społeczeństwa,
- organizowanie konkursów i wystaw.

7) Doskonalenie struktur zarządzania środowiskiem:

- wzmocnienie kadrowe gminnego stanowiska ds. ochrony środowiska,

- współpraca gminy ze strukturami ponadgminnymi np. Zamojsko Roztoczańskim Związkiem Gmin

Wśród metod realizacji polityk ekologicznych przewiduje się zwrócenie uwagi w gminie na stosowanie tzw. dobrych praktyk gospodarowania, które pozwalają kojarzyć efekty gospodarcze z efektami ekologicznymi w różnych sektorach gospodarki, a w szczególności:

- w rolnictwie - stosowanie dobrych praktyk rolniczych wiąże się z wykorzystaniem potencjału biologicznego gleb przy zmniejszeniu oddziaływania na środowisko stosowanych nawozów i środków ochrony roślin oraz zachowaniu różnorodności biologicznej (wprowadzanie rolnictwa ekologicznego na obszarach o szczególnych walorach przyrodniczych),
- w leśnictwie - wzrostu lesistości, zachowaniu obszarów wodno - błotnych i obiektów cennych przyrodniczo przy uzyskaniu efektów ekonomicznych wzrostu zapasu i przyrostu masy drzewnej,
- w gospodarce komunalnej i budownictwie - unowocześnienie systemów grzewczych z wykorzystaniem zasobów energii odnawialnej zmniejszenie strat wody w sieciach, ocieplanie budynków, segregacja odpadów i odzysk surowców itp.,
- w zagospodarowaniu przestrzennym - zabezpieczenie wartości przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych przy uwzględnieniu warunków ich zachowania w planach, programach, studiach i decyzjach,
- w handlu - o konieczności odzysku opakowań.

Szczególne miejsce w zakresie polityki ekologicznej Gminy zajmuje ochrona Parku Krajobrazowego

Do szczególnych celów ochrony Parku należy:

- Zachowanie cennych biocenoz z chronionymi i rzadkimi gatunkami flory i fauny,
- Zachowanie naturalnych fragmentów ekosystemów wodnych,
- Zachowanie populacji roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową,
- Zachowanie siedlisk zagrożonych wyginieciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów,
- Zachowanie różnorodności geologicznej, zwłaszcza występowania rzeźby lessowej,
- Zachowanie układów i obiektów zabytkowych oraz miejsc pamięci narodowej.
- Zachowanie wartości historycznych, kulturowych i etnograficznych,

- Preferowanie zabudowy nawiązującej do regionalnej tradycji i otaczającego krajobrazu,
- Zachowanie istniejących punktów i ciągów widokowych,
- Ograniczenie negatywnego wpływu działalności gospodarczej na krajobraz.

Wnioski wynikające z oceny zagrożeń środowiska wód powierzchniowych:

- ✓ Dla ochrony jakości wód powierzchniowych konieczna jest realizacja kanalizacji sanitarnej.
- ✓ Ochrona wód powierzchniowych wymaga wprowadzenia nowych zasad dobrego gospodarowania w gospodarce rolnej w zakresie stosowania nawozów i środków ochrony roślin, a także racjonalnego wykorzystania rolniczego odchodów płynnych zwierzęcych, przeciwdziałania w redukcji stopnia zanieczyszczeń obszarowych – rolnych.

Wnioski wynikające z oceny stanu czystości wód podziemnych:

- ✓ Występuje konieczność przyspieszenia działań związanych z porządkowaniem gospodarki ściekowej i likwidacji nieszczelnych szamb,
- ✓ Należy rozwiązać problem odprowadzania ścieków w indywidualnych gospodarstwach oraz gospodarowania odpadami (szczelność szamb, składowanie obornika, kiszonki, zbieranie odpadów itp.),
- ✓ Istnieje konieczność uporządkowania gospodarki odpadami w wymiarze gminnym, przyjęcie systemu segregacji, zbiórki i unieszkodliwiania odpadów, rekultywacji składowiska odpadów w miejscowości Kolonia Dębowiec i innych miejsc gromadzenia odpadów („dzikich składowisk”),
- ✓ Uporządkować należy gospodarkę odpadami płynnymi zwierzęcymi,
- ✓ Monitorować trzeba przestrzeganie zasad gospodarowania w strefach ochronnych ujęć wody,
- ✓ Dokonać realizacji zbiorczego zaopatrzenia mieszkańców w wodę.

Wnioski wynikające z oceny stanu zanieczyszczenia powietrza

- ✓ Ograniczanie emisji gazów i pyłów, w tym tzw. „niskiej emisji” poprzez przejście na wykorzystanie źródeł przyjaznych dla środowiska - paliwo gazowe, olejowe, biogaz, biomasa i odnawialne źródła energii - woda, słońce i wiatr.

Zadania planowane do realizacji w ramach celu operacyjnego 1.2:

- Modernizacja gminnej oczyszczalni ścieków i budowa kanalizacji sanitarnej podciśnieniowej w miejscowości Skierbieszów.

- Rozbudowa kanalizacji sanitarnej podciśnieniowej w Skierbieszowie etap II – Zawoda, Sady, Kolonia Skierbieszów,
- Budowa stacji wodociągowej w Łaziskach i budowa sieci w miejscowościach Sławęcin, Suchodębie, Hajowniki, Lipina Nowa, Szorcówka, Iłowiec i Łaziska.
- Budowa stacji wodociągowej w Kalinówce i budowa sieci w miejscowościach – Kalinówka, Huszczka Mała, Huszczka Duża, Podhuszczka, Sulmice, Zabytów (część od strony Kalinówki),
- Modernizacja stacji uzdatniania wody w Skierbieszowie
- Przebudowa wodociągu w miejscowości Skierbieszów,
- Przebudowa wodociągu w miejscowości Podwysockie,
- Przebudowa wodociągu w miejscowości Marcinówka,
- Przebudowa wodociągu w miejscowości Osiczyna,
- Rozbudowa sieci wodociągowej gminy - eliminowanie rur azbestowych.

Cel operacyjny 1.3. Budowa, remont i modernizacja obiektów użyteczności publicznej oraz uporządkowanie przestrzeni publicznej.

W celu ułatwienia dostępu i korzystania z obiektów użyteczności publicznej konieczny jest jej remont, modernizacja i doposażenie, jak również budowa nowych obiektów służących lokalnemu społeczeństwu takich jak miejsca nauki, wypoczynku, rozrywki, rekreacji. Z kolei uporządkowanie przestrzeni publicznej może się odbywać poprzez m.in. budowę placów zabaw, tworzenie lub rewitalizację parków. Tworzenie nowych oraz modernizacja istniejących obiektów sportowych i rekreacyjnych dostępnych dla obywateli poszerza możliwości aktywnego spędzania czasu i promocji zdrowego trybu życia. Nowoczesne, dobrze wyposażone obiekty sportowe i rekreacyjne podnoszą atrakcyjność obszaru i przyczyniają się do kreowania pozytywnego wizerunku, a więc służyć będą również realizacji Priorytetu 5.

Realizacja celu koncentruje się na następujących kierunkach działań:

- Budowa stadionu lekkoatletycznego w Skierbieszowie
- Modernizacja i rozbudowa budynku Urzędu Gminy,
- Budowa stołówki i świetlicy przy szkole podstawowej w Skierbieszowie,
- Budowa domu dziennego pobytu dla osób starszych i samotnych,
- Budowa pływalni w miejscowości Skierbieszów wraz z zagospodarowaniem terenu,

- Rozbudowa szkoły Podstawowej w Dębowcu wraz z zagospodarowaniem terenu oraz budową boiska sportowego,
- Zagospodarowanie przestrzeni wokół szkoły podstawowej w Sulmicach wraz z budową boiska oraz innych elementów do czynnego wypoczynku,
- Budowa infrastruktury turystycznej przy ścieżkach rowerowych i szlakach pieszych w gminie Skierbieszów
- Budowa Placów zabaw dla dzieci wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia na terenie gminy Skierbieszów.
- Zagospodarowanie centrów miejscowości gminy Skierbieszów:
  - Przywracanie funkcji społecznych, modernizacja placów komunalnych
  - Modernizacja budynków użyteczności publicznej,
  - Modernizacja świetlic wiejskich wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia,
  - Zagospodarowanie remiz strażackich na lokalne bazy kulturalno – edukacyjne.

Cel operacyjny 1.4. Budowa infrastruktury teleinformatycznej

Podnoszenie konkurencyjności gospodarki i wyrównywanie szans rozwojowych nie jest obecnie możliwe bez nowoczesnych technologii informatycznych. Niezbędna jest realizacja przedsięwzięć rozwijających różne modele komunikacji oraz szybkiego i bezpiecznego dostępu do Internetu (zwłaszcza szerokopasmowego), a także tworzenie punktów publicznego dostępu do sieci.

W dobie rozwoju społeczeństwa informacyjnego zarządzanie informacją, jej jakość oraz szybkość przepływu są nieodzownymi elementami budowania atrakcyjności i konkurencyjności Gminy Skierbieszów. Tymczasem, aktualnie jedną z głównych barier utrudniających rozwój gospodarki Gminy opartej na wiedzy i informacji jest ciągle słaby dostęp do podstawowej infrastruktury teleinformatycznej. Na terenie Gminy nie funkcjonuje ogólnie dostępna infrastruktura szerokopasmowa, brak jest również towarzyszących tego rodzaju infrastrukturze rozwiązań dostępowych. Niedorozwój infrastruktury teleinformatycznej oraz wysokie koszty korzystania z niej determinują ogólnie niski poziom wykorzystywania technologii informacyjnych w placówkach szkolnych, przedsiębiorstwach, administracji publicznej i gospodarstwach domowych.

Kierunki realizacji tego celu to:

- rozwój podstawowej infrastruktury teleinformatycznej w Gminie umożliwiającej powszechny i tani dostęp do zasobów informacji (w tym: budowa szkieletowej sieci szerokopasmowej, rozbudowa sieci dostępowej na poziomie lokalnym, wsparcie publicznego dostępu do Internetu);
- stymulowanie rozwoju biznesu elektronicznego (w tym: wsparcie handlu elektronicznego, informatyzacja działalności przedsiębiorstw);
- informatyzacja administracji publicznej oraz rozwój usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną (w tym: wprowadzenie elektronicznego obiegu dokumentów, tworzenie wewnętrznych sieci komputerowych i ustandaryzowanych systemów wewnętrznej informatyzacji instytucji).
- stworzenie warunków sprawnego komunikowania się i dostępu do informacji (w tym: wykorzystanie Internetu do promocji Gminy poprzez wprowadzenie do Internetu pakietu informacji o Gminie, a szczególnie oferty inwestycyjnej oraz zbieranie informacji i danych potrzebnych Gminie dla celów gospodarczych)

Zadania planowane do realizacji w ramach celu operacyjnego 1.4:

- Realizacja projektu e-gmina Skierbieszów,
- Realizacja drugiego etapu telefonizacji gminy (Centrala Skierbieszów) w miejscowościach: Sulmice, Majdan Skierbieszowski, Drewniki, Lipina Nowa, Kalinówka, Sulmice, Huszczka Duża, Huszczka Mała, część Zabytowa, Łłowiec, Lipina Stara, Wysokie I, Wysokie II
- Realizacja trzeciego etapu telefonizacji gminy (Centrala Skierbieszów) w miejscowościach: Osiczyna, Hajpwniki, Szorcówka, Podwysockie, Marcinówka, Zabytów, Wisienki, Kolonia Wisienki
- Telefonizacja gminy – Centrala Dębowiec w miejscowościach: Dębowiec, Kolonia Dębowiec, Kolonia zrab, Zrab Szosa, Suchodebie, Łaziska, Sławęcín.
- Budowa linii światłowodowej Skierbieszów – Zamość.

Realizacja zaproponowanych powyżej działań kierunkowych przyczyni się do zwiększenia dostępu użytkowników do sieci szerokopasmowej oraz do rozwoju szerokiej gamy usług związanych z rozwijającym się społeczeństwem informacyjnym.

PRIORYTET 2. STWORZENIE WARUNKÓW RESTRUKTURYZACJI ROLNICTWA ORAZ AKTYWIZACJA LUDNOŚCI WIEJSKIEJ.

Prowadzona od lat polityka wobec wsi i obszarów wiejskich nie doprowadziła do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju między miastem a wsią. Wręcz przeciwnie, w ostatnich latach przepaść cywilizacyjna pomiędzy miastem a terenami wiejskimi

pogłębia się. Obszary wiejskie powinny, zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Kraju 2007 – 2015⁸, powinny stać się dla mieszkańców Polski konkurencyjnym miejscem do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Konkurencyjność taka oznacza pożądane i dobrze funkcjonujące usługi, zarówno prywatne jak i publiczne, dobrą infrastrukturę, sprawny transport publiczny. Ożywienie gospodarcze obszarów wiejskich jest możliwe głównie dzięki małym przedsiębiorstwom. Przyspieszenie rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, a więc również w Gminie Skierbieszów będzie możliwe dzięki realizacji poprawiających i rozwijających infrastrukturę techniczną, niezbędną do prowadzenia działalności gospodarczej. Ponadto, niezbędne są działania na rzecz kształcenia ustawicznego i zawodowego osób pracujących w rolnictwie i poza nim, organizacja szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe mieszkańców obszarów wiejskich oraz innych inicjatyw służących rozwojowi kapitału ludzkiego (Patrz: Priorytet 4.)

Cele operacyjne sformułowane dla tego Priorytetu oraz kierunki działań opierają się w przeważającej mierze na wytycznych i zasadach wdrażania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, W poszczególne działania w ramach osi priorytetowych beneficjentami pomocy mogą być zarówno osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, bądź jednostki samorządu, jednostki wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego, operatorzy sieci energetycznych oraz operatorzy sieci internetowych.

Cel operacyjny 2.1.   Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego

Skierbieszów to gmina wiejska o znacznym potencjale rolniczym. Ze względu na ochronę terenów cennych rolniczo, produkcja rolna (aczkolwiek poddana znacznej restrukturyzacji) pozostanie jedną z ważniejszych gałęzi gospodarki Gminy. Zróżnicowane i atrakcyjne środowisko przyrodnicze, stwarza podstawę dla wielofunkcyjnego rozwoju, zwłaszcza związanego z możliwościami eksportowymi i turystyką, otwarciem na rynki europejskie i kraje Europy Wschodniej.

Kierunki działań:

Działanie - Szkolenie zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie

Działanie ma na celu doskonalenie zawodowe rolników i posiadaczy lasów oraz osób planujących podjęcie działalności rolniczej prowadzące do restrukturyzacji i

---

⁸ Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015

modernizacji rolnictwa, zwiększenia konkurencyjności i dochodowości działalności rolniczej lub leśnej oraz do spełnienia odpowiednich norm krajowych i UE.

Szkolenia będą prowadzone poprzez organizację kursów, warsztatów, wyjazdów studyjnych lub staży. Wykonawcami szkoleń będą instytucje wybrane w drodze konkursu. Warunki konkursów szkoleniowych, w tym tematyka szkoleń. Naboru uczestników szkolenia będzie dokonywał beneficjent spośród zainteresowanych osób (rolników, posiadaczy lasów oraz osób planujących podjęcie działalności rolniczej). Uczestnicy szkoleń nie ponoszą kosztów związanych z udziałem w szkoleniach. Pomoc udzielana w ramach tego działania nie pokrywa się z zakresem pomocy udzielanej ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Projekty EFS mogą dotyczyć m. in. przekwalifikowania rolników celem podjęcia pracy lub działalności gospodarczej poza rolnictwem, podczas gdy w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich projekty dotyczą wyłącznie doskonalenia zawodowego w zakresie działalności rolniczej lub leśnej.

Działanie - Ułatwianie startu młodym rolnikom

W ramach działania młodym rolnikom, rozpoczynającym samodzielne prowadzenie działalności rolniczej, będzie udzielana pomoc w formie jednorazowej premii. Pomoc będzie przyznawana rolnikom o odpowiednich kwalifikacjach zawodowych, którzy przedstawią i będą realizować plan rozwoju działalności rolniczej.

Działanie - Renty Strukturalne

Działanie ma na celu poprawę struktury agrarnej kraju oraz przyśpieszenie procesu wymiany pokoleniowej wśród osób prowadzących gospodarstwa rolne, a także poprawę rentowności i konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez ich przejmowanie przez osoby dobrze przygotowane do zawodu rolnika.

Działanie ma na celu poprawę struktury agrarnej kraju oraz przyśpieszenie procesu wymiany pokoleniowej wśród osób prowadzących gospodarstwa rolne, a także poprawę rentowności i konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez ich przejmowanie przez osoby dobrze przygotowane do zawodu rolnika.

Działanie - Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów

Pomoc polegająca na świadczeniu usług doradczych na rzecz rolników i posiadaczy lasów w zakresie:

- 1) wynikającym z zasady wzajemnej zgodności (cross-compliance) tj. w zakresie gospodarki gruntami, ochrony środowiska, zdrowia publicznego, dobrostanu i zdrowia zwierząt, zdrowotności roślin;
- 2) zwiększenia konkurencyjności i dochodowości gospodarstw rolnych i leśnych;
- 3) wspierania restrukturyzacji, rozwoju i innowacji w gospodarstwach rolnych i leśnych;
- 4) poprawy jakości życia na obszarach wiejskich;
- 5) ochrony środowiska naturalnego Kodeksu dobrych praktyk rolniczych, minimum środowiskowego oraz dobrej kultury rolniczej zgodnie z wymogami ochrony środowiska;
- 6) poprawy bezpieczeństwa pracy.

Działanie - Modernizacja gospodarstw rolnych

Działanie ma na celu poprawę konkurencyjności sektora rolnego poprzez zwiększenie efektywności gospodarstw rolnych oraz zharmonizowanie warunków produkcji rolnej z wymogami dotyczącymi ochrony środowiska naturalnego, higieny produkcji, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz warunków utrzymania zwierząt.

Działanie - Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej

W ramach działania wspierane będą projekty dotyczące poprawy konkurencyjności uwarunkowanej wzrostem wartości dodanej, jakości produkcji, obniżeniem kosztów oraz rozwojem nowych produktów, procesów i technologii produkcji, jak również poprawy warunków produkcji w odniesieniu do obowiązujących lub nowowprowadzanych standardów.

W ramach działania udzielana będzie pomoc na realizację projektów związanych z modernizacją lub budową zakładów przetwórstwa produktów rolnych lub infrastruktury handlu hurtowego produktami rolnymi. Wspierane będą inwestycje, których celem jest poprawa ogólnych wyników przedsiębiorstw, warunków ochrony środowiska, dostosowanie do nowowprowadzonych norm wspólnotowych (dotyczy tylko mikroprzedsiębiorstw).

Działanie - Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa

Pomoc udzielane w zakresie prowadzonych postępowań scalania gruntów dotyczyć będzie poprawy struktury obszarowej poszczególnych gospodarstw rolnych oraz gruntów leśnych. W wyniku zmniejszania liczby działek ewidencyjnych uzyskuje się poprawę efektywności gospodarowania poprzez zmniejszenie kosztów transportu oraz

ułatwienie mechanizacji upraw polowych, jednocześnie zapewniając każdej z poscaleniowych działek ewidencyjnych dostęp do urządzeń infrastruktury technicznej.

Projekty będą dotyczyły budowy lub remontu, niestanowiącego bieżącej konserwacji (remontu), urządzeń melioracji wodnych szczegółowych, które bezpośrednio wpływają na lepsze wykorzystanie środków produkcji, stabilność i jakość plonów oraz poprawę skuteczności i efektywności zabiegów agrotechnicznych. Działanie obejmuje również budowę lub remont urządzeń melioracji wodnych podstawowych ukierunkowanych na retencjonowanie lub magazynowanie wody oraz doprowadzenie lub odprowadzenie wód z systemów melioracji wodnych szczegółowych. Projekty uwzględniać będą również działania inwestycyjne służące poprawie warunków korzystania z wód dla potrzeb rolnictwa i ochronie przeciwpowodziowej użytków rolnych.

Działanie - Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności

Celem działania jest poprawa jakości produkcji i produktów rolnych przeznaczonych do spożycia przez ludzi przez zwiększenie spożycia żywności wysokiej jakości oraz wsparcie rolników wytwarzających taką żywność.

Wsparcie systemów żywności wysokiej jakości jest szczególnie ważne ponieważ rynek produktów uczestniczących w tych systemach dopiero rozwija się w RP. Udział rolników w systemach umożliwia osiąganie wyższych dochodów przy jednoczesnej ochronie dziedzictwa narodowego oraz dbaniu o wpływ procesu wytwarzania na środowisko. Wytwarzanie produktów objętych tymi systemami daje możliwość zmiany sposobu konkurencji - zamiast wytwarzania dużej ilości produktów homogenicznych produkowane się wyroby o wysokiej jakości. Ponadto, współpraca producentów objętych systemami żywności wysokiej jakości sprzyja zwiększaniu siły ekonomicznej podmiotów znajdujących się na rynku.

Działanie - Działania informacyjne i promocyjne

Celem działania jest zwiększenie popytu na produkty rolne i środki spożywcze objęte mechanizmami jakości żywności włączonymi do PROW przez pogłębianie wiedzy konsumentów o zaletach tych produktów oraz mechanizmach.

Cel działania będzie realizowany przez refundację części kosztów kwalifikowalnych grupom producentów realizującym działania informacyjne i promocyjne na rynku wewnętrznym UE. Działania mają na celu zwrócenie uwagi konsumentów na specyficzne właściwości lub zalety produktów, w szczególności na ich jakość,

szczególne metody produkcji, wysokie standardy dobrostanu zwierząt oraz uwzględnienie aspektów środowiska związanych z danym mechanizmem jakości. Działania obejmują także rozpowszechnianie wiedzy naukowej i technicznej dotyczącej tych produktów. Refundację części kosztów kwalifikowalnych będzie można uzyskać za realizację działań z zakresu public relations, promocji, reklamy (reklama w TV, radiu, prasie, udział w targach i wystawach, organizacja szkoleń, konferencji, promocja w punktach sprzedaży, prowadzenie serwisu internetowego, publikacja broszur, ulotek, plakatów, materiałów promocyjnych itp.).

Działanie - Grupy producentów rolnych

Cel działania realizowany będzie przez dostosowanie produkcji prowadzonej w gospodarstwach członków grup producentów rolnych do wymogów rynkowych, poprzez wspólne wprowadzanie towarów do obrotu, w tym przygotowanie do sprzedaży, jej centralizacji i dostawy do odbiorców oraz ustanowienia wspólnych zasad dotyczących informacji o produkcji.

Pomoc będzie udzielana grupom producentów rolnych w pierwszym okresie ich funkcjonowania. Z pomocy grupa będzie mogła skorzystać tylko raz w okresie swojej działalności, zarówno z budżetu krajowego, jak i z funduszy Unii Europejskiej. Forma i poziom/wysokość pomocy Pomoc będzie realizowana w formie rocznych płatności w okresie pierwszych pięciu lat od dnia wpisu grupy do rejestru grup producentów rolnych prowadzonego przez właściwego ze względu na siedzibę grupy marszałka województwa. Stanowiła będzie ona procentowy ryczałt od wartości przychodów netto grupy ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach rolnych jej członków w poszczególnych latach:

- 1) 5%, 5%, 4%, 3% i 2% wartości produkcji sprzedanej, stanowiącej równowartość w złotych do sumy EUR 1.000.000, odpowiednio w pierwszym, drugim, trzecim, czwartym i piątym roku, albo
- 2) 2,5%, 2,5%, 2%, 1,5% i 1,5% wartości produkcji sprzedanej, stanowiącej równowartość w złotych powyżej sumy EUR 1.000.000, odpowiednio w pierwszym, drugim, trzecim, czwartym i piątym roku.

Oś 2 Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich

Działanie - Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach ONW

Cele działania jest zapewnienie ciągłości rolniczego użytkowania ziemi i tym samym utrzymanie żywotności obszarów wiejskich, zachowanie walorów krajobrazowych obszarów wiejskich oraz utrzymanie zrównoważonego sposobu gospodarowania uwzględniającego, aspekty ochrony środowiska.

Działanie - Program rolnośrodowiskowy

Realizacja programu rolnośrodowiskowego ma przyczynić się do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i zachowania różnorodności biologicznej na tych terenach. Głównym założeniem programu jest promowanie produkcji rolnej opartej na metodach zgodnych z wymogami ochrony środowiska i przyrody.

Lista dostępnych pakietów rolnośrodowiskowych

W ramach programu rolnośrodowiskowego będą realizowane następujące pakiety rolnośrodowiskowe:

Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone

Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne

Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone

Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000

Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000

Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie

Pakiet 8. Ochrona gleb i wód

Pakiet 9. Strefy buforowe

Działanie - Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne

Cele działania jest powiększenie obszarów leśnych poprzez zalesianie, utrzymanie i wzmocnienie ekologicznej stabilności obszarów leśnych poprzez zmniejszenie fragmentacji kompleksów leśnych i tworzenie korytarzy ekologicznych oraz zwiększenie udziału lasów w globalnym bilansie węgla oraz ograniczeniu zmian klimatu.

Działanie - Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej

Cele działania jest odnowienie i pielęgnacja drzewostanów zniszczonych przez czynniki biotyczne i abiotyczne oraz wprowadzanie mechanizmów zapobiegających katastrofom

naturalnym, ze szczególnym uwzględnieniem zabezpieczeń przeciwpożarowych. Pomoc będzie realizowana w oparciu o kompleksowe projekty obejmujące lasy.

Realizacja celu koncentrować się będzie na:

- Melioracji użytków – II etap zadania „łowiec” w miejscowościach: Skierbieszów, Sady, łowiec, Lipina Nowa
- Melioracja użytków – zadanie Hajowniki: Hajowniki, Szorcówka.

Cel operacyjny 2.2. Stworzenie Lokalnej Grupy Działania

Realizacja tego celu operacyjnego stworzy warunki dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Skierbieszów przez udzielenie pomocy na podejmowanie lub rozwijanie przez rolników, domowników i małżonków rolników działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem w zakresie produkcji lub usług. W działaniu tym Gmina Skierbieszów poprzez pomoc w utworzeniu Lokalnej Grupy Działania, może stworzyć warunki do aktywizacji ludności wiejskiej, różnicowania działalności w kierunkach nierolniczych oraz tworzenia mikroprzedsiębiorstw, które stworzą nowe miejsca pracy oraz poprawią strukturę zatrudnienia w gminie. Stworzenie Lokalnej Grupy Działania umożliwi Gminie Skierbieszów zorganizowanie pozyskiwania środków na inne działania.

Dla realizacji działań w ramach Osi 4 PROW tj. Leader niezbędny będzie wybór lokalnej grupy działania (LGD) do realizacji lokalnej strategii rozwoju (LSR). Lokalna grupa działania jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. W składzie organu decyzyjnego LGD powinni znaleźć się w co najmniej 50 % partnerzy społeczni i gospodarczy, a w szczególności przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego: rolnicy, kobiety wiejskie, młodzi ludzie i ich stowarzyszenia. Obszar działania LGD musi liczyć od 10 do 150 tys. mieszkańców i Dlatego też, aby skorzystać ze źródeł dofinansowania w ramach tej osi, Gmina Skierbieszów będzie musiała podjąć działania na rzecz współpracy z inną gminą czy gminami.

Priorytet 3. Kreowanie wizerunku Gminy jako obszaru o ważnych funkcjach turystyki, rekreacji i kultury.

We współczesnej gospodarce rynkowej jednostki samorządu terytorialnego (podobnie jak podmioty gospodarcze) konkurują ze sobą o nowych mieszkańców, inwestorów, turystów. Aby zachęcić ich do ulokowania swoich zasobów finansowych konieczne jest wykreowanie atrakcyjnego i opartego na ładzie przestrzennym wizerunku Gminy,

eksponującego potencjał gminy, przyjaznej dla inwestorów, turystów i mieszkańców, otwartego i nowoczesnego.

Cel operacyjny 3.1:   Rozwój bazy turystycznej i rekreacyjnej oraz podniesienie standardu świadczonych usług turystycznych

Gmina Skierbieszów ze względu na wysokie walory krajobrazu, nieskażone środowisko oraz swoją bogatą historię, może być atrakcyjnym miejscem turystycznym na mapie naszego kraju. Pozycję tę wzmacnia Skierbieszowski Park Krajobrazowy który obejmuje swoim obszarem obszar całej Gminy. Pomimo jednak tej niewątpliwej zalety ruch turystyczny jak i cała infrastruktura są dopiero na etapie wczesnego rozwoju Turystyka ma szansę stać się istotną płaszczyzną rozwoju gospodarczego Gminy. Samo położenie geograficzne oraz usytuowanie w pobliżu głównych szlakach komunikacyjnych nie wystarczy jednak do wykreowania Gminy Skierbieszów jako miejsca atrakcyjnego pod względem turystycznym i rekreacyjnym...

Gmina Skierbieszów, aby funkcjonować i konkurować na rynku turystycznym, musi posiadać bogaty wachlarz usług wymagających powstania lub rozbudowy obiektów noclegowych, gastronomicznych, konferencyjno-kongresowych oraz infrastruktury rekreacyjnej i rozrywkowej.

Jednakże aktualnie brak jest atrakcyjnej oferty turystyczno-krajoznawczej, połączonej z ofertą kulturalną, a nade wszystko brak jest rozwiniętej infrastruktury usług turystycznych. Gmina Skierbieszów może stać się istotnym produktem turystycznym Lubelszczyzny czy też oferta uatrakcyjnająca dla ruchu turystycznego Miasta Zamość. Konieczne jest tworzenie kompleksowych szlaków turystycznych rozumianych jako zespół bazy noclegowej, gastronomicznej, informacyjnej oraz infrastruktury towarzyszącej, w tym np. wypożyczalni sprzętu turystycznego (rowery, sprzęt pływający), skupionej wokół atrakcji turystycznych tworzących rdzeń szlaku. Zróżnicowane, a często unikatowe w skali europejskiej, walory przyrodnicze tej części Polski, mogą stać się podstawą rozwoju turystyki specjalistycznej (kwalifikowanej). Rozwój turystyki kwalifikowanej wymagać będzie także podniesienia ogólnej atrakcyjności Gminy, co musi wiązać się z określonymi działaniami w dziedzinie rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. Tak więc, powodzenie planów związanych z rozwojem sfery turystycznej uzależnione jest od wprowadzenia kompleksowego, wielofunkcyjnego i zintegrowanego programu działań, którego głównymi kierunkami są:

- Budowa zbiornika wodnego w miejscowości Łowiec wraz z zagospodarowaniem terenu pod funkcje rekreacyjno – turystyczne,

- Budowa infrastruktury turystycznej przy ścieżkach rowerowych i szlakach pieszych w gminie Skierbieszów
- Centrum turystyczne „Dworek”,
- stworzenie dokumentów strategicznych określających warunki do rozwoju turystyki przez wykorzystanie posiadanych zasobów gminy rozwój rekreacji i turystyki kwalifikowanej (*w tym: polityka inwestycyjna i organizacyjna zmierzająca do podniesienia atrakcyjności turystycznej gminy, rozwój infrastruktury, udostępnienie dla inwestorów terenów wskazanych dla rozwoju usług turystycznych*); kierunek ten może być zrealizowany poprzez np. wykreowanie produktu turystycznego w postaci kompleksu turystyczno-rekreacyjnego – Krajobrazy Skierbieszowskie.
- stworzenie przyjaznego klimatu wśród społeczności Gminy Skierbieszów w celu przyciągnięcia przyjezdnych do odwiedzenia gminy (*w tym: kształtowanie estetyki gminy i ochrona środowiska w celu wykorzystania walorów krajobrazu do rozwoju turystyki, aktywizacja mieszkańców do tworzenia zaplecza turystycznego, utworzenie organizacji na rzecz współpracy w zakresie turystyki, wymiany i współpracy kulturalnej, rozwój współpracy podmiotów świadczących usługi turystyczne*)

Cel operacyjny 3.2. Aktywizacja funkcji kulturowych Gminy

Uzupełnieniem oferty turystycznej powinny być atrakcje kulturalne oferowane przez obiekty kultury nowoczesne i dostosowane do potrzeb współczesnego konsumenta.

Równoległe z budową lub modernizacją obiektów kultury rozwijane powinny być działania nakierowane na zachowanie, ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez renowację, konserwację i adaptację obiektów zabytkowych na terenie Gminy dla celów kulturalnych i turystycznych. Działania tego typu poprawią wizerunek Gminy Skierbieszów, przyczynią się do wzrostu atrakcyjności, mogą również posłużyć integracji i wymianie międzynarodowej.

Kierunki działań:

- Modernizacja Gminnego Ośrodka Kultury w Skierbieszowie,
- Utworzenie muzeum-skansenu „Wieś Skierbieszowska” – stworzenie zagrody chłopskiej w połączeniu z muzeum narzędzi pracy i przedmiotów codziennego użytku dawnej wsi zamojskiej,
- Remont konserwatorski przy Kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia NMP w Skierbieszowie.

Cel operacyjny 3.3: Wdrożenie kompleksowego programu promocji Gminy Skierbieszów

Działania podejmowane w ramach tego celu operacyjnego ukierunkowane są na promocję Gminy i okolic jako atrakcyjnego rejonu turystyczno-rekreacyjnego.

Kierunki działań:

- Wzmocnienie wizerunku Skierbieszowa na bazie jarmarku „Kilian” – poprzez nadanie mu rangi wydarzenia regionalnego,
- Utworzenie punktu informacji turystycznej i kulturalnej
- Promocja Gminy z wykorzystaniem Internetu
- Promocja Gminy poprzez udział w targach i innych imprezach turystycznych
- Rozwój systemu pakietowych usług turystycznych i kulturalnych
- Wykreowanie lokalnej imprezy turystycznej i umiejscowienie jej w kalendarzu wydarzeń/imprez regionalnych.

PRIORYTET 4. WSPARCIE ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI POZAROLNICZEJ

Ożywienie gospodarcze obszarów wiejskich jest możliwe głównie dzięki małym przedsiębiorstwom. Urynkowanie gospodarki sprawiło, że coraz więcej mieszkańców wsi zajmuje się działalnością handlową, usługową, rzemieślniczą i turystyczną, wykorzystując zasoby własne gospodarstw rolnych. Z uwagi jednak na ograniczony dostęp do środków finansowych, pozarolnicza aktywność na obszarach wiejskich jest wciąż słabo rozwinięta. Atrakcyjność przyrodnicza, krajobrazowa i kulturowa gminy Skierbieszów stanowi zwłaszcza o możliwościach rozwoju agroturystyki.

Cel operacyjny 4.1. Organizacja stref(y) rozwoju gospodarczego

Gospodarczy rozwój Gminy wymaga przygotowania stosownych warunków funkcjonowania przedsiębiorczości. Niezbędne jest to dla już istniejących funkcji ekonomicznych, ale także dla terenów rozwojowych. Aby podnieść atrakcyjność inwestycyjną Gminy w skali regionalnej konieczne staje się podjęcie aktywnych działań umożliwiających przygotowanie oferty terenów o korzystnych warunkach do inwestowania.

Proponuje się stosowanie dla tych terenów szczególnych ułatwień i ustaleń wynikających z prorozwojowej polityki budżetowej i inwestycyjnej względem podmiotów gospodarczych (stawki podatków, ulgi, zwolnienia, stawki za korzystanie z usług komunalnych, ceny dzierżawy majątku, itp.)

W ramach niniejszego celu przewiduje się między innymi realizację działań w takich kierunkach, jak:

- wyznaczenie i przygotowanie terenów zabezpieczających podstawowe potrzeby inwestorów
- stworzenie oferty terenów inwestycyjnych dla przedsiębiorców
- zapewnienie kompleksowej obsługi inwestora (promocja terenów inwestycyjnych, udzielanie informacji i pomocy zainteresowanym inwestorom)
- modernizacja wybranych połączeń komunikacyjnych zapewniających sprawne połączenia z Zamościem oraz zwiększających dostępność terenów atrakcyjnych turystycznie

Cel operacyjny 4.2. Wsparcia przedsiębiorczości poprzez doradztwo – punkt informacyjno-konsultacyjny, aktywizacja powstania lokalnego samorządu gospodarczego – Skierbieszowskiego towarzystwa gospodarczego.

Barierą hamującą powstawanie nowych firm i rozwój już istniejących jest często niewiedza o prawnych i ekonomicznych aspektach prowadzenia działalności gospodarczej, w tym o możliwościach pozyskania dotacji zewnętrznych rozpoczęcie lub rozwój działalności gospodarczej.

Kierunki działań:

- Utworzenie punktu informacyjno-szkoleniowego dla przedsiębiorców, realizującego usługi doradcze i szkoleniowe. Punkt może jednocześnie pełnić funkcję biura promocji inwestycyjnej Gminy Skierbieszów odpowiedzialnego za promocję gminy pod względem inwestycyjnym
- Utworzenie punktu poradnictwa obywatelskiego (dyżury specjalistów w zakresie: prawa pracy, prawa podatkowe, samodzielnej działalności gospodarczej)

Cel operacyjny 4.3. Powołanie Lokalnego Funduszu Pożyczkowego i Gwarancyjnego.

Główną przeszkodą w podejmowaniu i rozwoju działalności gospodarczej jest brak kapitału. Powołanie Lokalnego Funduszu Pożyczkowego i Gwarancyjnego umożliwiłoby dostęp sektora gospodarczego jak też osób zainteresowanych podejmowaniem działalności gospodarczej do preferencyjnych warunków pozyskiwania kapitału zewnętrznego na rozwój działalności gospodarczej. Lokalny Fundusz Gwarancyjny byłby znaczącym stymulatorem podejmowania działań inwestycyjnych przez istniejący sektor MŚP oraz zintensyfikowałby inicjatywę osób chcących rozpocząć działalność

gospodarczą a nie mających wystarczających środków na zabezpieczenie pozyskiwanych środków.

Cel operacyjny 4.4. Dywersyfikacja gospodarstw rolnych w kierunku działalności pozarolniczej.

Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych w gminie Skierbieszów oraz nie najlepsza jakość gruntów powoduje małą opłacalność produkcji rolnej. Alternatywą dla produkcji rolnej jest tworzenie i rozwijanie działalności nierolniczej z dużym naciskiem na prowadzenie różnego rodzaju usług, zarówno dla społeczności lokalnej jak i poza teren gminy.

Dużą szansą jest promowanie i rozwijanie agroturystyki zwłaszcza że rejon gminy Skierbieszów jest bardzo mało zindustrializowany i posiada bogate walory krajobrazowe, przyrodnicze i historyczne.

Realizacja działania rozwoju agroturystyki i rozwoju sektora mikroprzedsiębiorstw, tworzy warunki dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich przez udzielenie pomocy na podejmowanie lub rozwijanie przez rolników, domowników i małżonków rolników działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem w zakresie produkcji lub usług.

Różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich i zmianę struktury dochodów w gospodarstwach domowych.

Priorytet 5. Rozwój zasobów ludzkich, zwiększenie świadomości obywatelskiej i integracji społecznej.

Trwały i zrównoważony rozwój gminy nie będzie możliwy bez udziału świadomego i dobrze wyedukowanego społeczeństwa. W przypadku obszarów wiejskich do jakich należy Gmina Skierbieszów mamy do czynienia ze słabo wykształconym rynkiem pracy i wysokim bezrobociem strukturalnym. Dlatego też, niezbędna jest realizacja projektów w zakresie: tworzenia nowych miejsc pracy, kształcenia ustawicznego i zawodowego osób pracujących w rolnictwie i poza nim, szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe mieszkańców Gminy Skierbieszów oraz innych inicjatyw służących rozwojowi kapitału ludzkiego.

Cel operacyjny 5.1. Zwiększenie powszechności dostępu do edukacji przedszkolnej

Potencjał ludzki gminy, regionu jest jego największym dobrem, który w perspektywie długofalowej jest głównym czynnikiem rozwoju społeczno gospodarczego. Wzmocnienie potencjału społecznego poprzez wykształcenie potencjału ludzkiego musi się rozpoczynać od wzmocnienia edukacji od podstaw, jej najwcześniejszych szczebli tj. etapu edukacji przedszkolnej. Upowszechnienie edukacji przedszkolnej wśród mieszkańców Gminy a tym samym wyrównanie szans edukacyjnych dzieci wymaga wdrożenia elastycznych form edukacji przedszkolnej i uelastycznieniu ich oferty do rzeczywistych potrzeb dzieci i ich opiekunów. W dłuższej perspektywie czasu tego typu działanie może przynieść Gminie wymierne korzyści. Wczesny proces rozpoczynania edukacji przekłada się na wyższe wyniki w nauczaniu w kolejnych etapach nauki, a to z kolei przenosi się na późniejszą sytuację zawodową i społeczną.

Kierunki działań:

- Powołanie pozaszkolnych punktów przedszkolnych (wykorzystanie możliwie dostępnych lokalizacji, ośrodki OSP, świetlice wiejskie itp.)
- Kampania promocyjna związana przełamywaniem barier mentalno-kulturowych w zakresie znaczenia wczesnej edukacji przedszkolnej.

Cel operacyjny 5.2:   Rozwój edukacji dzieci i młodzieży

Od końca lat 80. widoczny jest szybki wzrost średniego poziomu wykształcenia Polaków. Między 1988 r. a 2006 r. udział osób z wykształceniem wyższym w całej populacji (w wieku ponad 15 lat) zwiększył się z 6,5% do 14,6%. Odsetek osób z wykształceniem średnim wzrósł z poniżej 25% do blisko 35%, natomiast odsetek osób z wykształceniem, co najwyżej podstawowym spadł z 45% do 31% (GUS, 2006).

Poziom wykształcenie jest jednym z głównych czynników determinujących późniejszą aktywność na rynku pracy jak też i pozycję społeczną poszczególnych osób. Wzmacnianie poziomu wykształcenia mieszkańców musi być jednak stymulowane od najniższych szczebli edukacji – wychowanie w wieku przedszkolnym, a skończywszy na kształceniu ustawicznym osób dorosłych. Tak przyjęta polityka edukacyjna ze strony samorządu pozwoli na osiągnięcie trwałego podniesienia poziomu wykształcenia społeczności lokalnej.

Kierunki działań:

- Optymalizacja i zróżnicowanie oferty edukacyjnej – polityka edukacyjna Gminy – dostosowanie placówek oświatowych do oczekiwań rodziców i ich dzieci oraz potrzeb wynikających z rozwoju Gminy (w tym: określenie standardu programowego świadczonego przez te placówki, a w dalszej kolejności do jego poszerzenia oraz wprowadzenia przez szkoły i placówki oświatowe

wewnątrzszkolnych programów autorskich, pozwalających na kształtowanie ich indywidualnej oferty edukacyjnej, z uwzględnieniem nowoczesnych technik informatycznych; dostosowanie oferty edukacyjnej na poziomie do planowanej struktury rynku pracy (szkoły o profilu rolniczym, obsługi handlu i turystyki).

Podstawowym elementem polityki edukacyjnej Gminy - wyrównywania szans edukacyjnych - powinno być wzmocnienie działań ukierunkowane na pomoc uczniom, którzy ze względu na czynniki ekonomiczne, społeczne czy kulturowe nie funkcjonują prawidłowo w systemie oświaty. Powszechnemu dostępowi do edukacji powinna towarzyszyć atrakcyjna i o wysokiej jakości oferta edukacyjna szkół. Programy rozwojowe szkół będą skoncentrowane wokół podnoszenia u uczniów podstawowych umiejętności oraz kompetencji o kluczowym znaczeniu dla zdolności do zatrudnienia oraz dla kontynuowania edukacji (ze szczególnym uwzględnieniem języków obcych, przedsiębiorczości, turystyki i agroturystyki).

- **Rozwój edukacji pozaszkolnej**

Równie ważne jest umożliwienie młodzieży rozwoju ich zainteresowań i umiejętności w formach edukacji pozaszkolnej. W tym zakresie Gmina powinna wspierać działalność instytucji kultury, organizacji społecznych i pozarządowych, zwłaszcza zajmujących się kulturą i kulturą fizyczną, a także tworzenie świetlic środowiskowych oraz kół zainteresowań w szkołach.

- Wprowadzenie intensywnego programu nauczania języków obcych w placówkach oświatowych.
- Opracowanie i wprowadzenie modułu zajęć z przedsiębiorczości, podstaw ekonomii, edukacji ekologicznej (w tym: dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb współczesnego rynku pracy w zakresie przygotowującym młodzież do działania na obecnym rynku pracy i podejmowania wyzwań rozwojowych).
- Wprowadzenie powszechnej nauki obsługi komputera i systemów informacji

Cel operacyjny 5.3.   Utworzenie funduszu stypendialnego dla dzieci i młodzieży szczególnie uzdolnionych

W obecnych czasach rozwój potencjału ludzkiego to jedno ze źródeł wzrostu konkurencyjności regionu. Biorąc pod uwagę sytuację ekonomiczną mieszkańców Gminy, wielu bardzo zdolnych uczniów nie jest w stanie kontynuować nauki na wyższych uczelniach ze względu na ograniczone środki finansowe. Utworzenie funduszu stypendialnego dla wybitnych absolwentów daje młodzieży możliwość kontynuacji nauki, a co z tym się wiąże dalszego rozwoju intelektualnego. Władze Gminy muszą zadbać o właściwą organizację pomocy stypendialnej na wyrównywanie

szans uczniów i słuchaczy instytucji systemu oświaty oraz o pomoc stypendialną o charakterze motywacyjnym. Ponadto dodatkowym czynnikiem stymulującym rozwój kompetencji jak i kształcenia w odpowiednich standardach może być wyposażenie szkół w podręczniki szkolne umożliwiające kształcenie uczniów znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej.

W dłuższej perspektywie czasu tego typu działanie może przynieść gminie wymierne korzyści dzięki stworzeniu przyszłej, dobrze wykwalifikowanej kadry pracowniczej.

Kierunki działań:

- Powołanie funduszu stypendialnego i zgromadzenie kapitału założycielskiego
- Opracowanie zasad i regulaminu funduszu stypendialnego
- Wybór na zasadach konkursu operatora funduszu

Cel operacyjny 5.4. Edukacja mieszkańców wsi oraz oddolne inicjatywy lokalne

Skala i tempo przemian na obszarze gminy Skierbieszów w dużej mierze zależą od ilości i jakości programów szkoleniowych i informacyjnych.

Kierunki działań:

- Wspieranie i współorganizowanie szkoleń ludności wiejskiej o możliwości i warunkach pozyskiwania środków z PROW 2007-2013

Szeroka akcja promocyjno edukacyjna z wykorzystaniem doświadczonej kadry doradczej zarówno ODR jak i firm prywatnych powinna zaznajomić jak największą ilość rolników z możliwościami i warunkami ubiegania się o środki pomocowe.

- Wspieranie i współorganizowanie szkoleń zawodowych dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie

Działanie ma na celu doskonalenie zawodowe rolników i posiadaczy lasów oraz osób planujących podjęcie działalności rolniczej prowadzące do restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa, zwiększenia konkurencyjności i dochodowości działalności rolniczej lub leśnej oraz do spełnienia odpowiednich norm krajowych i UE. Szkolenia będą prowadzone poprzez organizację kursów, warsztatów, wyjazdów studyjnych lub staży.

- Wspieranie i współorganizowanie szkoleń z zakresu przekwalifikowania rolników celem podjęcia pracy lub działalności gospodarczej poza rolnictwem.
- Wsparcie na rzecz tworzenia i podejmowania aktywności przez lokalne inicjatywy i pakiety na rzecz rozwiązywania problemów mieszkańców wsi w obszarze zatrudnienia.

Cel operacyjny 5.5: Podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zasobów ludzkich – adaptacyjność pracowników

Główne wyzwanie współczesnego rynku polega na harmonijnym dostosowywaniu kwalifikacji i umiejętności pracowniczych do zmieniających się warunków na rynku pracy. Zachodzące zmiany w procesach technologicznych i strukturalnych gospodarki wymuszają, aby proces dostosowawczy zasobów ludzkich zachodził w jak najbardziej optymalny sposób i przenosił się na pełne wykorzystanie dostępne zasoby pracy. Tylko ok. 5,2%, tj. poniżej 1 mln osób w wieku 25-64 lata bierze udział w edukacji i szkoleniach, co klasyfikuje Polskę wśród krajów UE-25 o najniższym poziomie uczestnictwa w kształceniu ustawicznym. W kształceniu tym w bardzo nieznacznym stopniu biorą udział osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, a więc osoby bezrobotne, z niskimi kwalifikacjami oraz osoby starsze. Warto zauważyć, że nasilenie trudności przy zmianie kwalifikacji jest tym silniejsze, im niższy jest poziom wykształcenia osób zaangażowanych w pracę w sekcjach przechodzących restrukturyzację. Stymulowanie podnoszenia i aktualizacji umiejętności zawodowych przez osoby pracujące, zwłaszcza starsze i o niskich kwalifikacjach, jest kluczowe dla utrzymania ich aktywności na rynku pracy.

Kierunki działań:

- Rozwój kształcenia ustawicznego

Kształcenie z następujących dziedzin: języki obce, turystyka, agroturystyka, obsługa ruchu turystycznego, przedsiębiorczość, informatyka, kursy zawodowe. W obszarze realizowanych działań znaleźć się powinna organizacja szkoleń zamkniętych (ogólnych i specjalistycznych), doradztwa związanego ze szkoleniami dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw oraz szkoleń otwartych (ogólnych i specjalistycznych) dla pracowników przedsiębiorstw, w zakresie m.in.: zarządzania, organizacji pracy, zarządzania BHP, itp. Kolejną dziedziną realizowanego wsparcia powinny być działania projektowe w obszarze realizacji szkoleń skierowanych do osób o niskich kwalifikacjach lub osób pracujących, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem nowych, uzupełnianiem lub podwyższaniem kwalifikacji i umiejętności.

Cel operacyjny 5.6. Przeciwdziałanie marginalizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Obszary wiejskie, do jakich można zaliczyć Skierbieszów są dotykane wieloma problemami rozwojowymi, które na ogół bywają bardzo trudne w zakresie ich minimalizacji czy rozwiązania. Częstokroć dotyczy to niskiego poziomu życia, ubóstwa i

tym samym bezpośrednio przenosi się na zagrożenie wykluczeniem społecznym. Proces ten głównie dotyczy osoby bezrobotne, z niskim poziomem wykształcenia zamieszkujących tereny wiejskie, gdzie świadomość wagi rozwoju kapitału ludzkiego jest niski. Osoby z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wymagają kompleksowego wsparcia i stworzenia niezbędnych warunków do integracji ze społeczeństwem poprzez działania zmierzające do kształcenia umiejętności w zakresie pełnienia ról społecznych, wspierania samodzielności oraz zdobywania i aktualizacji kwalifikacji zawodowych. Znaczącym problem obszarów wiejskich jest również niski stopień aktywności mieszkańców wsi w zakresie samoorganizacji i podejmowania inicjatyw na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Kierunki działań:

- Modernizacja budynku szkoły w Lipinie Starej dla potrzeb warsztatów terapii zajęciowej,
- Zwiększanie uczestnictwa mieszkańców w życiu społecznym swojej miejscowości poprzez podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.
- Podejmowanie, inicjowanie, promowanie przedsięwzięć związanych z sektorem ekonomii społecznej.
- Inicjowanie powstawania świetlic i klubów środowiskowych

4 CZĘŚĆ 4. ZGODNOŚĆ ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI - UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ROZWOJU GMINY SKIERBIESZÓW

Uwarunkowania zewnętrzne określone są przez opracowania i dokumenty wyższego rzędu krajowe i międzynarodowe oraz relacje z bliższym i dalszym otoczeniem.

4.1. Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Kraju 2007 – 2015.

Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015 (SRK), przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r., jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego Polski oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić. SRK wyznacza cele oraz identyfikuje obszary uznane za najważniejsze z punktu widzenia osiągnięcia tych celów, na których koncentrowane

będą działania państwa. Uwzględni jednocześnie najważniejsze trendy rozwoju światowej gospodarki oraz cele, jakie stawia Unia Europejska w odnowionej Strategii Lizbońskiej.

Horyzont czasowy SRK wykracza poza okres nowej perspektywy finansowej UE obejmując dodatkowo dwa lata, w trakcie których będą kontynuowane przedsięwzięcia finansowane ze środków unijnych przyznanych Polsce w budżecie na lata 2007-2013 (tzw. zasada n+2).

Celem głównym SRK jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców

Polski: poszczególnych obywateli i rodzin

Priorytetami SRK są:

- 1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki**
- 2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej**
- 3. Wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości**
- 4. Budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa**
- 5. Rozwój obszarów wiejskich**
- 6. Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej**

Gmina Skierbieszów jest gminą wiejską, a w związku z tym działania realizowane przez samorząd gminny wpisują się przede wszystkim w Priorytet 5 Strategii Rozwoju Kraju, którym jest *Rozwój obszarów wiejskich*. Zgodnie ze SRK, rozwojowi obszarów wiejskich służyć będzie: rozwój przedsiębiorczości i aktywności pozarolniczej, wzrost konkurencyjności gospodarstw rolnych, rozwój i poprawa infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.

Na szczeblu gminy Skierbieszów praktycznie wszystkie zaplanowane do realizacji kierunki działań realizują zapisy SRK w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i służą poprawie warunków i jakości życia mieszkańców. Będą to zarówno działania na rzecz restrukturyzacji rolnictwa i aktywizacji ludności wiejskiej, jak i projekty ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości i aktywności pozarolniczej. Cele sformułowane w Priorytecie 3. Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów tj. *Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i aktywności pozarolniczej* spójne są również z Priorytetem 1. SRK tj. *Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki*, w którym jednym z kierunków działań jest rozwój przedsiębiorczości. W SRK podkreśla się konieczność tworzenia przyjaznego otoczenia prawnego, finansowego oraz instytucjonalnego przyczyniającego się do powstawania i wzrostu przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich oraz kształtowania postaw przedsiębiorczych i innowacyjnych. Tego typu działania zaplanowane zostały w Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów. Są to:

organizacja stref(y) rozwoju gospodarczego, wspieranie przedsiębiorczości poprzez doradztwo, aktywizacja powstania lokalnego samorządu gospodarczego, powołanie lokalnego funduszu pożyczkowego i gwarancyjnego. Inwestycje polegające na budowie, przebudowie i modernizacji infrastruktury technicznej i społecznej Gminy Skierbieszów wpisują się, oprócz oczywiście Priorytetu 5, w cele Priorytetu 2, którym jest poprawa stanu tej właśnie infrastruktury.

W Strategii Rozwoju Kraju zwraca się uwagę na konieczność wzrostu jakości kapitału ludzkiego oraz aktywizację zawodową mieszkańców wsi, w tym rozwój szans dzieci i młodzieży wiejskiej. W Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów aspekt rozwoju zasobów ludzkich również został podkreślony i ujęty w Priorytecie 4. *Rozwój zasobów ludzkich, zwiększenie świadomości obywatelskiej i integracji społecznej.* W ten sposób działania zaplanowane w Strategii przez samorząd gminy Skierbieszów ukierunkowane na zwiększenie dostępności do edukacji przedszkolnej, rozwój edukacji dzieci i młodzieży, utworzenie funduszu stypendialnego, edukację mieszkańców oraz podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zasobów ludzkich wpisują się w cele Strategii Rozwoju Kraju sformułowane dla obszarów wiejskich. Należy podkreślić, że te działania realizują jednocześnie zapisy SRK dla Priorytetu 3. Wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości. Realizacji jednego z najważniejszych zadań państwa, jakim jest wzrost zatrudnienia służyć będą m.in. inicjatywy na rzecz równości szans na rynku pracy oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy.

Wśród kierunków działań sformułowanych dla Priorytetu 3. SRK – *Rozwój obszarów wiejskich* jest również aktywizacja społeczności lokalnych. Skala i tempo przemian na wsi w dużej mierze zależą będzie od stopnia samoorganizacji środowisk lokalnych i ich aktywności. W Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów również zwrócono uwagę na zasadność konsolidacji społeczności lokalnej. Znalazło to swoje odzwierciedlenie chociażby w celu operacyjnym 2.2., który zakłada stworzenie lokalnej grupy działania, czy też w celu operacyjnym 3.3., gdzie sugeruje się zasadność powstania lokalnego samorządu gospodarczego – Skierbieszowskiego Towarzystwa Gospodarczego. Tego typu działania są spójne również z Priorytetem 4. SRK – *Budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa.* W tym priorytecie również zwraca się uwagę na konieczność wspierania samoorganizacji społeczności lokalnych, zwłaszcza inicjatyw w zakresie lokalnego rozwoju gospodarczego, tworzenia miejsc pracy, edukacji.

Odrębnym zadaniem SRK jest wspieranie najsłabiej rozwiniętych województw Polski Wschodniej (województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, warmińsko-mazurskie

oraz świętokrzyskie). Regiony te charakteryzują się niskim PKB na mieszkańca, niskim poziomem przedsiębiorczości i niskim poziomem dochodów własnych samorządów gminnych. W odniesieniu do Województwa Lubelskiego, polityka regionalna państwa – obok wspierania wyżej wymienionych działań – będzie nakierowana na działania zmierzające m.in. do poprawy jego infrastruktury transportowej, zwłaszcza międzynarodowych korytarzy transportowych (S12, S17, S19). Promowana będzie współpraca transgraniczna, która jest jednym z warunków wzrostu warunków atrakcyjności inwestycyjnej, a przez to i konkurencyjności województw. Nacisk zostanie położony na zwiększenie udziału sektora kultury i turystyki w gospodarce⁹. W tym przypadku zamierzenia gminy Skierbieszów również są spójne z zapisami SRK. Cele gminy jest wykorzystanie walorów kulturowych i istniejących na jej terenie obiektów zabytkowych dla rozwoju turystyki.

Ponadto, wśród czynników służących rozwojowi Polski wymienionych w Priorytecie 6. zapisano „*rozwój obszarów wiejskich, które częstokroć stanowią obszar marginalizacji gospodarczej, społecznej, edukacyjnej i kulturowej kraju.*”¹⁰

4.2. Uwarunkowania wynikające z Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007 - 2013

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007 – 2013 (NSRO) to dokument, który określa kierunki wsparcia ze środków finansowych dostępnych z budżetu Unii Europejskiej w okresie 7 najbliższych lat w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności. NSRO jest instrumentem odniesienia dla przygotowania programów operacyjnych, uwzględniających jednocześnie zapisy SRK oraz Krajowego Programu Reform na lata 2005 – 2008 (KPR), odpowiadającego na wyzwania zawarte w Strategii Lizbońskiej.

Dokument przedstawia analizę sytuacji społeczno-gospodarczej kraju i jej regionów, formułuje najważniejsze wyzwania dla kraju w perspektywie kolejnych lat oraz określa cele zmierzające do osiągnięcia spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej z krajami i regionami Wspólnoty, prezentuje alokację środków finansowych na poszczególne programy oraz ramy systemu realizacji.

Celem strategicznym Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia dla Polski jest tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na

---

⁹ Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015

¹⁰ Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015

wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Cel strategiczny osiągnąć będzie poprzez realizację horyzontalnych celów szczegółowych. Celami horyzontalnymi NSRO są:

1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa,
2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej,
3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski,
4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług,
5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,
6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

Zapisy strategii Gminy Skierbieszów wykazują spójność z większością ww celów horyzontalnych NSRO. Najwięcej elementów wspólnych pomiędzy strategią Gminy Skierbieszów a NSRO znajdziemy oczywiście w 6. celu horyzontalnym tj. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich. Tymi wspólnymi kierunkami działań są: wspomaganie zmian w rolnictwie, umożliwienie wykorzystania potencjału obszarów wiejskich dla wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, wyrównywanie szans rozwojowych na obszarach wiejskich poprzez m.in. wsparcie rozbudowy infrastruktury technicznej i społecznej, promocja oraz tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy poza rolnictwem, rozwój pozarolniczych funkcji wsi (np. agroturystyka, a tym samym ochrona dziedzictwa kulturowego wsi czy ochrona walorów krajobrazu rolniczego). Ponadto w obydwu dokumentach podkreślono konieczność rozwoju zasobów ludzkich poprzez m.in.: zapewnienie wystarczającego dostępu do edukacji dla ludzi młodych, kształcenie ustawiczne, doradztwo zawodowe i przekwalifikowanie osób odchodzących z pracy w rolnictwie.

4.3. Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 - 2020 (SRWL)¹¹

Na posiedzeniu w dniu 18 października 2004 Sejmik Województwa Lubelskiego podjął uchwałę o przystąpieniu do opracowania zaktualizowanej "Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020".

Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 przyjęta została Uchwałą Nr XXXVI/530/05 Sejmiku Województwa Lubelskiego w dniu 4 lipca 2005 r. i obowiązuje od 01.01.2006 r.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 jest podstawowym narzędziem prowadzonej przez samorząd województwa polityki regionalnej. Jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego do roku 2020. Przyjęty horyzont czasowy Strategii oraz jej główne założenia nawiązują bezpośrednio do zasad polityki regionalnej państwa i polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Zakłada się, że Strategia będzie bazowym dokumentem do opracowania i wdrożenia na terenie województwa lubelskiego programów wojewódzkich, współfinansowanych ze środków krajowych i funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w dwóch kolejnych okresach programowania (tj. w latach 2007-2013 i 2014-2018). Stanowi ona również wkład województwa do opracowywanych na poziomie kraju dokumentów strategicznych rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, w szczególności Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013 oraz Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013.

Celem nadrzędnym Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 jest:

osiągnięcie trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Lubelszczyzny poprzez zwiększenie konkurencyjności województwa oraz optymalne wykorzystanie jego wewnętrznych potencjałów rozwojowych

Priorytetowymi kierunkami rozwoju województwa lubelskiego na lata 2006-2020 są:

1. Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy;
2. Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy;
3. Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego;

---

¹¹ Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020, Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXXVI/530/05 z dnia 4 lipca 2005 r.

4. Rozwój współpracy międzyregionalnej oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu.

Priorytety i cele sformułowane dla Gminy Skierbieszów wpisują się bezpośrednio w Cel 3.4. SRWL: Poprawa jakości życia mieszkańców wsi oraz wielofunkcyjny rozwój zasobów ludzkich. Kierunki działań na szczeblu lokalnym (Gmina Skierbieszów) oraz wojewódzkim (Województwo Lubelskie) określone zostały bardzo podobnie. Są to m.in:

- rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (w tym: wsparcie powstawania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw na obszarach wiejskich)
- dywersyfikacja gospodarstw rolnych w kierunku działalności pozarolniczej (w tym: rozwój agroturystyki)
- rozwój edukacji na wsi oraz wspieranie aktywności społeczności lokalnych (w tym: rozwój infrastruktury kulturalnej i edukacyjnej, ochrona i wspieranie lokalnego dziedzictwa kulturowego, promowanie kształcenia ustawicznego, wspieranie powstawania i funkcjonowania partnerstw i lokalnych grup działań)
- budowa infrastruktury technicznej i społecznej

Działania planowane przez samorząd gminny ujęte w Strategii Rozwoju na lata 2007 – 2015, realizują również cel 1.2. SRWL: Rozwój i podnoszenie konkurencyjności regionalnego agrobiznesu. Zakładane w obydwu strategiach działania ukierunkowane są na modernizację sektora rolnego oraz wsparcie powiązanego z nim przemysłu przetwórstwa spożywczego poprzez m.in.: poprawę efektywności gospodarstw rolnych, wzmocnienie otoczenia instytucjonalnego sektora rolnego.

Zapisy w Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów dotyczące rozwoju przedsiębiorczości realizują z kolei cel 1.4 SRWL: Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzrost poziomu ich innowacyjności. Kierunkami działań będzie w tym zakresie m.in.: tworzenie lepszych warunków otoczenia prawno-instytucjonalnego dla powstawania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, wzrost przedsiębiorczości, promowanie postaw przedsiębiorczych, rozwój kompleksowego systemu szkolenia i doradztwa dla przedsiębiorców.

Realizacja infrastruktury informatycznej na terenie Gminy Skierbieszów wpisze się w cel 1.6 SRWL: Rozwój społeczeństwa informacyjnego, jako nieodzowny element budowy przewagi konkurencyjnej poszczególnych gmin i całego regionu.

Działania ukierunkowane na podniesienie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców gminy są z kolei spójne z celami 2.2 i 2.3 SRWL, które dotyczą rozwoju nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich, a realizowane będą m.in. poprzez:

zwiększenie dostępu do nauki szkolnej na wszystkich poziomach nauczania (w tym rozwój szkolnictwa przedszkolnego), poprawę jakości nauczania w szkołach oraz rozwój nowoczesnych form i treści kształcenia, rozwój kształcenia ustawicznego, reorientacja zawodowa ludności rolniczej.

Wśród celów rozwoju województwa lubelskiego jest również rozwój współpracy międzyregionalnej w układzie międzynarodowym, krajowym i transgranicznym (Cel 4.1). Zwraca się uwagę, że województwo lubelskie, z racji swego położenia na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej, w bliskim sąsiedztwie z Białorusią i Ukrainą, powinno w szczególny sposób zadbać o rozwój kontaktów transgranicznych ze swoimi partnerami na wschodzie. Współpraca transgraniczna powinna być rozwijana w możliwie pełnym zakresie i z wykorzystaniem szerokiego wachlarza instrumentów.

4.4. Uwarunkowania wynikające z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 (RPO WL 2007 – 2013)¹².

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 dofinansowanie do realizowanych projektów mogą uzyskać m.in. jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, stowarzyszenia, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe oraz organizacje pozarządowe i związki wyznaniowe.

Głównym warunkiem uzyskania dofinansowania, jakie musi spełniać inwestycja jest realizowanie jej przez beneficjenta wymienionego w RPO WL 2007 - 2013. Wachlarz projektów mogących otrzymać wsparcie nowego programu jest bardzo szeroki. Mogą to być inwestycje drogowe, wodno-kanalizacyjne, edukacyjne i sportowe, ale także zadania z zakresu turystyki, kultury i przedsiębiorczości.

Realizacja RPO WL 2007 – 2013 będzie przyczyniać się do osiągnięcia założeń odnowionej Strategii Lizbońskiej, a także realizacji priorytetów polityki regionalnej UE ustanowionych dla celu „Konwergencja”. Będzie jednocześnie przyczyniać się do osiągnięcia celów rozwojowych województwa określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020.

Celem głównym Regionalnego Programu Operacyjnego jest:

---

¹² Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Lubelskiego nr XVII/149/07 w dn. 31 stycznia 2007 z późniejszymi zmianami, zaakceptowany przez Radę Ministrów w dn. 27 lutego 2007 r.

podniesienie konkurencyjności regionu prowadzące do szybszego wzrostu gospodarczego, zwiększenia zatrudnienia oraz poprawy spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa

RPO WL 2007 – 2013 jest narzędziem realizacji tych obszarów określonych w Strategii Województwa Lubelskiego, które mogą być wspierane przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Uwzględniając kierunki rozwojowe województwa zawarte w Strategii Województwa Lubelskiego, a także kształt polityki spójności UE, cele i priorytety Strategii Rozwoju Kraju oraz Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia – Narodowej Strategii Spójności, w Regionalnym Programie Operacyjnym proponuje się koncentrację środków na realizacji następujących osi priorytetowych:

1. Przedsiębiorczość i innowacje
2. Infrastruktura ekonomiczna
3. Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne
4. Społeczeństwo informacyjne
5. Transport
6. Środowisko i czysta energia
7. Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna
8. Infrastruktura społeczna
9. Pomoc techniczna

W przeciwieństwie do okresu programowania 2004 – 2006, kiedy to wśród działań określonych w Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego wpisane zostało działanie 3.1. Obszary wiejskie, w okresie programowania 2007 – 2013 wsparcie sektora rolniczego znajduje się poza obszarem interwencji polityki spójności. W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 kwestia rozwoju obszarów wiejskich traktowana jest horyzontalnie, co oznacza, iż nie ma wyznaczonej konkretnie osi priorytetowej czy działania dedykowanego wyłącznie rozwojowi obszarów wiejskich. W związku z powyższym istotne jest zachowanie komplementarności pomiędzy działaniami realizowanymi w ramach RPO WL, a przedsięwzięciami podejmowanymi w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rolnego. Dlatego też przy konstrukcji celów i priorytetów RPO WL zwrócono uwagę by uzupełniały one działania podejmowane w ramach PROW, a nie pokrywały się z nimi. Działania te mają pełnić rolę uzupełnienia przedsięwzięć wspieranych w ramach Europejskiego Funduszu

Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Inaczej mówiąc, Gmina Skierbieszów będzie mogła również skorzystać z dofinansowania pewnych rodzajów działań, ale powinny one dotyczyć rozwoju pozarolniczych funkcji Gminy.

4.5. Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Powiatu Zamojskiego na lata 2007-2020

Strategia rozwoju powiatu Zamojskiego¹³ (SRPZ) jest dokumentem terytorialnego systemu planowania, który obejmuje zadania własne powiatu, wynikające z ustaw oraz zadania zlecone przez organy administracji rządowej.

Jednymi z głównych priorytetów Strategia Rozwoju Gminy Skierbieszów są: Priorytet 1 - Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców oraz Priorytet 2 - Stworzenie warunków restrukturyzacji rolnictwa oraz aktywizacja ludności wiejskiej. Zapisy operacyjne i typy przedsięwzięć zdefiniowane w tych osiach są zbieżne z głównym celem strategicznym powiatu zamojskiego na lata 2007 – 2020, którym jest rozwój i restrukturyzacja obszarów wiejskich poprzez rozwijanie i unowocześnianie infrastruktury technicznej, wielokierunkowy rozwój działalności gospodarczej i alternatywnych dochodów mieszkańców wsi, a także stymulowanie rozwoju turystyki.

Kolejnym celem strategicznym powiatu zamojskiego jest rozwój przedsiębiorczości i pozyskiwanie inwestycji poprzez promocję powiatu, wprowadzenia systemu promocji i ułatwień dostępu do kapitału, wspierania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Zbieżne zapisy z tym celem strategicznym SRPZ Strategia Rozwoju Gminy Skierbieszów zakłada w ramach Priorytetu 3 - Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i aktywności pozarolniczej, który skupia się na rozwoju przedsiębiorczości lokalnej, pozyskiwaniu inwestora zewnętrznego, tworzenie instytucji otoczenia biznesu oraz inkubacji przedsiębiorczości.

Strategia Rozwoju Gminy Skierbieszów w ramach Priorytetu 4 - Rozwój zasobów ludzkich, zwiększenie świadomości obywatelskiej i integracji społecznej zakłada zwiększenie powszechności dostępu do edukacji przedszkolnej, rozwój edukacji dzieci i młodzieży, edukacja mieszkańców wsi oraz oddolne inicjatywy lokalne, podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zasobów ludzkich – adaptacyjność pracowników, przeciwdziałanie marginalizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym natomiast w ramach 5 Osi Priorytetowej: Kreowanie wizerunku Gminy jako obszaru o ważnych funkcjach turystyki, rekreacji i kultury strategia Skierbieszowa zakłada Rozwój bazy turystycznej i rekreacyjnej oraz podniesienie standardu świadczonych usług turystycznych. Aktywizacja funkcji kulturowych Gminy oraz Wdrożenie kompleksowego programu promocji Gminy Skierbieszów. Kompatybilne zapisy definiuje ostatni z głównych celów strategicznych SRPZ, którym jest rozwój infrastruktury lokalnej poprzez trójtorowe działanie polegające na ochronie środowiska naturalnego, dostosowaniu

---

¹³ Źródło: www.powiatzamojski.pl

systemu kształcenia do wymogów rynku pracy oraz na rozwoju infrastruktury społecznej. W odniesieniu do zadań ochrony środowiska naturalnego strategia powiatu zakłada kreowanie działań ponadgminnych, współtworzenie programu gospodarki wodno-ściekowej zlewni rzeki Wieprz, zagospodarowanie lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.

CZĘŚĆ 5. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA

5.1. System wdrażania i monitorowania

Monitoring to proces systematycznego zbierania danych (wartości wskaźników), na podstawie których dokonuje się okresowej oceny danego dokumentu. Analizy dokonuje się poprzez porównanie wskaźników bazowych (określonych na początku fazy wdrożeniowej Strategii) z wartościami uzyskanymi w danym momencie czasu. Pozwala to na stwierdzenie, w jakim stopniu cele Strategii są realizowane (postęp w osiąganiu celów), jaka jest efektywność wydatkowanych na realizację Strategii środków, a także czy cele zostały dobrane właściwie. Taka analiza potwierdza słuszność wybranych celów, natomiast w przypadku negatywnych wyników (np. w przypadku stwierdzenia, że któryś z celów Strategii nie jest realizowany) pozwala na zastanowienie się nad przyczynami takiego stanu rzeczy i podjęciu środków zaradczych.

Wydatkowanie funduszy publicznych, w tym także pochodzących ze źródeł zewnętrznych, na działania wspierające rozwój społeczno-gospodarczy, wymaga stworzenia systemu instytucji i procedur, które zapewnią, że środki te będą wydatkowane efektywnie.

Monitoring Strategii Rozwoju jest elementem koniecznym w celu aktywnej realizacji zapisów dokumentu. Umożliwia on stwierdzenie, czy Strategia jest prawidłowo realizowana oraz czy założenia, na których ją oparto, nie uległy zmianie.

Należy zauważyć, iż strategia – nawet uchwalona - jest dokumentem dynamicznym. W przypadku stwierdzenia, iż któryś z celów został źle określony, lub w sytuacji znaczącej zmiany uwarunkowań zewnętrznych bądź wewnętrznych konieczna może się stać aktualizacja założeń dokumentu.

5.2. Podmioty odpowiedzialne za proces monitorowania, źródła danych, raportowanie

Strategia Rozwoju jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym zadania na kilka lat. Ze względu na swój długookresowy charakter wdrażanie założeń Strategii jest procesem ciągłym, wymagającym stałego śledzenia zmian prawnych, gospodarczych, politycznych oraz elastyczności w dostosowaniu się do priorytetów w zakresie uzyskiwania zewnętrznych środków finansowych.

Dla właściwego przebiegu procesu monitorowania konieczne jest wyłonienie sprawnej struktury organizacyjnej i określenie reguł jej funkcjonowania (przypisanie zadań).

Monitoring przeprowadzany będzie przez pracowników komórek urzędu gminy odpowiedzialnych za poszczególne zadania umieszczone w strategii. Weryfikacja odbywać się będzie raz w roku.

W tym kontekście do jego zadań pracowników będzie należało:

1. Zarządzanie realizacją Strategii.
2. Przygotowywanie projektów programów strategicznych i planowanych budżetów oraz przedstawianie ich do zatwierdzenia Radzie Gminy
3. zapewnienie zgodności realizacji Strategii z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony środowiska, jak też zagwarantowanie przestrzegania zasad zawierania kontraktów publicznych,
4. Koordynacja i kontrola prawidłowości realizacji programów strategicznych i wchodzących w ich zakres projektów.
5. Zarządzanie środkami finansowymi przeznaczonymi w budżecie Gminy na realizację Strategii oraz środkami pozyskanymi na ten cel ze źródeł zewnętrznych (w tym ze źródeł pomocowych).
6. Zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Strategii,
7. Zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Strategii
8. Przygotowanie rocznych raportów na temat wdrażania Strategii,
9. Zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
10. Dokonanie oceny po zakończeniu realizacji Strategii.

Komórki organizacyjne Urzędu będą zobowiązane do przygotowywania i przekazywania Wójtowi rocznych raportów o postępie realizacji programów strategicznych zawierających m.in. wyniki nadzorowanych przez siebie przedsięwzięć. Raporty te pozwolą na śledzenie zaawansowania prac w zakresie poszczególnych działań, co umożliwi podjęcie interwencji (udzielenie pomocy) w przypadku braku postępów bądź wystąpienia trudności w trakcie ich realizacji.

Ze względu na fakt, iż strategia obejmuje swym zakresem również dziedziny nie będące w kompetencjach gminy, w proces monitorowania powinny włączyć się możliwie wszystkie podmioty działające na terenie gminy. W szczególności dotyczy to jednostek publicznych (administracja rządowa, administracja samorządowa różnych szczebli, organizacje pozarządowe, itp.) oraz podmiotów prywatnych, które mając na

uwadze zasadę partnerstwa powinny udzielać Urzędowi Gminy informacji na temat działań, które mają wpływ na realizację zapisów strategii.

Wśród źródeł danych do monitoringu wymienić można:

- informacje uzyskiwane od jednostek publicznych działających na terenie Gminy
- informacje ze źródeł administracyjnych (np. rejestr przedsiębiorstw, dane dotyczące stanu dróg)
- ogólnodostępne dane statystyczne opracowywane przez Główny Urząd Statystyczny oraz Urząd Skarbowy.

Ocena realizacji Strategii w części dotyczącej zadań gminy, dokonywana będzie przez Radę Gminy w okresach rocznych. Wraz z rocznym sprawozdaniem z wykonania budżetu, Wójt Gminy będzie przedkładał Radzie Gminy raport z realizacji programów strategicznych.

Informacje na temat wyników wykonania Strategii będą zamieszczane na internetowych stronach gminy oraz na tablicy informacyjnej Urzędu Gminy, poprzez współpracę z redakcjami lokalnych mediów - przekazywanie za ich pośrednictwem ważnych informacji dotyczących bieżącego funkcjonowania samorządu, w tym realizacja zadań inwestycyjnych i remontowych.

5.3. Sposób realizacji współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi.

Władze samorządowe Gminy Skierbieszów deklarują wolę współpracy z organizacjami pozarządowymi, prywatnymi i innymi podmiotami w zakresie prowadzonej działalności w sferze zadań publicznych. Aktywność podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego jest istotną cechą społeczeństwa demokratycznego, elementem spajającym i aktywizującym społeczność lokalną.

W celu osiągnięcia obopólnych korzyści niezbędna jest również długoterminowa współpraca sektora publicznego i prywatnego.

Celem współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi jest:

- Umacnianie w świadomości społecznej poczucia odpowiedzialności za siebie, swoje otoczenie, wspólnotę lokalną i jej tradycje.
- Poprawa jakości usług publicznych.
- Objęcie szerszych grup potrzebujących usługami społecznymi dzięki zaangażowaniu środków pozabudżetowych.
- Wspieranie rozwoju inicjatyw obywatelskich i stymulowanie ich dzięki udziałowi środków budżetowych gminy w rozwoju usług społecznych.

- Pełniejsze zaspokajanie potrzeb społecznych, zwiększenie udziału mieszkańców w procesie tworzenia lokalnej polityki oraz rozwiązywaniu ich problemów, a przez to poprawa jakości ich życia.

Formy współpracy:

- Wspieranie lub powierzanie przez Gminę Skierbieszów organizacjom zadań wymienionych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie poprzez udzielanie dotacji.
- Wyłonienie przez organizacje pozarządowe zespołu opiniującego o charakterze doradczo-informacyjnym złożonego z przedstawicieli tych organizacji.
- Wzajemne informowanie się o planach działalności i kierunkach współdziałania w celu zharmonizowania tych działań i kierunków.
- Udzielanie przez samorząd wsparcia technicznego
- Organizowanie otwartych spotkań przedstawicieli organizacji i podmiotów prywatnych z przedstawicielami samorządu, organizowanie wspólnych przedsięwzięć (konferencje, szkolenia, seminaria).
- Udzielania przez samorząd pomocy w przygotowywaniu projektów i pozyskiwaniu środków z krajowych i zagranicznych funduszy pomocowych.

5.4. Proponowane wskaźniki osiągnięcia celów Strategii oraz sposoby i częstotliwość ich zbierania i przedstawiania.

Wskaźniki przekrojowe (ogólne)

- liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gminy (w tym w dziedzinie turystyki i rekreacji)
- liczba turystów
- liczba nowoutworzonych miejsc pracy
- realny dochód rozporządzalny na mieszkańca
- procent wydatków gminy przeznaczanych na inwestycje
- liczba gospodarstw agroturystycznych
- udział gospodarstw agroturystycznych w liczbie gospodarstw rolnych

w dziedzinie bazy ekonomicznej

- przeciętna wielkość firmy (ze względu na zatrudnienie, ze względu na uzyskiwane obroty)
- różnorodność usług (procentowy udział poszczególnych dziedzin PKD, w tym w dziedzinie turystyki i rekreacji)
- struktura zatrudnienia (rolnictwo, przemysł, budownictwo, usługi rynkowe, usługi nierynkowe)

- powierzchnia urządzonych stref przedsiębiorczości
  - liczba projektów promujących gminę
  - liczba działających instytucji okołobiznesowych
  - wskaźnik liczby ludności na 1 placówkę handlową
- w dziedzinie rynku pracy, rozwoju kapitału ludzkiego
- wskaźnik zatrudnienia
  - liczba bezrobotnych
  - liczba osób korzystających z pomocy społecznej
  - struktura wiekowa ludności (wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny)
  - saldo migracji
  - liczba udzielonych stypendiów
  - poziom wykształcenia mieszkańców (udział % w podziale na wyższe, średnie, podstawowe)
  - liczba umów partnerskich z innymi gminami/miastami (w tym z zagranicy)
  - liczba inicjatyw obywatelskich
  - liczba organizacji pozarządowych
  - odsetek gospodarstw domowych i firm z dostępem do internetu
- w dziedzinie infrastruktury
- jakość wód powierzchniowych
  - długość i gęstość dróg publicznych twardych oraz stan nawierzchni dróg
  - bezpieczeństwo drogowe (liczba wypadków i kolizji na terenie gminy)
  - procent gospodarstw korzystających z: sieci wodnej, sieci kanalizacyjnej, sieci gazowej, zbiorowego zaopatrzenia w energię ciepłą
  - odpady poddane utylizacji (w tym poddanych recydingowi)
  - powierzchnia zmodernizowanych budynków infrastruktury społecznej
  - nakłady inwestycyjne na bazę edukacyjną
  - powierzchnia wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów sportowych i rekreacji
  - liczba osób korzystających z bazy sportowej i rekreacyjnej
  - liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych
  - długość publicznej sieci szerokopasmowej
  - udział gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu
- w dziedzinie funkcji wyższego rzędu
- powierzchnia nowych lub zmodernizowanych obiektów kultury
  - nakłady na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego na 1 mieszkańca
-

w dziedzinie ładu funkcjonalno-przestrzennego

- powierzchnia terenów usługowych
- powierzchnia terenów produkcyjno-składowych
- liczba firm i organizacji mających swoją siedzibę w gminie
- powierzchnia terenów zieleni i rekreacji

Dane do monitorowania będą pochodziły głównie z ogólnodostępnych źródeł statystycznych (Główny Urząd Statystyczny, Urząd Skarbowy).

Wśród innych źródeł danych do monitoringu wymienić można:

- informacje uzyskiwane od jednostek publicznych działających na terenie Gminy
- informacje ze źródeł administracyjnych (np. rejestr przedsiębiorstw, dane dotyczące stanu dróg)

W przypadku braku możliwości uzyskania odpowiednich danych przeprowadzane będą analizy i badania własne.

Na podstawie zebranych danych raz w roku przedstawiany będzie raport z postępów we wdrażaniu strategii.

CZĘŚĆ 6. FINANSOWANIE STRATEGII ROZWOJU

6.1. Polityka finansowa Gminy

Problemy rozwoju Gminy Skierbieszów powinny być rozpatrywane w trzech kategoriach strategicznych tj. zaspokojenia podstawowych potrzeb, niezawodności funkcjonowania systemów i niezbędnego otwarcia na przyszłość. Pierwsza kategoria oznacza zaspokajanie sfer ubóstwa i zagwarantowanie minimum społecznego jakości życia. Druga to utrzymanie stanu posiadania i usprawnienie go. Trzecia – maksymalne wykorzystanie rezerw. Właściwie skonstruowane zasady tworzenia zasobów finansowych gminy, w tym środków na finansowanie inwestycji powinny uwzględniać wymagania każdej z powyższych kategorii.

Łączne obciążenie z tytułu inwestowania w gminie nie powinno zmniejszać poziomu niezbędnych racjonalnych wydatków bieżących (z zastrzeżeniem wykonania analizy ich efektywności i optymalizacji). Pozwoli to na zachowanie standardów usług świadczonych przez gminę. Zwiększone dochody, wynikające z oczekiwanego wzrostu gospodarczego kierowane mogą być natomiast na finansowanie inwestycji.

Racjonalne określenie wielkości planowanych wydatków na realizację strategii rozwoju musi być powiązane z wieloletnim planowaniem całego budżetu. Zasadniczą funkcją prowadzenia bieżących analiz finansowych jest tworzenie podstaw do:

- Opracowania wieloletnich planów budżetowych
- Opracowania wieloletnich planów (programów) inwestycyjnych
- Określania źródeł i zasad finansowania jednostkowych projektów inwestycyjnych
- Określania zasad długoterminowego finansowania działalności komunalnej
- Tworzenia instrumentów zarządzania długiem.

Prowadzenie bieżących analiz finansowych zwiększy szanse gminy w ubieganiu się o pozabudżetowe źródła finansowania projektów inwestycyjnych, działań prospołecznych i innych przedsięwzięć rozwojowych.

6.2. Wybrane główne źródła finansowania zadań ujętych w Strategii Rozwoju.

6.2.1. Fundusze unijne

6.2.1.1. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Zważywszy na fakt, że Gmina Skierbieszów jest gminą wiejską, wydaje się, że głównym źródłem współfinansowania działań i projektów ujętych w Strategii Rozwoju Gminy na lata 2007 – 2015 powinien być Europejski Fundusz Rolniczy Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW)**.

W ramach PROW przewidziano 4 Osie priorytetowe:

Oś 1 Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego

Oś 2 Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich

Oś 3 Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej

Oś 4 Leader

W ramach osi 1 możliwe będą takie działania jak: szkolenie zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie, ułatwianie startu młodym rolnikom, renty strukturalne, korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów, modernizacja gospodarstw rolnych, zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej, poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa, uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności, działania informacyjne i promocyjne, grupy producentów rolnych.

Oś 2 umożliwi m.in realizację programu rolnośrodowiskowego, zalesianie gruntów, odtwarzanie potencjału produkcji leśnej

Oś 3 ukierunkowana jest na różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej oraz odnowę i rozwój wsi

Środki przeznaczone na realizację osi 4 tj. Leader będą mogły być przeznaczone na wdrażanie lokalnych strategii rozwoju i projektów współrodacy oraz funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizację. Dla realizacji działań w ramach Osi 4 Leader niezbędny będzie wybór lokalnej grupy działania (LGD) do realizacji lokalnej strategii rozwoju (LSR). Lokalna grupa działania jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. W składzie organu decyzyjnego LGD powinni znaleźć się w co najmniej 50 % partnerzy społeczni i gospodarczy, a w szczególności przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego: rolnicy, kobiety wiejskie, młodzi ludzie i ich

stowarzyszenia. Obszar działania LGD musi liczyć od 10 do 150 tys. mieszkańców i Dlatego też, aby skorzystać ze źródeł dofinansowania w ramach tej osi, Gmina Skierbieszów będzie musiała podjąć działania na rzecz współpracy z inną gminą czy gminami.

6.2.1.2. Fundusze strukturalne

a) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

W przeciwieństwie do okresu programowania 2004 – 2006, kiedy to wśród działań określonych w Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego wpisane zostało działanie 3.1. Obszary wiejskie, w okresie programowania 2007 – 2013 wsparcie sektora rolniczego znajduje się poza obszarem interwencji polityki spójności. W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 kwestia rozwoju obszarów wiejskich traktowana jest horyzontalnie, co oznacza, iż nie ma wyznaczonej konkretnie osi priorytetowej czy działania dedykowanego wyłącznie rozwojowi obszarów wiejskich. W związku z powyższym istotne jest zachowanie komplementarności pomiędzy działaniami realizowanymi w ramach RPO WL, a przedsięwzięciami podejmowanymi w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rolnego. Dlatego też przy konstrukcji celów i priorytetów RPO WL zwrócono uwagę by uzupełniały one działania podejmowane w ramach PROW, a nie pokrywały się z nimi. Wytyczne dotyczące polityki spójności zakładają, że ma ona odgrywać decydującą rolę we wspieraniu odnowy gospodarczej obszarów wiejskich, a środki i instrumenty polityki spójności angażowane będą w celu wykorzystania pozarolniczego potencjału rozwojowego obszarów wiejskich i wspierania rozwoju pozarolniczych funkcji wsi. Działania te mają pełnić rolę uzupełnienia przedsięwzięć wspieranych w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Inaczej mówiąc, Gmina Skierbieszów będzie mogła również skorzystać z dofinansowania pewnych rodzajów działań, ale powinny one dotyczyć rozwoju pozarolniczych funkcji Gminy.

b) Europejski Fundusz Społeczny w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Programu Operacyjny Kapitał Ludzki jest jednym z programów operacyjnych służących realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 i obejmuje całość interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w Polsce. Europejski Fundusz Społeczny - jeden z Funduszy Strukturalnych, powołany został w

celu wspierania wspólnotowej polityki społecznej. Finansuje on działania państw członkowskich w zakresie przeciwdziałania bezrobociu i rozwoju zasobów ludzkich. Ze środków funduszu finansowane są głównie szkolenia zawodowe, stypendia, praktyki zawodowe, doradztwo i pośrednictwo zawodowe, analizy i badania dotyczące rynku pracy itp.

Celem głównym Programu jest: wzrost zatrudnienia i spójności społecznej a do osiągnięcia tego celu przyczynia się realizacja sześciu celów strategicznych do których należą:

- Podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo
- Zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego
- Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce
- Upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy
- Zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa
- Wzrost spójności terytorialnej.

Istotną kwestię w ramach PO KL stanowić będzie wsparcie rozwoju zasobów ludzkich na obszarach wiejskich, poprzez wsparcie na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich ukierunkowane na rozwój oferty edukacyjnej, samoorganizacji i podejmowania oddolnych inicjatyw na rzecz rozwiązywania problemów społeczności wiejskich, zwłaszcza w obszarze zatrudnienia i integracji społecznej.

W ramach PO KL przewidziano 10 Priorytetów realizowanych równolegle na poziomie centralnym i regionalnym.

Priorytety realizowane centralnie to:

Priorytet I - Zatrudnienie i integracja społeczna

Priorytet II - Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących

Priorytet III - Wysoka jakość systemu oświaty

Priorytet IV - Szkolnictwo wyższe i nauka

Priorytet V - Dobre rządzenie

Priorytety realizowane na szczeblu regionalnym to:

Priorytet VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich

Priorytet VII - Promocja integracji społecznej

Priorytet VIII - Regionalne kadry gospodarki

Priorytet IX - Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach

Priorytet X - Pomoc techniczna

6.2.1.3. Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa

Na realizację działań związanych ze współpracą pomiędzy Unią Europejską a państwami partnerskimi spoza UE, Komisja Europejska przeznaczyła **173, 322 mln euro**. Potencjalnymi beneficjentami programu będą instytucje prowadzące działania o charakterze non-profit przyczyniające się do realizacji priorytetów programu, w tym np. władze lokalne i regionalne, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne, euroregiony.

Obszar współpracy w ramach Programu obejmował będzie:

- **w Polsce podregiony:** białostocko-suwalski, ostrołęcko-siedlecki, białkopodlaski, **chełmsko-zamojski**, krośnieńsko-przemyski, a także jako tzw. regiony przyległe: podregion łomżyński, lubelski i rzeszowsko-tarnobrzeski;
- **na Ukrainie obwody:** wołyński, lwowski, zakarpacki oraz jako regiony przyległe: obwód tarnopilski, rówieński, iwanofrankowski.

Propozycja priorytetów i działań zawarta w projekcie dokumentu programowego przewiduje następujące tematy współpracy:

Priorytet 1. *Wzrost konkurencyjności obszarów przygranicznych*

Działanie 1.1. Poprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorczości

Działanie 1.2. Rozwój turystyki

Działanie 1.3. Poprawa dostępności obszaru

Priorytet 2. *Poprawa jakości życia*

Działanie 2.1. Ochrona środowiska w obszarze przygranicznym

Działanie 2.2. Bezpieczne i sprawnie funkcjonujące granice

Priorytet 3. *Współpraca sieciowa i inicjatywy społeczności lokalnych*

Działanie 3.1. Budowanie potencjału współpracy na poziomie regionalnym i lokalnym

Działanie 3.2. Inicjatywy społeczności lokalnych

Priorytet 4. *Pomoc techniczna*

Przykładowe działania możliwe do finansowania w ramach programu współpracy transgranicznej:

I. Projekty infrastrukturalne – w zakresie infrastruktury komunikacyjnej, transportowej, infrastruktury turystycznej np. budowa, przebudowa i remont infrastruktury aktywnych

form turystyki oraz bazy okołoturystycznej, działań przyczyniających się do wzrostu ruchu turystycznego, wzmocnienia bezpieczeństwa oraz infrastruktury ochrony środowiska, np. drobna infrastruktura sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych, budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych, systemy zaopatrzenia w wodę, parkingi samochodowe,

w tym:

1. Prace przygotowawcze (m.in. badanie geologiczne, opinie konserwatorskie, dokumentacja techniczna, prace projektantów, architektów, koszty przetargów)
2. Prace inwestycyjne (m.in. przygotowanie terenu pod budowę, prace ziemne, prace budowlano-montażowe, prace wykończeniowe, prace rozbiórkowe, nadzór sprawowany w imieniu inwestora)

II. Działania z zakresu tworzenie punktów dostępu do informacji (np. turystycznej i kulturalnej) w zakresie tworzenia i rozwoju sieci centrów i punktów informacji turystycznej i kulturalnej, tworzenia i rozwoju platform informatycznych i baz danych, jako elementów systemu informacji turystycznej,

w tym:

1. Prace przygotowawcze (j.w.)
2. Prace inwestycyjne i związane z procesem inwestycyjnym (m.in. przygotowanie terenu pod budowę, prace ziemne, prace budowlano-montażowe, prace wykończeniowe, zakup sprzętu nierozdzielnie związanego z funkcjonowaniem inwestycji, oprogramowanie wykorzystywane na potrzeby systemu informacji turystycznej i kulturalnej, materiały informacyjne, koszty promocji związane z realizacją projektu)

III. Działania związane z promocją turystyki i regionu w zakresie organizacji imprez mających wpływ na wzrost liczby turystów, kampanie promocyjne, przygotowanie programów rozwoju i/lub promocji markowych produktów turystycznych, realizacja spotów i filmów reklamowych dotyczących walorów turystycznych, wystawianie poza obszarem wsparcia billboardów i plakatów, organizacja wydarzeń kulturalnych, kampanie promocyjne

IV. Projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego w zakresie rewitalizacji, konserwacji, renowacji, rewaloryzacji, remont, przebudowa historycznych i zabytkowych obiektów zabytkowych wraz z ich przystosowaniem na cele kulturalne, zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń, tworzenie i rozwój szlaków dziedzictwa kulturowego, usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych w

istniejących obiektach kultury, digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego ich udostępniania.

V. Zakup pojazdów – pod warunkiem, że zakupione pojazdy są wykorzystywane i służą realizacji projektów współpracy transgranicznej oraz mieszczą się np. w planach zapotrzebowania ochrony przeciwpożarowej, służb ratowniczych, planach ochrony przed katastrofami

Ponadto finansowane będą takie działania jak: koszty ogólne (koszty administracyjne, opłaty za energię elektryczną, ciepłą, gazową wodę, amortyzacja wyposażenia), koszty personelu, koszty podróży służbowych, zagranicznych i krajowych, koszty organizacji spotkań służących osiągnięciu celów projektu, organizacja konferencji, seminariów, szkoleń, wkład niepieniężny, praca wolontariuszy.

6.2.2. Inne zagraniczne źródła finansowania

6.2.2.1 Europejski Bank Inwestycyjny (EBI)

W zakresie działania EBI jest finansowanie inwestycji zmierzających do wyrównania poziomu rozwoju najbiedniejszych regionów Unii Europejskiej. Beneficjentem kredytu udzielonego przez EBI na finansowanie rozwoju regionalnego mogą być m.in. jednostki samorządu terytorialnego. EBI udziela kredytu w celu współfinansowania projektów objętych wsparciem funduszy strukturalnych UE oraz współfinansowania projektów objętych wsparciem unijnym, pod warunkiem, że są zgodne ze strategią rozwoju regionu. Pożyczki z EBI mogą być przeznaczone na inwestycje z zakresu infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, transportowej, zdrowotnej i edukacyjnej, sektora produkcyjnego, ochrona środowiska naturalnego. Środki EBI mogą pokrywać do 50% kosztów – przy projektach bez wsparcia unijnego oraz do 90% kosztów (łącznie ze środkami unijnymi) w przypadku projektów ze wsparciem unijnym.

6.2.3. Źródła krajowe

6.2.3.1. Kontrakty wojewódzkie

Zakłada się utrzymanie znaczenia kontraktów wojewódzkich, które łączą w sobie realizację programów operacyjnych odnoszących się do poszczególnych województw współfinansowanych ze środków wspólnotowych z realizacją programów operacyjnych finansowanych wyłącznie ze środków krajowych. Planuje się wydłużenie okresu finansowania programów wieloletnich realizowanych w ramach kontraktu do okresu 5-7 lat.

6.2.3.2. Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych (FRIK)

Preferencyjne kredyty udzielane z Funduszu mają na celu umożliwienie gminom i ich związkom finansowanie kosztów przygotowania projektów inwestycji komunalnych, przewidzianych do współfinansowania z funduszy Unii Europejskiej. Gminy, ubiegające się kredyt z FRIK mogą korzystać z wyjątkowego trybu zamówienia publicznego z wolnej ręki bez konieczności przeprowadzania przetargu wśród innych banków. FRIK wspiera przygotowanie takich projektów jak:

- infrastruktura ochrony środowiska,
- infrastruktura drogowa i transportu publicznego,
- infrastruktura społeczeństwa informacyjnego,
- infrastruktura edukacji i sportu,
- rozwój turystyki,
- **rozwój obszarów wiejskich**

Kwota kredytu nie może przekroczyć 500 tys. na jeden projekt (80% zaplanowanych kosztów netto). Okres kredytowania nie może przekroczyć 36 miesięcy.

6.2.3.3. Krajowy Fundusz Mieszkaniowy (KFM)

Głównym celem działania KFM jest zwiększenie dostępności do mieszkań dla osób o niskich i umiarkowanych dochodach. Środkiem służącym realizacji tego celu jest udzielanie preferencyjnych kredytów dla towarzystw budownictwa społecznego i spółdzielni mieszkaniowych na budowę i adaptację mieszkań na wynajem, dla gmin na budowę infrastruktury technicznej.

Kredyt udzielny jest w wysokości 70% planowanych kosztów przedsięwzięcia.

6.2.4. Realizacja przedsięwzięć w ramach Partnerstwa Publiczno Prywatnego (PPP).

Jednostki samorządu terytorialnego nie zawsze dysponują odpowiednimi środkami finansowymi na budowę nowych obiektów lub dokapitalizowanie określonych obszarów infrastrukturalnych. Trudna sytuacja finansowa w znaczący sposób ogranicza możliwości inwestycyjne gmin. Zdając sobie sprawę z wagi oraz znaczenia planowanych przedsięwzięć konieczne jest zastosowanie rozwiązań alternatywnego finansowania inwestycji o charakterze infrastrukturalnym. Możliwość taka pojawia się wraz z wejściem w życie ustawy o partnerstwie publiczno – prywatnym. Pozwoli ona na zaangażowanie środków prywatnych oraz sektora finansów publicznych we wspólne przedsięwzięcia służące rozwojowi gospodarczemu gminy lub regionu.

Instrument PPP został uregulowany prawnie w dniu 28 lipca 2005 r. (Dz.U. Nr 169 poz. 1420). PPP jest formą długoterminowej współpracy sektora prywatnego i publicznego w celu osiągnięcia obopólnych korzyści. Kluczową cechą PPP jest łączenie zasobów publicznych i kapitału prywatnego dla realizacji wspólnego przedsięwzięcia.

CZĘŚĆ 7. OPIS KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Konsultacje społeczne Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów zapoczątkowane zostały w momencie rozpoczęcia prac nad dokumentem. Współpraca z przedstawicielami społeczności lokalnej wiązała się z podjęciem rozmów na temat ustalenia wspólnej listy celów oraz projektów przewidzianych do realizacji na najbliższe lata.

Na konsultacjach społecznych na temat Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów w dniu 18 stycznia 2008 r. obecne były następujące osoby:

- przedstawiciele Urzędu Gminy Skierbieszów
- radni Rady Gminy Skierbieszów
- przedsiębiorcy
- sołtysi
- mieszkańcy Gminy Skierbieszów

W spotkaniu wzięło udział łącznie 25 osób.

Podczas spotkania konsultacyjnego przedstawiono główne założenia Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007 – 2015, zaprezentowano główne dokumenty strategiczne krajowe i wojewódzkie z którymi powinna być spójna Strategia Rozwoju Gminy Skierbieszów, m.in.: Strategię Rozwoju Kraju, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007 – 2013, Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013, Strategię Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020, weryfikacji poddano analizę SWOT oraz hierarchiczny układ celów sformułowanych w Strategii, poinformowano o potencjalnych źródłach współfinansowania działań ze środków zewnętrznych, w tym głównie Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa.

Uczestnicy spotkania otrzymali do wypełniania druki uwag i wniosków do zaprezentowanych założeń Strategii. Uwagi, które napłynęły od poszczególnych instytucji i osób zostały zebrane przez Urząd Gminy Skierbieszów i w większości uwzględnione w Strategii.

Konsultacje społeczne będą elementem procesu wdrażania i monitorowania, a więc ceny realizacji założeń Strategii. Organizowane będą spotkania (konferencje, seminaria, prezentacje), podczas których omawiane będą kwestie dotyczące wdrażania Strategii.

Informacje na temat wyników wykonania Strategii będą podawane do wiadomości publicznej poprzez zamieszczenie na internetowych stronach gminy oraz na tablicy informacyjnej Urzędu Gminy.

Wnioski dotyczące wdrażania strategii

Aktualność i przydatność dokumentu strategii rozwoju gminy będzie malała w czasie, zwłaszcza jeżeli nie będzie poddawana aktualizacji. Powodem zmian w dokumencie będą obiektywne zmiany uwarunkowań lokalnych, a zwłaszcza zewnętrznych. Będzie zmieniała się rzeczywistość społeczna i gospodarcza. Będą następowały różnorodne zmiany w polityce regionalnej Polski i Unii Europejskiej. Zmiany w uwarunkowaniach wymuszają więc aktualizację diagnozy opisującej uwarunkowania obiektywne i instytucjonalne, a także kolejne elementy tego dokumentu. Proces utrzymania strategii w ciągłej aktualności będzie wymagał zachowania pewnych reguł (zasad), które można ująć następująco:

- Zasada spójności wewnętrznej i zewnętrznej dokumentu strategii z innymi dokumentami o podobnym charakterze. Spójność wewnętrzna oznacza zgodność ustaleń strategicznych i operacyjnych (celów) z treścią misji oraz z wynikami diagnozy. Zasada ta oznacza, że dokument jest wewnętrznie niesprzeczny. Spójność zewnętrzna odnosi się głównie do układu celów. Oznacza zgodność strategii z celami innych dokumentów danej jednostki (Gminy Skierbieszów), a przede wszystkim z dokumentami wyższego rzędu, np. ze strategią woj. lubelskiego i programem operacyjnym oraz z dokumentami szczebla centralnego, dotyczącymi polityki regionalnej (np. z Narodową Strategią Rozwoju Regionalnego) i przestrzennej (np. z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju);
- Zasada implikacji, tzn. wynikania następnych etapów planowania strategicznego z poprzednich. Ta zasada warunkuje logikę i zasadność ustaleń strategicznych, np. celów na podstawie diagnozy, analizy SWOT i wizji przyszłości. Z kolei z celów wynikają zadania i inne elementy operacyjne;
- Zasada selektywności oznaczająca wybór dziedzin jako przedmiotu oceny stanu istniejącego, a także wybór dziedzin planowania strategicznego. Praca nad strategią i opracowany ostatecznie jej dokument powinien być przejrzysty i efektywny. W istocie, funkcją strategii i innych planów sfery publicznej jest wspomaganie rozwoju regionalnego i lokalnego. Stąd też selektywnie trzeba wybrać najistotniejsze dziedziny wspomagania, czyli tzw. osie rozwojowe. Są to zwykle dziedziny o wysokim ładunku problemów (problemowe), dziedziny warunkujące rozwój, a nie mające jeszcze kompletnego, standardowego wyposażenia np. technicznego (dziedziny strategiczne) oraz dziedziny tzw. wysokiej szansy czyli te, które mogą pomnażać lub bezpośrednio przyczynią się do pomnażania kapitału.

Podobnie selektywnie są wybierane dziedziny do diagnozowania sytuacji danego terenu i opracowania analizy SWOT;

- Zasada ciągłości planowania w czasie, co dotyczy zwłaszcza zmiennych elementów strategii (programów operacyjnych i zadań). Powodzenie we wdrażaniu strategii zależy m.in. od zmienności uwarunkowań zewnętrznych, głównie w sferze polityki gospodarczej Polski i Unii Europejskiej. Pokonywanie tej trudności jest możliwe poprzez aktualizację dokumentu w odpowiednich jego elementach adekwatnie do wskazanych zmian;
- Zasada elastyczności, co sugeruje zachowanie wymaganej ogólności zapisu celów, tak aby można w ich treść wpisywać nowe zadania. Częściowe zabezpieczenie strategii przed jej dezaktualizacją jest możliwe także poprzez elastyczne zapisy ustaleń, w tym głównie celów oraz wieloszczeblową hierarchizację celów. W celach wyższych szczebli powinna być uwzględniona możliwość umieszczania celów i zadań o charakterze operacyjnym. Powinna też być zagwarantowana możliwość wymiany pewnych elementów na inne, bez narażania całego dokumentu na sprzeczności wewnętrzne;
- Zasada zachowania sekwencyjności zdarzeń i procesów lub przedsięwzięć rozwojowych. Jest to jedna z najważniejszych zasad strategicznych określająca efektywność całego systemu działań, a także efektywność całej strategii. Ta zasada zwraca uwagę na tzw. spodziewane efekty oddziaływania poszczególnych przedsięwzięć lub faz rozwojowych z uwzględnieniem ich znaczenia dla następnych działań;
- Zasada monitorowania, w tym systematycznej obserwacji, analizy i interwencji. Jest to warunek doskonalenia strategii w procesie planowania ciągłego. Proces obserwacji i interwencji można podzielić na dwie zasadnicze ścieżki, w tym ścieżkę monitorowania rzeczywistych zmian (szersze pole obserwacji) i węższe, skupiające się na wdrażaniu strategii;
- Zasada parametryzacji elementów operacyjnych strategii, co oznacza rozbudowę systemów wskaźnikowych (indykatywnych) w odniesieniu do wkładu, produktu, rezultatu i oddziaływania realizowanych zadań. Ta zasada wynika z łatwiejszej analizy zmian w gospodarce i procesu wdrażania poprzez analizy oparte na informacjach statystycznych, a nie tylko poprzez werbalne oceny ogólne;
- Zasada uspołecznienia procesu budowania i wdrażania strategii. Zasada ta wynika zarówno z reguły społeczeństwa demokratycznego, jak też informacyjnej funkcji wszelkiego planowania. W procesie uspołecznienia zainteresowane dokumentem

grupy społeczne wyrażają swoje preferencje wobec władz samorządowych, uczą się mylenia strategicznego o sobie i miejscu swojej tożsamości. Wreszcie, czują się współgospodarzami wszelkich działań wspomagających rozwój.

Wykorzystanie tych zasad będzie oznaczało zachowanie dokumentu strategii w aktualności w ciągu całego horyzontu czasowego.

Dokumenty wykorzystane przy opracowaniu Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007 – 2015:

1. Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.
2. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie – Narodowa Strategia Spójności, Dokument zaakceptowany decyzją Komisji Europejskiej zatwierdzającą pewne elementy Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia.
3. Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Monitor Polski z 2001 r., Nr 96, poz. 432
4. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020, Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXXVI/530/05 z dnia 4 lipca 2005 r.
5. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Lubelskiego nr XVII/149/07 w dn. 31 stycznia 2007 z późniejszymi zmianami
6. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, Uchwała Sejmiku Woj. Lubelskiego Nr XLV/597/02 z dnia 29 lipca 2002 r., Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie
7. Studium programowo - przestrzenne rozwoju obszarów nadgranicznych w województwie lubelskim, Uchwała Nr XLVI/715/06 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 24 kwietnia 2006 r.

Spis rysunków:

Rysunek 1. Lokalizacja Gminy na tle kraju	10@~
Rysunek 2. Umiejscowienie Gminy w województwie lubelskim.....	10@~
Rysunek 3. Umiejscowienie Gminy w powiecie zamojskim.....	11@~
Rysunek 4. Sieć osadnicza miejscowości Skierbieszów.....	14@~
Rysunek 5. Obszary i obiekty przyrodnicze prawnie chronione i proponowane do ochrony..	24@~

Spis tabel:

Tabela 1. Stan ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania na tle powiatu zamojskiego i województwa lubelskiego.....	29@~
Tabela 2. Przyrost naturalny w latach 2000 - 2006.....	30@~
Tabela 3. Napływ i odpływ ludności – migracje.....	31@~
Tabela 4. Liczba ludności z uwzględnieniem wieku.....	34@~
Tabela 5. Wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2002 – 2006.....	39@~
Tabela 6. Wskaźnik obciążenia demograficznego w Gminie Skierbieszów w 2006 roku na tle powiatu zamojskiego oraz gmin wiejskich województwa lubelskiego i Polski.....	39@~
Tabela 7. Ludność w wieku 13 lat i więcej wg płci i poziomu wykształcenia w 2002 r.	40@~
Tabela 8. Ekonomiczne grupy wiekowe ludności w Gminie Skierbieszów w roku 2006 r....	41@~
Tabela 9. Pracujący w głównym miejscu pracy wg płci.....	41@~
Tabela 10. Pracujący w głównym miejscu pracy wg sektorów i płci.....	42@~
Tabela 11. Pracujący w głównym miejscu pracy wg sektorów ekonomicznych i płci*.....	43@~
Tabela 12. Liczba i struktura osób bezrobotnych w latach 2001 – III kw. 2007.....	45@~
Tabela 13. Stopa bezrobocia w powiecie zamojskim w latach 2002 – 2007 na tle województwa lubelskiego i Polski.....	45@~
Tabela 14. Wskaźnik aktywności zawodowej mieszkańców gminy (2006 r.).....	46@~
Tabela 15. Wartość PKB na mieszkańca w podregionie chełmsko-zamojskim w latach 2001-2005 w zł	47@~
Tabela 16. Dochody i wydatki Gminy Skierbieszów na tle powiatu zamojskiego, województwa lubelskiego i kraju (2006 r.).....	48@~
Tabela 17. Gospodarstwa domowe w Gminie w 2002 roku.....	48@~
Tabela 18. Gospodarstwa domowe według liczby osób.....	49@~
Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON wg sekcji działalności gospodarczej.....	52@~
Tabela 20. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze regon wg sektorów własnościowych.....	54@~
Tabela 21. Sytuacja porównawcza sfery gospodarczej Gminy Skierbieszów w 2006 r.....	54@~
Tabela 22. Zestawienie użytków rolnych.....	55@~
Tabela 23. Gospodarstwa wg rodzaju i grup obszarowych użytków rolnych.....	56@~
Tabela 24. Drogi publiczne w gminie.....	59@~
Tabela 25. Drogi na terenie Gminy Skierbieszów.....	59@~
Tabela 26. Uczestnictwo w kulturze w Gminie Skierbieszów na tle powiatu zamojskiego i województwa lubelskiego (2005 r.).....	65@~
Tabela 27. Zestawienie z zakresu zasobów Gminnej Biblioteki Publicznej w latach 2000 – 2006.	65@~
Tabela 28. Biblioteki – wskaźniki. Zestawienie porównawcze z zakresu zasobów bibliotecznych (2005 r.).....	65@~
Tabela 29. Wychowanie przedszkolne w Gminie Skierbieszów w latach 2000 – 2006.....	68@~
Tabela 30. Liczba uczniów w szkołach podstawowych w latach 2000 – 2006.....	69@~
Tabela 31. Komputery w szkołach* w 2006 r.....	70@~
Tabela 32. Zasoby mieszkaniowe Gminy Skierbieszów wg form własności.....	71@~

Tabela 33. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2000 – 2006.....	72@~
Tabela 34. Analiza sytuacji mieszkaniowej Gminy.....	73@~
Tabela 35. Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań (2006 r.)	74@~
Tabela 36. Liczba ludności na 1 aptekę.....	75@~
Tabela 37. Powody przyznawania pomocy społecznej rodzinom przez GOPS Skierbieszów.	78@~
Tabela 38. Wybrane kategorie przestępstw w Gminie Skierbieszów.....	79@~
Tabela 39. Dochody budżetu Gminy i gmin województwa lubelskiego w latach 2000 - 2006	81@~
Tabela 40. Dochody i wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego.....	81@~
Tabela 41. Dochody na jednego mieszkańca.....	82@~
Tabela 42. Wydatki na jednego mieszkańca.....	83@~
Tabela 43. Wydatki budżetu wg działów	84@~
Tabela 44. Prognoza dochodów i wydatków Gminy na lata 2008 – 2015.....	85@~

Spis wykresów:

Wykres 1. Ludność Gminy Skierbieszów wg faktycznego miejsca zamieszkania w latach 2000 - 2006.....	29@~
Wykres 2. Przyrost naturalny w latach 2000 - 2006.....	30@~
Wykres 3. Migracje – napływ ludności.....	32@~
Wykres 4. Migracje – odpływ ludności.....	32@~
Wykres 5. Struktura ludności ze względu na płeć.....	33@~
Wykres 6. Ludność wg grup wieku w 2006 r.	33@~
Wykres 7. Struktura wiekowa ludności.....	34@~
Wykres 8. Struktura ludności w wieku przedprodukcyjnym.....	35@~
Wykres 9. Struktura ludności w wieku produkcyjnym	37@~
Wykres 10. Struktura ludności w wieku poprodukcyjnym.....	37@~
Wykres 11. Struktura wiekowa ludności Gminy Skierbieszów w 2006 roku na tle powiatu zamojskiego oraz gmin wiejskich województwa lubelskiego i Polski.....	38@~
Wykres 12. Zatrudnienie w poszczególnych sektorach.....	44@~
Wykres 13. Struktura wiekowa budynków mieszkalnych znajdujących się na terenie Gminy Skierbieszów.....	72@~
Wykres 14. Porównanie wydatków ogółem do wydatków inwestycyjnych gminy.....	85@~
Wykres 15. Analiza porównawcza wysokości dochodów i wydatków gminy.....	86@~

Załącznik nr 1 do Strategii Rozwoju Gminy Skierbieszów na lata 2007 – 2015

Wieloletni plan inwestycyjny